

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 10213

GEKLIBENE DERTSEYLUNGEN
UN LIDER

Abraham Reisen

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אברהם רייזען

געקליבענע דערציילונגען און לידער

שול-אויסגאבע

צו אברהם רייזענס 70-יאָריקן יובל.

ארויסגעגעבן פון דער

ניו-יאָרקער אַרבעטער־רייזע מיטלשול.

אברהם רייזען ... געקליבענע דערציילונגען און לידער

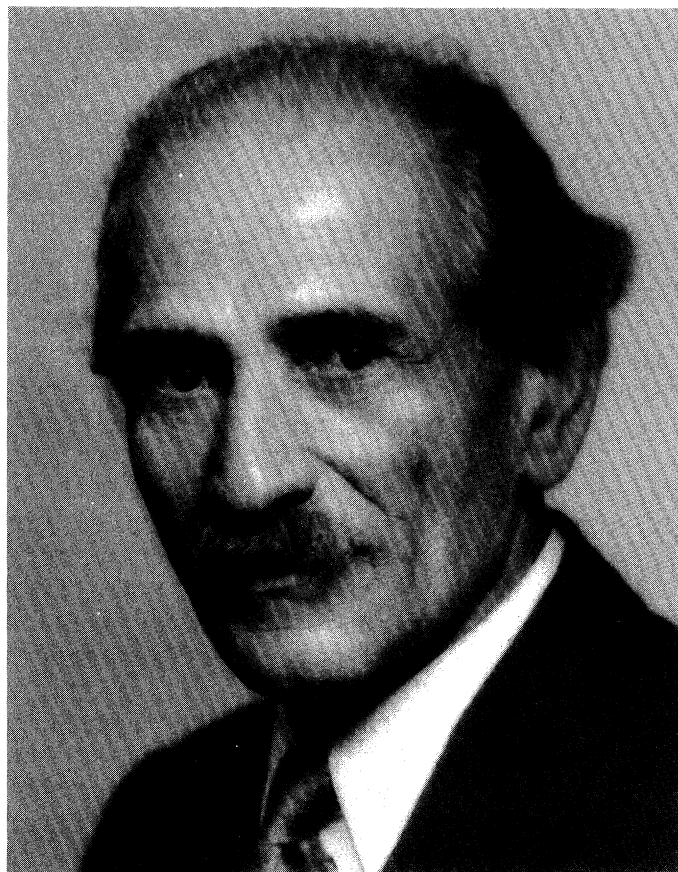
צונויפגעשטעלט און פארטייטשט
פון
יודל מארק

EDUCATIONAL DEPARTMENT
OF THE
WORKMEN'S CIRCLE OF NEW YORK

Copyright, 1947

Printed in the United States of America

אברהם רייזען

דער גרויסער יידישער שרייבער אברהם רייזען איז געבארן געווארן אין דעם יאר 1876. ער שמאמט פון א פינער משפחה. דער פאטער איז געווען א געבילדעטער מענטש און האט געשריבן ארטיקלען אויף העברעאיש. שפעטער זיינען ארויסגעוואקסן נאך שרייבערס פון דער זעלביקער משפחה: זיין שוועס-טער שרה איז געווארן א יידישע שרייבערין און זיין יינגסטער ברודער זלמן איז געווען א שרייבער און א גרויסער געלערנטער וואס האט שטודירט יידיש און יידישע ליטעראטור.

צו 13-14 יאר האט אברהם רייזען שוין פארמאגט די גאנצע יידישע און אלגעמיינע בילדונג וואס מען האט געקענט קריגן אין זיין שטעטל קאידענאוו (מינסקער גובערניע, וויסרומלאנד), און אליין נאך א יונג בחורל, איז ער שוין געווארן א לערער. זייער יונג האט ער אנגעהויבן צו שרייבן לידער. ער איז נאך קיין 16 יאר ניט אלט געווען, ווען י. ל. פריץ האט אפגעדרוקט אין „יידישע ביבליאטעק“ זינס א ליד. א ביסל שפעטער האט אברהם רייזען אנגעהויבן צו שרייבן אויך קורצע דערציילונגען. פון יעמאלט אן האט ער אנגעשריבן הונדערטער-הונדערטער לידער און קורצע דערציילונגען.

ווען אברהם רייזען איז געווען עטלעכע און צוואנציק יאר אלט איז ער שוין געווען א שרייבער מיט א נאמען. ער האט שוין געהאט געדינט אין דער רוסישער ארמיי און געלעבט נאך דעם אין מינסק און אין ווארשע. זיינע גומע חברים זיינען געווען שלום אש און ה. ד. נאמבערג, און אלע דריי אין איינעם זיינען זיי געווען אזוי ווי אונטער די פליגלען פון דעם „פאטער פון דער יידישער ליטעראטור“, פון י. ל. פריץ. אברהם רייזענס לידער און דער-ציילונגען האבן זיך געדרוקט אין „דער יוד“, וואס איז סוף פאר-גאנגענעם יארהונדערט געווען די וויכטיקסטע יידישע ציטשריפט אין אייראפע, און ווען עס האט אנגעהויבן ארויסצוגיין די ערשטע מעגלעכע צייטונג אין רוסלאנד, „דער פריינד“ (1903), איז דארטן אברהם רייזען געווארן זייער א חשובער מיטארבעטער.

אנהייב דעם יארהונדערט האט אברהם רייזען אנגעהויבן ארויסצוגעבן אייגענע אויסגאבעס. פריער „דאס צוואנציקסטע יארהונדערט“, וואו ער איז ארויס מיטן געדאנק אז יידיש איז ניי-טיק פארן גאנצן פאלק; נאך דעם „דאס יידישע ווארט“, וואו ער האט אויפגעקלערט, ווי נייטיק עס איז פאר דער יידישער אינ-טעליגענץ זיך צו פארבינדן מיט יידיש. אברהם רייזען האט אויך צונויפגעשטעלט דאס ערשטע לייענבוך אויף ליטעראטור פאר יידישע שולן. ער האט גענומען אן אנטויל אין דער משערנאווי-צער קאנפערענץ (1908), וואס איז געווען די ערשטע וועלט-קאנפערענץ פאר דער יידישער שפראך און וואס האט געפאדערט אז געזעלשאפטלעך, קולטורעל און פאליטיש זאל יידיש האבן די זעל-ביקע רעכט וואס אנדערע לשונות. אברהם רייזען איז פון זיינע יינגסטע יארן געווען און איז דאס גאנצע לעבן פארבליבן א היי-סער פארטיידיקער פון יידיש, א קעמפער פאר יידיש, פאר דער יידישער ליטעראטור, פאר דער יידישער שול.

אין הארבסט 1908 איז אברהם רייזען דאס ערשטע מאל גע-קומען קיין אמעריקע. ער איז אבער דא פארבליבן נאר א קורצע צייט. ער איז צוריקגעפארן קיין אייראפע. אין 1911 איז ער ווי-דער געקומען אהער און ווידער האט אים געצויגן צוריק. אין 1914 האט ער זיך באזעצט אין אמעריקע אויף שמענדיק. ער האט דא מיטגעארבעט אין פארשיידענע צייטונגען, אבער לענגער פון אליין אין „פארווערטס“, וואו ער דרוקט אויך איצט זיינע דער-ציילונגען און זכרונות. ער האט געשריבן אין א סך פארשיידענע אויסגאבעס און ער האט אויך אליין ארויסגעגעבן זשורנאלן, וואו ער האט געדרוקט א סך לידער, רעצענזיעס און ארטיקלען.

אין 1926, ווען אברהם רייזען איז געווארן פופציק יאר אלט, האט מען אין אמעריקע און אומעטום איבער דער וועלט מיט גרויס פאראד און מיט נאך גרעסערער ליבשאפט געפניערט דעם 50-יאריקן יובל פון דעם גרויסן דיכטער און דערציילער. דער יידישער לייענער האט אים הארציק ליב, און וואו ער זאל ניט קו-מען, צי דאס איז אין אמעריקע, צי אין אנדערע לענדער. — בא-גענגט מען אים ווי א טייערן גאסט, ווי גאר א נאענטן מענטשן, ווי א מיטגליד פון דער אייגענער משפחה. און אברהם רייזען קומט שמענדיק צו יעדער יידישער קולטור-שמחה, צי דאס איז אין א יידישער שול, צי דאס איז לכבוד א יידישן שרייבער. און וואו

ער קומט — דערווארעמט ער מיט זײַן גומסקײט, מיט זײַן גרייט-
קייט צו מונטערן און צו העלפן. ער איז דער איבערגעגעבנסטער
פריינד פון אלץ וואָס איז ייִדיש.

איצט פֿיערט ווידער די ייִדישע וועלט אַ גרויסן רייזע-יום-
טוב: דער באַליבטער שרײַבער איז געוואָרן זיבעציק יאָר אַלט.
מיר זײַנען אים דאַנקבאַר פאַר דער גרויסער צאָל שיינע לידער
וואָס ער האָט געשאַפן, פאַר די לידער וואו ער דריקט אויס ווי
מענטשן לײַדן פון אַרעמקייט, פון דעם וואָס זײ ווערן באַעוולט,
געקריוועט; פאַר די לידער וואו ער וועקט די האַפענונג אויף
בעסערע צײַטן; פאַר די לידער וואו עס איז דאָ איידעלע מענטש-
לעכקייט און די דינע פֿינקײט פון אַ פּאַעטיש געמיט; פאַר די
לידער מיט טרויער און מיט פֿרייד, פאַר די לידער מיט אַלגעמײן
מענטשלעכע און מיט רײן ייִדישע מאַטיוון; פאַר די לידער וואָס
זײַנען שײן און זינגעוודיק, קלאַר און טיף. מיר זײַנען אים דאַנק-
באַר פאַר זײַנע קורצע דערציילונגען, וואו ער נעמט זיך אָן פאַר
די אַרעמע, די שוואַכע, די פאַרשמויסענע; וואו ער וועקט
רחמנות צו די וואָס לײַדן; וואו ער פֿרייט זיך ווען ער קען דער-
ציילן גוטס וועגן אַ מענטשן און איז קײן מאַל נישט שמרענג אויך
צו יענע וואָס ער האָט נישט קײן צו פֿיל גוטס צו דערציילן וועגן
זײ; ׳וואו עס איז פאַראַן אַ ליבער שמײכל פון איינעם וואָס איז
שמענדיק גרייט מוחל צו זײַן; וואו עס זײַנען פאַראַן קורצע און
דאָך טיפע שילדערונגען פון ייִדישע כאַראַקטערס אין דעם קלײ-
נעם שמעטל און אין דער גרויסער שמאַט, פון דער אַלמער און פון
דער נײַער היים; וואו ער קען מיט ווייניק ווערטער אונדז דער-
ציילן אַזוי פֿיל. מיר זײַנען אים דאַנקבאַר פאַר זײַנע אַרטיקלען,
איינאַקטערס און פאַר דעם אינטערעסאַנטן ווערק זײַנעם „עפֿיזאָדן
פון מײַן לעבן“. אַבער מער פון אלץ זײַנען מיר אים דאַנקבאַר —
פאַר דער ליבער טײַערער געשמאַלט וואָס האָט שמענדיק אַ
שמײכל אויפן פנים און גומסקײט אָן אַ גרענעץ אין האַרצן, פאַר
דעם וואָס ער איז געוואָרן אַ פּאַלקס-פֿריינד און אַ פּאַלקס-טרייסט.
זאָל ער אונדז זײַן אויף לאַנגע, לאַנגע יאָרן!

י. מ.

*****

דעם זיידנס זייגער

*****

ג יין צום זיידן איז בני לייבלען געווען א יום-טוב. ערשטנס, דער גאנג אליין: ס'איז ווייט, אזש אין עק שטאט, און עס ציט אים צו אלץ וואס איז ווייט. צווייטנס, בניס זיידן אין שטוב אליין. אמת, דער זיידע זינער, דער מאמעס טאטע, איז ניט ריכער פון זיין טאטן, און דעם זיידנס שטוב איז נאך אפילו אן עלטערע. ווען זיין טאטנס שטוב איז געבויט געווארן געדענקען נאך מענטשן, ער הערט ווי מען שאצט אירע יארן — און דעם זיידנס שטוב איז נאך א ירושה פון דעם זיידנס א זיידע און מען ווייסט ניט אירע ריכטיקע יארן.

אבער דער עיקר איז טאקע אינעווייניק. אין זיידנס שטוב זינען דא א סך „זאכן“ וואס בני זיי איז ניטא. ערשטנס, דער „מזרח“ — א געמאלטער — וואס הענגט, פארשטייט זיך, אין סא-מע מזרח-וואנט אין דער הייך. באטראכטן אקוראט דעם „מזרח“, שטייענדיק אויף דער ערד, קען מען ניט, און לייבעלע מוז ארויפ-קריכן אויפן מיש וואס שטייט ניט ווייט פון וואנט, און ערשט דעמאלט זעט ער ריכטיק וואס אויפן מזרח-כילד איז אויסגעמאלט: אין מיטן דער בית-המקדש און בני די זייטן משה און אהרן, דוד און שלמה, און נאך גרויסע יידישע לייט, אלע מיט לאנגע פערד — און אלץ אויף איין „מזרח“.

ס'פארשטייט זיך, אז שטעלן זיך אויפן מיש און באטראכטן אקוראט דעם דאזיקן „מזרח“, דאס טוט לייבל ווען דער זיידע פאר-

---

ירושע (יערושע) — inheritance
 „מזרח“ (מיזרעך) — א ספעציעל בילד וואס מען הענגט אויף דער מזרח-וואנט; מזרח — east ווען מען דאוונט, ווענדט מען זיך מיטן צום מזרח.

קוקט זיך ערגעץ. ווען דער זיידע דערזעט עס, בייזערט ער זיך ווי א זיידע:

„וואס מוסטו דאס, לייבל? אויפן מיש גאר? ביסט דאך שוין א גרויסער בחור. זאג מיר בעסער, וואו האלטסטו שוין אין גמרא?“ און לייבל, שוין שטייענדיק אויף דער ערד, מוז שוין ענטפערן: וועלכע גמרא און וועלכן פרק.

— „נה, זעסטו! דארפסטו קריכן אויפן מיש אז דו האלטסט שוין אזוי ווייט?“

און דער זיידע לאזט אים שוין אפ.

דעמאלט כאפט זיך לייבל אריין אין דער איינציקער קאמער וואס דעם זיידנס שטוב פארמאגט. דארטן זינגען קיין איבעריקע וואונדער נימא. דארטן שטייען צוויי בעטן.

אבער ניט די צוויי שיינע פארבעטע בעטן ציען אזוי לייבלען אין קאמער, אויך ניט די דריי מעכטער דעם זיידנס, די מומעס, וואס געפינען זיך דאס רוב אין דער דאזיקער קאמער. דער עיקר צוציאונג וואס אט די קאמער פארמאגט — איז דער זייגער וואס הענגט אויף דער וואנט איבער איינער פון די צוויי בעטן.

א זייגער איז אפילו בני לייבלען ניט קיין ניס. די לעצטע פאר יאר געפינט זיך שוין א זייגער אויך בני זיין מאטן אין שטוב. אבער א נייער, אן קונצן, און א פיליקער. דעם זיידנס זייגער איז גאר אן אנדערער, א פארציטיקער. ער געדענקט ווען ער, לייבל, איז געווען גאר א קלייניקער און דער זייגער איז נאך געגאנגען. די לעצטע פאר יאר גייט ער שוין ניט. ניט גאר קלינגט ער ניט אויס יעדע שעה, גאר אפילו דער אומרו זינגער איז שמיל און בא-וועגט זיך ניט. אויף זינע צוויי וואגן, לאנגע און קיילעכדיקע און געשייערטע, וואס האבן דעם קאליר ווי שבת-לייכטער, הענגען נאך

פרק (פיררעק) — קאפיטל.

דאס רוב (ראווי) — מערסטנס, דא: וועגן צייט, דעם גרעסטן טייל צייט.

פארציטיק — פון אלטע צייטן.

אומרו — pendulum

וואגן — די שווערע זאכן וואס הענגען אויף די קייטן פון גרויסן זייגער.

שייערן — רייניקן, פוצן.

צוגעטשעפעטע שטיקער אייזן. דאס האט מען אין דער ערשטער צייט, ווען דער זייגער האט זיך אפגעשטעלט, געוואלט אים, דעם זייגער, העלפן גיין מיט די דאזיקע שווערע זאכן. עס האט אבער ניט געהאלפן.

ב.

לייבל אבער האט אמונה. ער גלייבט אז דער זייגער וועט נאך אמאל אנהייבן גיין. און אפילו קלינגען. ס'מאכט גאר ניט אויס וואס דער זיידע אליין האט שוין דעם זייגער אפגעזאגט דאס לעבן. און אפילו א שכן — א יונגערמאן, אן איידעם אויף קעסט — וואס האט ניט וואס צו מאן, איז שוין פיל מאל געווען אין קאמער און געפרוואוט זיין גרויסע געניטקייט. דער אומרו, נאך א פאר מינוט באוועגן זיך, איז ווידער שטיין גע- בליבן.

בני יעדן מאל קומען צום זיידן האט לייבעלע פגנכה זיך גע- דרייט ארום דעם זייגער, געפירט מיט דער האנט דעם אומרו, אהער און אהין, מיינענדיק אז ווען ער וועט די האנט אוועקנעמען פון אומרו, וועט ער זיך שוין באוועגן אליין. און אט — יא... דער אומרו באוועגט זיך איין מאל אהין, איין מאל צוריק — אליין... לייבעלען קלאפט דאס הארץ שטארקער... אפשר וועט ער זיך שוין אזוי באוועגן אליין. נאר נאך א דריטן מאל אהין, איז דער אומרו שטיין געבליבן, ווי גאר קיין מאל ניט געגאנגען. האט ער שוין איין מאל געפרוואוט אראפנעמען פון דער וואג, אפשר וועט דעם זייגער ווערן גרינגער און ער וועט געהאלפן ווערן. נאך אזא מיטל פון אראפנעמען וואג, וואס האט ניט געשטימט מיט די אנגענומענע מיטלען וועגן אן אלטן זייגער, איז דער אומרו אוועק זיין וועג אליין און געגאנגען בני א זעקס רגעס, הין און צו- ריק. לייבל האט שוין געוואלט אריינלויפן פון קאמער אין שטוב און אנזאגן די שמחה:

אמונה (עמונע) — גלויבן.

איידעם אויף קעסט — אן איידעם וואס מען האלט אים אויס, מען ניט אים עמן און ער לעבט ביים שווער. איידעם — son-in-law שווער — father-in-law

פגנכה (פיגניווע) — אין געהיים, מען זאל ניט באמערקן, אזוי ווי געגנבעטערהייט.

— „ער גייט!...“

ס'איז אים אַבער ניט געווען באַשערט. דער אומרו האָט זיך צוריקגעשטעלט; דער טיק-טאָק האָט אויפגעהערט. לייבל וואָלט ניט אזוי גיך אויפגעגעבן זיין אַרבעט אַרום דעם זייגער. אַבער מען האָט אים גערופן צוריק: — „זי ניט קיין נאַר... אַ נייער מיניסטער! גרעסערע און קליגערע פאַר דיר האָבן ניט געקענט העלפן.“ און וואַרפנדיק אָן אומעטיקן פליק אויפן זייגער, פלעגט לייבל אַריין אין שטוב.

ג.

איין מאָל איז לייבעלע געקומען צום זיידן. ס'איז געווען סוף זומער. אין חדר האָט מען שוין ניט געלערנט. ציט האָט ער גע- האָט גענוג. אין שטוב האָט ער קיינעם ניט געטראָפן. דער זיידע איז צו- ליב געשעפטן געווען אין מאַרק. די באַבע מיט די דריי טעכטער האָבן זיך געפונען אין גאַרטן הינטער דער שטוב און האָבן דאַרטן אַרויסגענומען דאָס ציטיקע גרינוואַרג. לייבל איז אויף גיך אַריין אין קאַמער, צוגעגאַנגען צום פאַר- ציטיקן זייגער ווי צו אַן אַלטן פריינד, אַדער גאַר ווי צו אַ מיין עלטער-עלמער-זיידן, געקוקט אויף אים אי מיט רחמים, אי מיט פאַר- וואַנדערונג, ווידער געפרואוּט אַ שאַקל טאָן דעם אומרו, אפשר וועט פאַסירן אַ נס. און אַז קיין נס האָט ניט פאַסירט, האָט ער זיך אַוועקגע- שמעלט אויפן אייבערשמן ווענטל פון בעט, זיך אָנגעהאַלטן מיט איין האַנט אין וואַנט און מיט דער צווייטער געעפנט דאָס טירעלע וואָס האָט געפירט צום אינגעווייד פון זייגער, וואו עס האָבן זיך געפונען די אַלערליי מעשענע רעדעלעך און דראַמענע ספרוּזשינ- קעלעך.

מיניסטער — קענער, מעפעציאליסט.

גרינוואַרג — vegetables

רחמים (ראַכאַמים) — רחמנות, מיטגעפיל.

נס (נעם) — וואַנדער.

אינגעווייד — דאָס אינעווייניקסמע, די געדערים, bowels

ספרוּזשינקעלעך — small springs

דערזעענדיק דאס דאזיקע בילד, וואס ער האט ביו אהער, זינט ער לעבט, נאך ניט געזען, איז ער געבליבן שטארק פארוואונדערט.

אז די ערשטע איבערראשונג איז אוועק, האט ער שוין די אלע וואונדערלעכע רעדעלעך און ספרושינקעלעך רואיקער באטראכט. ער האט געגעבן א דריי א רעדעלע, און דאס רעדעלע איז געקומען גלייך אין באוועגונג און האט פארטשעפעט עפעס א צווייטע טע זאך. אזוי ווי א קליין העמערל, לייבעלע איז גאר געווען אנט-ציקט פון אט דעם מין קלייניקן העמערל. און ערשט, עס האט זיך עפעס אינעווייניק גענומען דרייען א ווילע. האט ער שוין אין דער זעלבער צייט א לאז געטאן מיט דער האנט דעם אומרו און האט שוין דערהערט דעם ערנסטן, אבער פייערלעכן טאק-טיק-טאק. ס'איז א לענגערע ווילע געגאנגען. אי דער אומרו האט געקלאפט, אי דאס רעדעלע האט זיך געדרייט. אבער באלד האט דאס העמערל אויפגעהערט צו קלאפן און נאך אים האט גענומען לאנגזאמער זיך דרייען דאס רעדעלע.

לייבעלען איז באפאלן אן אומעט, ווי ער וואלט געשמאנען ביי דער בעט פון א נאענטן מענטשן, א געפערלעכן חולה.

אבער א האפענונג איז נאך דא. ער האט זיך דערמאנט אן א זייגער דארף זיין אינעווייניק שטארק ריין. איין שמויבעלע און די רעדלעך דרייען זיך ניט. און דא זעט ער ארום די ווענטלעך פון זייגער אינעווייניק און אפילו אויף אנדערע רעדעלעך און ספרונג-זשינקעלעך ליגט א דיקלעכער שטויב. איז ער אראפגעשפרונגען פון זיין הייד, געפונען אין שטוב א פעדער. ער איז ווידער ארויפ-געשפרונגען אויפן אויבן פון בעט, אריינגעקוקט אין זייגער אינע-ווייניק און מיט א גוואלדיקער פארזיכטיקייט געבלאזן מיטן מויל און געווישט מיט דער פעדער דעם שטויב אין אלע ווינקעלעך פון וואונדערלעכן אינגעווייד.

און באלד ווידער א דריי געטאן דאס רעדעלע, און שטארקער א צווייט רעדעלע. עס האט אנגעהויבן אינעווייניק רוישן. דעם אומרו אנגערייט בלויז מיט א פינגער און דער אומרו איז אוועק שוין פון זיך אליין ... טיק-טאק ... טיק-טאק ... מיט גרויס פרייד. און שוין מיט דעם גלויבן און מיט דער זיכערקייט פון א מיט-

---

חולה (בוילע) — א קראנקער.

טער האָט לייבל גענומען זיך צו די ווייזערס. וויבאלד אַז גיין גייט
ער שוין, וויל ער הערן ווי אַזוי ער שלאָגט.
האָט ער דעם גרויסן ווייזער מיטן קליינעם צוגערוקט ביי
ציפער 12.

דער זייגער האָט אָנגעהויבן שלאָגן.
ער וויל שוין לויפן אין גארטן אַנזאָגן, אָבער ער וועט נאָך
וואַרטן.

אָבער דערווייל, האָט ער דערהערט, איז אַרנינגעקומען אין
שטוב די באַבע, און באַלד איז זי אַריין אין קאַמער.
דערווענדיק לייבעלעך, וואָס איז שוין געשמאַנען אויף דער
ערד קעגן דעם זייגער, האָט זי אפילו ניט דערהערט און ניט געזען
ווי דער זייגער גייט.

זי האָט גוטמוטיק זיך גענומען בייזערן:
— „ווידער ביים זייגער. דו נאַריש יינגל, דער זייגער וועט
שוין מער ניט גיין. ער איז זייער אַן אַלמער...“
— „ער גייט יאָ!“ — האָט לייבל אויסגערופן.

— „מיניע שונאים!“ — האָט די באַבע, דערווענדיק און
דערהערנדיק ווי דער זייגער גייט טאַקע, אויסגעשרייען ווי אַן אַר-
בערגעשראַקענע.

באַלד אָבער איז זי געקומען צו זיך, אַ שמיכל געטאַן, אַפ-
געווישט מיטן פאַרטעך דעם פנים, אַ ריב געטאַן מיטן האַנט די
אויגן און געזאַגט:

— „ער וועט זיך מסתמא באַלד אַפשמעלן.“
און איז פונדעסטוועגן אויף טשיקאַוועס געבליבן וואַרטן נאָך
אַ וויילע, כאַטש זי איז שטאַרק פאַרנומען געווען.

ד.

לייבל — ער האָט אליין ניט געוואוסט פאַרוואָס — איז
אָבער געווען זיכער, אַז דער זייגער וועט שוין גיין און גיין.
ער האָט מיט אומגעדולד געוואַרט. אַז דער זיידע זאל קומען
פון מאַרק און אויך זען דעם וואונדער, וואָס ער, לייבל, האָט באַ-
וווּזן.

מיניע שונאים! — אַן אויסרוף פון שרעק. שונאים (סאַנים) — פינדל.
דער זיידע: זאל דאָס בעסער אַנקומען אויף מיניע פינדל, ניט
אויף מיר.

אויף טשיקאַוועס — פון נייגעריקייט.

דער זיידע האט געהאט גרעסערע זארג ווי די זארג וועגן
דעם זייגער. ער אליין איז שוין אויך א צייט ניט מיט אלעמען.
פונדעסטוועגן אז ער איז געקומען פון מארק און דערהערט פון ניס
אז דער זייגער גייט, איז ער צוגעגאנגען צום זייגער, א נייעס מין
שמייכל געטאן, וואס שוין לאנג אז לייבל האט אים אזוי שמייכלען
ניט געזען און ער, דער זיידע, האט זיך אפגערופן:

— „טאקע חידושים...“

— „איך האב גענוג געארבעט איבער אים, אלע רעדעלעך גע-
דרייט, אויסגערייניקט דעם שטויב און א סך וואג אראפגענומען“
— האט זיך לייבל בארימט.

— „זאל זיין אזוי“ — האט דער זיידע שוין געמוזט נאכגעבן
און געוואלט לייבעלען א גלעט טאן איבערן קאפ, אבער וויבאלד
אזא מינסטער, איז ער בלויז אפגעקומען מיט רימען לייבעלען מיט
ווערטער:

— „איך ווייס, אז דו האסט א גוט קעפל“.

לייבל איז געווארן דער העלד ניט נאר פון יענעם טאג און
ניט נאר ביים זיידן אין שטוב, נאר א לאנגע צייט האט מען גע-
רעדט, שוין טאקע ניט וועגן די חידושים, נאר וועגן לייבעלעס
קאפ.

און דער פארציטיקער זייגער אין זיידנס שטוב איז נאך גע-
גאנגען און געגאנגען, ווי לייבל וואלט אין אים אריינגעזעצט א ני
לעבן.

און דאס האט שוין געמוטיקט אויך לייבעלעס זיידן אליין. און
הערנדיק שפעט אין דער נאכט קלינגען דעם זייגער, פלעגט ער זיך
מיט ליבשאפט דערמאנען אין לייבעלען, אין זיינע אלע קינדער און
אין גאר זיין לעבן, און געהאפט נאך לאנג צו גיין אויף דער ערד.

חידוש — ניס, וואונדער.

☆☆

די צוויי ברידערלעך

☆☆

א.

יאנקעלע און בערעלע — צוויי ברידערלעך, דער ערשטער פערצן יאר אלט, דער צווייטער זעכצן — לערנען אין דער ישיבה וואס געפינט זיך אין דער גרויסער שטאט, פינף מייל פון זייער געבוירן-שטעטל.

יאנקעלע איז א דארינקער, א בלייכניקער מיט צוויי שווארצע אייגעלעך וואס קוקן כיטרע ארויס פון אונטער די צוויי שווארצע ברעמען. בערעלע איז העכער און פולער פאר יאנקעלען, אויגן האט ער העלערע, און זיין קוק איז שטרענגער און פארטראכטער.

די צוויי ברידערלעך האבן געלעבט פיי אן ארעמער קרובה, אן אלמנה, וואס האט זיך פיו שפעט אין דער נאכט אין שטיבל ניט געפונען. קיין בעט האבן די צוויי ברידערלעך ניט געהאט, דערפאר אבער האט דער קופערט, וואס איז גענוג פרייט געווען, געדינט זיי פאר א בעט. די צוויי ברידערלעך פלעגן ביידע געשמאק שלאפן אויף אים, איינדעקנדיק זיך מיט זייערע לאנגע צעריסענע פנדימלעך, און האבן אין חלום געזען זייער שטעטעלע, זייער געסל, דאס שטיבלע און דעם טאטן מיט דער לאנגער בארד, מיט די אויס-געלאשענע אויגן, מיטן געפויגענעם רוקן, און געזען די מאמען מיטן לאנגן בלייכן אומעטיקן פנים, און געהערט ווי די קליינע ברידער-

---

ישיבה (יעשיווע) — אין אייראפע: א העכערע שול פארן יידישן רע-ליגיעזן וויסן.

מייל — אין רוסלאנד: אן ערך (אנערעד) פיר און א האלב אמערי-קאנער מייל.

כיטרע — cunning, sly
אלמנה (אלמאנע) — widow
קופערט — coffer, trunk

לעך און שוועסטערלעך קריגן זיך, רינסן זיך פאר א שטיקל הע-
רינג...

און זיי האבן נאך געחלומט חלומות פון דער היים, און אין
דער פרי האבן זיי געבענקט, און עס פלעגט זיי ציען, ציען, און
דעמאלט פלעגן זיי לויפן אויף דער אכסניא פרעגן ביי די בעלי-
עגלות א גרום צי א בריוועלע פון דער היים...

און די בעלי-עגלות זיינען געווען גוטע יידן, האבן געהאט וויי-
כע הערצער און וואלטן אוודאי רחמנות געהאט אויף די צוויי ארע-
מע יינגלעך וואס גארן אזוי עפעס הערן פון דער היים, וואס זייערע
אייגעלעך ברענען און זייערע הערצעלעך קלאפן אזוי שטארק, אזוי
שטארק. זיינען די בעלי-עגלות געווען שטארק פארשמייעט: קומען
פלעגן זיי אהער מיט טויזנטער שליחותן פון קרעמער און סוחרים,
און בריוו האבן זיי געהאט מער פאר דער פאסט, און די ארדענונג
איז ביי זיי געווען א סך ווייניקער ווי אין פאסט. בריוו פלעגן ביי
זיי פארלעגן ווערן, פעקלעך פארפאלן ווערן. און צעטומלמ, קראצנ-
דיק זיך אין די פאטיליצייעס, פלעגן זיי יעדערן ענטפערן: „אט באלד,
באלד געפין איך... ניי... דאכט זיך פאר אייך האב איך גאר-
נישט“...

אזוי האבן זיי געענטפערט גרויסע יידן וואס זיינען געקומען
צו זיי. די ברידערלעך אבער פלעגן שטיין און שטיין, קוקן מיט
דארשטיקע אויגן און מיט צעקלעמטע הערצער אויף לייזער בעל-
עגלה און פלעגן ווארטן, טאמער וועט ער זיי באמערקן און זאגן
זיי עפעס, כאטש א ווארט... נאר לייזער איז געווען פארהאוועט:
דא האט ער אויפן הויף דעם פערד עסן געגעבן, דא איז ער אריי-
געלאפן אינעווייניק אין אכסניא, דא האט ער זיך פונאנדערגערעדט
מיט א מענטש פון א גרויסן געשעפט, וואס האט אים א רשימה

אכסניא (אכסאניע) — איינפארהוויז, inn
בעלי-עגלות (באלעגאלעס), מערצאל פון בעל-עגלה (באלעגאלע) —
פארבאן.

גארן — שטארק וועלן.
פארשמייעט — פארנומען, פארטאן, געהאלטן אין ארומלויפן.
שליחות (שליכעס) — message
סוחרים (סאכרים), מערצאל פון סוחר (סויכער) — merchant
פאטיליצע (אויך: פאטיליניצע) — nape of the neck
פארהאוועט — זייער שטארק פארטאן, פארשמייעט.
רשימה (רעשימע) — צעטל, list

מיט סחורה געבראכט אפצופירן אין שטעטל פאר א קרעמער. און די ברידערלעך פלעגן אלץ שטיין... ביז דעם עלטערן ברידערל — בערלען — פלעגט דאס געדולד פלאצן און א פארביסענער, שיער ניט פונאדערוויינענדיק זיך פאר פארדראָס, פלעגט ער קוים אויס-רעדן:

— „איר האָט ר' לייזער אַ בריוועלע פון טאָטן?“
נאָר לייזער פלעגט אָדער פלוצלונג ניט ווערן, אַנמלויפן אין גאָס אַרײַן מיט וועמען עס איז, אָדער זײַן פאַרטראָגן אין שמועס. בערעלע פלעגט זיך קוים דערוואַרטן אויף עפעס אַן ענטפער, וואָס לייזער פלעגט אים, ניט קוקנדיק בערעלען אין פנים. קאלט אַרויס-זאָגן:

— „ניטאָ... ניטאָ...“
— „ניטאָ!“ — פלעגט בערעלע אַרויסקרעכצן און אַ צעקלעמ-טער אַוועקרופן יאַנקעלען, און די ברידערלעך האָבן זיך געלאָזט גיין אויף זייערע טעג, אומעטיקע, דערשלאָגענע...
— „ער מוז אַוודאי פאַרלירן די פריוו!“ — האָט יאַנקעלע נאָך דעם אין עטלעכע מינוט אַרום אַרויסגערעדט.
— „אַ שלעכטער ייד“, — האָט בערעלע געברומט מיט פאַר-דראָס.

ב.

נאָר איין מאל האָט זיי לייזער דאָך אַ בריוועלע איבערגעגעבן און דערצו אַ קליין פעקל. אין בריוועלע איז געשטאַנען:
„ליבע קינדער, זײַט מענטשן און ווילט לערנען. מיר שיקן אייך דאָ אַ האַלפן קעז און אַ פערטל פונט צוקער און אין גלעזל אַ ביסל יאַגדעס-סאַק. עסט געזונטערהייט און קריגט זיך ניט. ממני אביכם חיים העכט.“

סחורה (סכורע) — merchandise
טעג — די וואָס האָבן זיך געלערנט אין ישיבה, די ישיבה-בחורים, פלעגן עסן טעג. דאָס הייסט קריגן צו עסן יעדן טאָג בײַ אַן אַנדער באַלעבאַס.

גיין אויף זייערע טעג — גיין צו זייערע באַלעבאַס וואו זיי האָבן גע-געסן טעג.

יאַגדעס-סאַק — juice (or preserves) of berries
ממני אביכם (מימעני אַוויכעם) „פון מיר איינער פאַטער“. עס איז גע-ווען אַנגענומען צו פאַרענדיקן אַ פריוו מיטן וואָרט: ממני — פון מיר. נאָך דעם איז געקומען דער „טיטל“ און דער נאַמען.

דעמאלט איז בײַ זיי אין די אויגן לייזער בעל-עגלה געווען דער בעסטער מענטש אין דער וועלט. זיי וואלטן זיך ניט גע-שעמט. וואלטן זיי אים מיט זײַן פערד און וואגן פאר ליבשאפט אויסגעקושט. זיי האבן גלייך אנגעשריבן א בריוול און האבן עס אויף דער נאכט ביידע אפגעטראגן לייזער בעל-עגלה. לייזער האט עס קאלט צוגענומען, אריינגערוקט אין בוזעס און עפעס ארויסגע-ברומט א ווארט, ענלעך צו „גוט“.

— „וואס האט ער געזאגט. בערל?“ — האט יאנקעלע מיט הארץ-קלאפעניש געפרעגט.
— „גוט, דאכט זיך...“ — האט בערל מיט ספקות געענט-פערט.

— „מיר האט זיך אויך געדאכט, אז ער האט געזאגט: גוט!“ — האט יאנקעלע זיך אליין באוואיקט. ער האט א זיפץ געמאן און צוגעגעבן מיט שרעק:

— „ער קאן נאך דעם בריוו אנווערן!“
— „בייס בעסער אפ די צונג!“ — איז בערעלע אין פעס גע-ווארן.

און פארקלערט וועגן גורל פון זייער בריוו אהיים, האבן זיי זיך געלאזט גיין אויף זייערע „טעג“, וואס זיי האבן געהאט אין באזונדערע גאסן.

אזוי זײַנען די צוויי ברידערלעך דריי מאל א וואך, ווען ליי-זער בעל-עגלה קומט צו פארן אהער, אלע אין דער פרי, ניט געגאנ-גען, נאר געלאפן אויף דער אכסניא, פרעגן אן ענטפער אויף זייער בריוועלע. און לייזער דער בעל-עגלה איז וואס א מאל אלץ מער צעטראגענער, ביזער און ענטפערט זיי אדער האלבע ווערטער, וואס די צוויי ברידערלעך באנעמען עס ניט און וואלטן וועלן אי-בערפרעגן. ווען זיי וואלטן קיין מורא ניט געהאט, אדער ער ענט-פערט זיי גארניט און זיי גייען אוועק מיט צעקלעמטע הערצער.

---

doubts — ספקות (ספיקעס)
אנווערן — פארלירן.
גורל (גורל) — fate
באנעמען — פארשטיין.
צעקלעמט — צעווייטאגט.

איין מאל אבער האפן זיי דערהערט פון לייזער דעם בעל-עגלה גאנצע ווערטער, וואס זיי האפן גוט פארשטאנען: — „וואס האט איר זיך, קונדייסים, צוגעמשעפעט? וואס דולט איר מיר א קאפ: בריוול, שמיוול! ... איר צאלט מיר א סך? איך בין אייערער א פאטשטאליאן, וואס? גייט אייך געזונטערהייט" ... די צוויי פרידערלעך זינען טאקע אוועקגעגאנגען, אבער ניט געזונטערהייט ווי ער האט זיי געהייסן. דאס הארץ האט זיי מאדנע געדריקט, שמארק וויי געטאן, און די יונגע דינע פיס האפן זיך גע-בויהן, און טראפנס טרערן האפן זיך זיי אין די אויגן געשמעלט און אראפגערוגען אויף דער ערד און צעטרעטן געווארן פון מענטשלע-כע שווערע טריט.

און מער זינען זיי שוין ניט געגאנגען צום בעל-עגלה פרעגן אויף א בריוו.

— „לינט ער אין דר'ערד!" — האפן זיי געשאלטן, כאטש זיי-ערע הערצלעך האפן עס ניט געמיינט, און זיי האט געצויגן כאטש גיין זען לייזער בעל-עגלה. זיין פערד און וואגן: זיי זינען דאך פארט פון זייער אייגן שמעטל און זיי זינען שוין דערפאר ליב די צוויי פרידערלעך.

ג.

איין מאל, אין א פאר וואכן ארום, נאך דעם ווי דער בעל-עגלה האט זיי אזוי פאריאגט, זינען די צוויי פרידערלעך געזעסן ביי דער ארעמער קרובה אין שטיבל און האפן גערעדט וועגן דער היים. דאס איז געווען א זומערדיקער טאג, פרייטיק.

— „וואס קער איצטער צו טאן דער טאטע?" — האט יאנ-קעלע א זאג געטאן, אריינקוקנדיק אין די קליינע שניבעלעך פון די קליינע פענצטערלעך.

— „ער שניידט אוודאי די נעגל", — האט בערעלע מיט אן אומעטיק שמייכעלע געענטפערט.

קונדייסים — מערצאל פון קונדעס, ווילדער יונג.
 שמיוול — אויף אפצולאכן קען מען פארדרייען א ווארט: אנשטאט דעם ערשטן אות (אדער די ערשטע צוויי אותיות) אוועקשמעלן שמ.
 פאטשטאליאן — בריווטגענער.
 קער צו טאן — קען מסתמא טאן, דארף טאן.

— „ער מוז גאר איצטער צעהאקן א פוסנאָהע“ ... — האָט
 יאַנקעלע זיך פאַרגעשטעלט — „און די מאַמע מוז קעמען איצטער
 כיענעלען, און כיענעלע מוז אַוודאי וויינען“ ...
 — „גענוג צו רעדן נאַרישקייטן.“ — האָט בערל אים אָפּגע-
 שטעלט — „וואָס קען מען וויסן אונטער די אויגן וואָס דאַרטן טוט
 זיך. אפשר איז עמעצער גאַר געשטאַרבן“ — האָט ער צום סוף גע-
 נומען שרעקן יאַנקעלען.
 — „גיי, גיי, משונגענער!“ — האָט יאַנקעלע איבערגעשלאָגן
 — „אַז מען שטאַרבט זאָגט מען דאָך אַז“ ...
 — „אפשר האָט מען אָנגעזאָגט און דער בעל-עגלה גיט אונדז
 גיט איבער“ ...
 — „אוי, גענוג צו פלאַלען!“ — האָט שוין יאַנקעלע זיך צע-
 ביזערט אויף אַן אמת.
 — „שאַ, נאַרעלע, איך לאָך דאָס!“ — האָט בערל אים באַ-
 רואיקט — „אַלע לעבן ...“
 יאַנקעלע איז פריילעך געוואָרן און האָט פלוצלונג אַ שפרונג
 געטאַן אין דער הייך און מיט לוסטיקע אייגלעך אויסגעשריען:
 — „בערל! פאַלג מיר, לאַמיר שיקן גאַר אויף פאַסט אַ ברויול-
 אַהיים!“
 — „ביסט גערעכט!“ — האָט בערל איינגעשטימט — „איך
 האָב אַבער קיין געלט גיט.“
 — „איך האָב אַ פירערל, מיר איז געבליבן פון נעכטיקן צע-
 נערל. אויף מיין דאַנערשטיק גיט מען דאָך מיר, ווייסט דאָך, אַ
 צענערל אויף וועטשערע, איז מיר אַ פירערל געבליבן.“
 — „און איך האָב אויך אַ קאַפיקע!“ — האָט בערל געזאָגט
 — „אַקוראַט אויף אַ פאַסט-קאַרטל.“
 — „ווער וועט אַבער שרייבן?“ — האָט יאַנקעלע געפרעגט.
 — „איך.“ — האָט בערעלע געענטפערט — „איך בין דאָך
 עלטער, איך בין דאָך אַ בכור.
 — „איך גיב דאָך אַבער אַ פירער.“

פוסנאָהע — דער אונטערשטער טייל פון אַ פוס פון אַ קו אָדער קאַלפּ.
 פירער — פיר גראַשן, צוויי קאַפיקעס.
 צענער — צען גראַשן, פינף קאַפיקעס.
 מיין דאַנערשטיק — דאָס אַרט וואו איך עם יעדן דאַנערשטיק.
 בכור (בכאַר) — דער עלטסטער זון.

— „א בכור איז מער ווערט ווי א פירער.“
 — „ניין! איך וועל שרייבן א האלבע און דו א האלבע, האָ?“
 — „זאל זיין אזוי. קום קויפן א קארטל!“
 און די צוויי ברידערלעך זיינען אוועקגעלאפן קויפן א קארטל
 אין פאסט.
 — „דאָ וועט זיך גאר נים אויסשמעלן!“ — איז יאנקעלע נים
 געווען צופרידן באַטראַכטנדיק, צוריקגייענדיק אַהיים, דאָס קליינע
 קארטל.
 — „מיר וועלן שרייבן קלייניקע אותיותלעך, מאַנטשינקע.“
 — האָט בערעלע אָן עצה געגעבן.
 — „וועט דער מאַטע נים קענען איבערלייענען“...
 — „נישקשה! ער וועט אַנטאָן די שפּאַקולן!“
 — „נו, קום גיכער!“ — האָט יאנקעלע געטריבן.
 זיין הערצל איז שוין פול געוואָרן מיט ווערטער, און ער האָט
 זיי געוואַלט שוין אויף דער גיך אויסגיין אויפן שטיקעלע פּאַפּיר,
 פאַר וועלכן ער האָט זיין גאַנצן פאַרמעגן אוועקגעגעבן.
 זיי זיינען געקומען אין שטיבל און האָבן זיך גענומען גרייטן
 צום שרייבן.

ד.

בערל האָט גענומען שרייבן דער ערשמער, יאנקעלע איז גע-
 שמאַנען און געקוקט.
 — „הייב אָן העכער, דאָ קאָן מען דאָך שרייבן אַ שורה. וואו
 האַסטו אזוי ווייט אוועקגעשמעלט דעם לאַהובי!“ — האָט יאנקע-
 לע געשריען.
 — „וואו זאל איך אים שמעלן? אויפן הימל — וואָס?“ —
 האָט בערעלע גערעדט און געטריבן פון זיך יאנקעלען: — „גיי
 אוועק! איך וועל דיר לאָזן אַ האַלבע, טומל מיר נים“...
 — „שאַ! שאַ!“ — איז יאנקעלע אָפּגעטראָטן און געקוקט
 פון דער ווייט מיט דאַרשטיקע אויגן אויף בערעלען, ווי אזוי יענער

מאַנטשינקע — גאַר קלייניקע.
 עצה (אייצע) — advice
 שפּאַקולן — ברילן.
 לאַהובי (לעאַהוואווי) — „צו מיין געליבטן“, אזוי איז געווען אַנגענומען
 אַנצוהייבן אַ בריוו.

זיצט פארטיפט און שרײַבט, שרײַבט, קנייטשט דעם שמערן און
טונקט די פען און פארטרעכט זיך און שרײַבט ווייטער.
— „גענוג שוין!“ — האָט יאָנקעלע אין עטלעכע מינוט אַרום
אַ געשריי געגעבן.

— „עס איז נאָך ניט קיין האַלבע“, — האָט בערעלע שרײַ-
בנדיק געענטפערט.

— „מיר קומט דאָך מער ווי אַ האַלבע!“ — האָט יאָנקעלע
שוין פֿייו געשרייען. דער חשק צו שרײַבן, אויסגיסן דאָס האַרץ
פאַר די היימיקע האָט אים שוין אין גאַנצן דורכגענומען.

נאָר בערעלע האָט שוין ניט געהערט. ער דאַרף נאָך פאַר-
מסרן לייזער דעם בעל-עגלה, ער דאַרף נאָך שרײַבן וויפל בלאַט
גמרא ער האָט אָפגעלערנט, ער דאַרף נאָך געבן אַנצוהערעניש, אַז
מען זאָל זיי שיקן עפעס אַ פעקל, ווייל עס פעלט זיי צו מאַנטיק און
צו מיטוואָך, און דער דינסטיק איז אויך ווי גאַרנישט.

און בערעלע שרײַבט און שרײַבט און יאָנקעלע קען זיך שוין
ניט איינהאַלטן, ער זעט ווי בערעלע פאַרנעמט מער ווי אַ העלפט.
— „גענוג!“ — איז ער צוגעלאָפן מיט אַ געשריי און אָנגע-

כאַפט פאַרן הענטל פון פעדער.

— „נאָך דריי ווערטער!“ — האָט זיך בערעלע געבעטן.

— „אַבער געדענק זשע: מער ניט!“ — האָט יאָנקעלע גע-
שרייען און די אויגן האָבן אים געפלאַקערט.

און בערעלע האָט זיך גענומען שרײַבן די פאַר ווערטער, נאָר
דער געדאַנק וואָס ער האָט געדאַרפט אויסדריקן, האָט געפאַדערט
נאָך אַ צען-פופצן ווערטער. און בערעלע, אַ באַגייסטערטער פון
שרײַבן, האָט געפיקט אויפן פאַפיר און פאַרנומען נאָך אַ שטיק פון
דער אַנדערער העלפט פון קאַרטל.

— „דו הערסט אויף!“ — האָט יאָנקעלע אויסגעשרייען און
זיך הימטעריש פונאַנדערגעוויינט, באַטראַכטנדיק דאָס קליינע שטי-
קעלע, וואָס פאַר אים איז געבליבן.

— „שאַ, נאָך ממנל בנד“... — האָט זיך בערעלע געבעטן
— „מער ניט!“

חשק (כיישעק) — ווילן, פאַרלאַנג.
פלאַקערן — ברענען מיט אַ העלן פלאַם.
ממני בנד (מימעני בינכאַ) — „פון מיר, דיין זון“.

נאָר יאַנקעלע דערמאָנט זיך, אז ער האָט געגעבן אַ גאַנצן פּיר-
רערל און בערלס וועט מען אין דער היים לייענען אזוי פּיל. ער איז
אזוי צעקאַכט געוואָרן, אז ער האָט גענומען מיט ווילדקייט רייסן
פון אונטער בערלס הענט דאָס קאַרטל.

— „לאַז מיר שמעלן נאָך ממני בנך!“ — האָט זיך בערעלע
שטאַרקער געבעטן — „מער ניט!“

— „עס וועט זיין רעכט אָן ממני בנך“... — האָט יאַנקל
געשרייען, כאַטש ער האָט געפילט, אז ממני בנך מוז זיין. דער פּעס
האָט אין אים אַבער גענומען קאַכן און ער האָט גענומען שלעפּן
מיט גוואַלד דאָס קאַרטל. בערעלע האָט פּעסט צוגעדריקט, נאָר
יאַנקל האָט אזאָ שטאַרקן שלעפּ געטאָן, אז דאָס קאַרטל האָט זיך
אויף צווייען צעריסן.

— „וואָס האַסטו געטאָן, גולן?“ — האָט בערל ווילד אויס-
געשמעלט זיינע אויגן אויף יאַנקעלען.

— „איך האָב געוואַלט אזוי!“ — האָט יאַנקל געזאָגט דורך
פאַרשטיקטע טרערן.

— „וואָס האַסטו געטאָן?“ — האָט בערל ווייטער געפרעגט
קוקנדיק מיט פאַרצווייפלמע בליקן אויף די צוויי האַלבע צעריסענע
שטיקער פונעם פּאַסט-קאַרטל.

נאָר יאַנקל האָט ניט געקענט ענטפּערן. די טרערן האָבן אים
געוואָרגן און ער האָט אַ פאַרצווייפלטער אַ פאַל געטאָן צו דער
וואַנט און זיך געריסן די האַר. דאָ האָט שוין בערל אויך ניט אויס-
געהאַלטן און דאָס קליינע שטיבל איז פול געוואָרן מיט יאַמער...

יאַמער — ביטער געוויין, געוויין הויך אויפן קול.

די נייע לאמע

א.

יאַנקעלע איז אַ יונגעלע פון זיבן יאָר, נאָר זען זעט ער אַוים ווי צען יאָר, אָבער דערין איז נישט ער נעבעך שולדיק, נאָר דאָס איבערגעניימע קאַפּאַטקעלע זיינס. עס עלטערט אים פאַר דער צייט, עס איז אויף אים זייער פרייט און לאַנג. בשעת מען האָט עס איבערגענייט פאַר אים, האָט די מאַמע געהאַט אין זינען אַז עס זאָל קלעקן אויף עטלעכע יאָר, ווייל דאָס קינד האַלט אין וואַקסן. אויך דאָס הימעלע זיינס איז אַן אַלמס און אַ גרויס — פון מאַטנס קאַפּ. זעט ער אין זיי אַוים עלטער אויף שטאַרקע דרני יאָר. דער מאַמע זינער, ווען ער איז אין גומן הומאַר, רופט אים „פאַלעבעסעלע“ — און יאַנקעלע איז צופרידן.

דערפאַר אָבער זינען זייער קורץ יאַנקעלעס הייזעלעך. די לעצטע צייט זינען זיי אויך צעפליקט געוואָרן, און פּני יאַנקעלען זעען זיך נעבעך אַרויס די הוילע קני. די מאַמע האָט דורכן וויי-טער נישט איין מאָל דערמאַנט דעם מאַמן:

— „וואָס וועט זיין, חניקל, מיט אַ פאַר הייזעלעך פאַר יאַני-קעלען? זיי זינען דאָך שוין צעברעקלט געוואָרן.“

און חניקל פלעגט אַ קוק טאָן אויף יאַנקעלען, אים הייסן פאַ-ווייזן. יאַנקעלע דעקט אויף די פאַלעס און שמעלט אַוים די פּיס-לעך. דער מאַמע פאַטראַכט מיט גרויס מבינות די ריסן אין די הייזעלעך און ענטפערט:

— „מען דאַרף זען מאַכן...“

קאַפּאַטקעלע — קליינע קאַפּאַטע; די קאַפּאַטע, דער אַלטמאַדישער יידישער ראַק, איז געווען לאַנג איבער די קני.

פאַלעבעל — אַ יונגערמאַן וואָס האָט נישט לאַנג חתונה געהאַט; אַ קליינער פאַלעבאַס.

פאַלע — ברעג פון אַ מלבוש (מאַלבוש).

מבינות (מעווינעס) — קענטשאַפט, פאַרשמענדעניש.

און א גאנצן ווינטער האט מען אלץ געזען צו מאכן ... עם איז אבער א שווערער ווינטער געווען. מען האט זעלמן א גראשן אין שטוב געזען — און מען האט ניט געמאכט.

נאך פורים האט יאנקעלע גענומען מאנען:
 — „מאמע, ניי פאר מיר הייזעלעך, מאמע!“

און די מאמע האט פארזיכערט אז ווי נאר די מצה וועט זיין אין שטוב, וועט מען גיין אין קראם און נעמען פאר אלע קינדער סחורה, און יאנקעלען אויף הייזעלעך, און אפשר א הימעלע וועט מען אים אויך קויפן ...

מען האט מצה קוים אפגעבאקט. עם איז געבליבן א וואך צו פסח. און אין שטוב איז קיין גראשן ניטא. היינאל האט אפגעלייגט גיין אין קראם אויף נאך פסח.

— „נאך פסח וועט אם ירצה השם זיך ווייזן ארבעט!“ —

האט ער מיט בטחון אין הארצן געזאגט.

היינאל האט געהאט א מלאכה אין האנט — א מאליער איז ער געווען — און בטחון אין הארצן.

— „ווייל הייזעלעך!“ — האט יאנקעלע זיך געווארפן מיט א געוויין א פאר טעג פאר פסח.

— „נו, יאנקעלע, וויינען טאר מען ניט! אין ווינקעלע שטייט דער בעזעם!“ — האט דער מאמע געסטרעשעט. דער בעזעם איז אפילו געווען אן אלמער, און די עלטערע שוועסטער וואס היט דעם בעזעם ווי דאס אויג פון קאפ וואלט גארניט געלאזט רירן א ריי-טעלע. דאך איז יאנקעלע באלד שטיל געווארן.

סחורה (מכירה) — merchandise אויך: שטאף אויף נייע מלבושים (מאלבושים).

קוים אפגעבאקט — קוים מיט צרות אפגעבאקט, דאס הייסט עם איז זייער שווער אנגעקומען צו קריגן געלט צו קענען באקן מצות אויף פסח.

אם ירצה השם (אם ירצע האשעם, אין גיכן ריידן: מירצעשעם) — „אויב גאט וועט וועלן“; זייער אן אפמער אויסדרוק ביים דער-מאנען עפעס וואס מען וויל עם זאל מאקע געשען.

מאליער — painter

בטחון (ביטאכן) — פעסטער גלויבן; רואיקע, גלייביקע זיכערקייט.

בעזעם — דער בעזעם — broom איז פון רימלעך — small twigs מען קען ארויסרייסן א רימל פון בעזעם צו שמיסן מיט דעם.

אויף מאַרגן האָט ער אַבער זיך נאָך שטאַרקער פּונאַנדערגע-
וויינט :

— „ניי מיר הייזעלעך, מאַמע, האָסט דאָך צוגעזאָגט!“ —
און יאַנקעלע האָט אַפּגעדעקט די פּאַלעס און וויינענדיק געוויזן:
— „זע, זע, צעריסן, איך שעם זיך...“
— „וואַלסט אפּשר זען צו קריגן עפעס אויף הייזעלעך...“
— האָט די מאַמע זיך געווענדט צום טאַטן.
— „אפּשר גיין גנבענען?“ — האָט דער טאַטע געענטפּערט.

ב.

— „ווייסטו וואָס, יאַנקעלע?“ — האָט די מאַמע זיך פּלוצעם
ווי אויפגעכאַפּט — „איך וועל דיר לייגן אויף די הייזעלעך לאַטעס.
און עס וועט זיין שענער ווי נייע...“
— „טאַקע?“ — האָט יאַנקעלע מיט לוסטיקע אייגעלעך גע-
פרעגט.

— „אויף נאַמנות, מיין קינד, וועסט זען! באַלד וועל איך
אַרויסנעמען דעם קאַסטן פון אונטערן בעט. דאַרטן ליגט בײַ מיר
אַ שטיק קאַרט, אין קעסטעלעך...“
— „אין קעסטעלעך!“ — האָט יאַנקעלע זיך נאָך מער דער-
פרייט. שוין לאַנג אַז ער האָט חשק צו אַזאַ מין בגד, נאָר ער האָט
קיין מאַל נישט געהאַט קיין העזח צו טראַכטן פון אַזאַ גליק.
און די מאַמע האָט אַרויסגענומען דעם קאַסטן פון אונטערן
בעט און זיך גענומען זוכן דאָס שטיקל קאַרט אין קעסטעלעך. זי
האַט עס געפונען און געוויזן דעם טאַטן און יאַנקעלען.
— „אַז אַנטיק אין דער וועלט!“ — האָט דער טאַטע אויס-
געשריען פּדי נאָך מער אַפּצונאַרן יאַנקעלען, — „עס וועט זיין גאָר
רייך.“ און ער דריקט די ווערטער און ווינקט מיט די אויגן צו דער
מאַמען.

און יאַנקעלע איז געווען אויפן זיבעטן הימל. דאָס שטיקעלע

אויף נאַמנות (נעטמאַנעס) — איך גיב מיין וואָרט, איך פאַרויכער.
דער אויסדרוק ווערט אַפט געניצט צו פאַרפּעסטיקן אַז די רייד
זײַנען אמת.

קאַרט — אַ מין ביליקער שטאַף.
חשק האַבן (כײַשעק) — וועלן, באַגערן.
העזח (האַזע) — מומ, דרייַסטקייט, חוצפּה.
אַנטיק — אַן אַלטע, אַ זעלמענע, אַ מייערע זאַך.

סחורה האָט אים אַנמציקט. ער האָט גענומען ציילן די קעסטעלעך:
— „איינס, צוויי, דריי, פיר, אוי, סאַרע סך קעסטעלעך!“
— „היינט ביינאַכט וועל איך דיר פאַרריכטן, ווען דו וועסט
שלאַפן.“

— „עס וועט זיין שוין!“ — האָט יאַנקעלע מיט אַ שיינענ-
דיק פנים געזאָגט, האַלטנדיק דאָס שטיקל סחורה. — „מאַמע, וואו
האַסטו עס גענומען?“

— „עס ליגט שוין בני מיר לאַנג. איך האָב זיך גאַר פאַרגעסן.“
ביינאַכט האָט יאַנקעלע אויסגעטאָן די הייזעלעך, זיך געלייגט
אין בעט, און די מאַמע האָט זיך גענומען צו דער אַרבעט. איר
שמערן האָט זיך געקנייטשט, די אויגן האָבן געגלאַצט און דער מוח
האַט געאַרבעט.

יאַנקעלע איז געלעגן אין בעט און האָט ניט געקאַנט איינ-
שלאַפן. אַלע וויילע האָט ער געפרעגט:
— „נו, מאַמע, באלד?“
— „שלאַף, שלאַף, מיין קינד, עס וועט נאָך געדויערן.“

ג.

אויף מאַרגן פרי, ערב פסח, האָט די מאַמע יאַנקעלען גע-
וועקט:

— „שטיי אויף, מיין זון, איך האָב פאַרטיק געמאַכט די היי-
זעלעך.“

— „וואַסערע הייזעלעך?“ — האָט יאַנקעלע זיך געריבן די
פאַרשלאַפענע אייגעלעך.

— „דיינע הייזעלעך... פאַרריכט!“
יאַנקעלע האָט זיך גוט אויסגעריבן די אייגעלעך, זיך דערמאַנט
אין דעם נעכטיקן שטיק קאַרט אין די קעסטעלעך, און זיין פנימל
האַט גענומען שיינען:

— „שוין עפעס? הא, מאַמע?“ — האָט ער אויסגעשמעלט
די אייגעלעך.

— „אַן אַנטיק!“ — האָט די מאַמע געשמייכלט, — „נא, מו
אַ!“

יאַנקעלע האָט אויף גיך זיך אַנגעטאָן און אַנגעהויבן צו באַ-
טראַכטן מיט אַן ערנסט פנימל.

גלאַצן — קוקן מיט אויסגעשמעלטע, ברייט צעעפנטע אויגן.

— „אזוי ווי נייע!“ — האָט ער פריילעך אויסגעשריען, מאַפּנ-
 דיק די צוויי גרויסע לאַמעס וואָס אויף יעדער קני.
 — „נאָך שענער“, — האָט די מוטער בימער געשמייכלט.
 — „טאַקע שענער!“ — האָט יאַנקעלע אַינגעוויליקט, —
 „אַט די איז אַ שענערע, זי איז אַ קיילעכדיקע, אזוי ווי אַ ראָד...“
 — „די אַנדערע איז אויך שיין, מיין זון“, — האָט די מאַמע
 אים געטרויסט.

יאַנקעלע האָט פאַרזיכטיק זיך געוואָשן, ער זאָל חלילה ניט
 פאַרשפּריצן די קיילעכדיקע לאַמע. עס האָט זיך אים אָפּער ניט
 אַינגעגעבן. די אמת שיינע קיילעכדיקע לאַמע האָט זיך אַ ביסעלע
 פאַרשפּריצט, און יאַנקעלע האָט אַ ביסל צער געהאַט דערפון.
 פאַלד האָט זיך אָפּער אויסגעטריקנט, ווייל יאַנקעלע האָט זיך גע-
 שטעלט לעבן אויוון, וועלכן מען האָט געברענט אויף פּסח. און
 ער איז ווידער פריילעך געוואָרן.

ער האָט אַנגעמאַן דאָס קאַפּאַטקעלע, און — אוי וויי! —
 ווידער אַ צער: דאָס קאַפּאַטקעלע איז לאַנג און עס פאַרשטעלט
 אַזעלכע צוויי שיינע לאַמעס. אַז ער וועט אַרויסגיין אויף דער גאַס
 זיך שפּילן, וועלן די יינגלעך אפילו גאַרניט זען...
 — „מאַמע“, — האָט ער זיך געקלאָגט, — „די קאַפּאַטע איז
 אַ לאַנגע — עס זעען זיך ניט די לאַמעס אַרויס!“
 — „סאַראַ דאגה, מיין זון“, — האָט די מאַמע מיט אַ זיפּץ
 אים געטרויסט, — „אַז מען זעט ניט איז נאָך בעסער...“
 — „איך וויל ניט, איך וויל ניט!“ — האָט יאַנקעלע זיך קאַפּ-
 ריזנע געוואָרפן, — „שנייד מיר אונטער דאָס קאַפּאַטקעלע!“
 — „שפּעטער, מיין זון“, — האָט די אַרעמע מוטער אים צוגע-
 זאָגט, — „עס אָפּ פּריער דעם חמץ. פאַלד וועט מען דאַרפן טראָגן
 אויפן בוידעס.“
 אַז ער האָט אָפּגעגעסן אַנבניסן און איז אַרויס שפּילן אויפן
 הויף, האָט ער גלייך געפונען אַ קאַמפּאַניע יינגלעך, אַלע אין נייע
 בגדים.

דאגה (דינגע) — זאָרג.

חמץ (כאַמעץ) — געזייערט ברויט, אַלץ וואָס מען מאַר ניט עסן פּסח.
 ערב פּסח איז דער פּרי עסט מען נאָך חמץ. וואָס עס בלייבט אי-
 בער נעמט מען צו פון שמוב.

— „דיר, יאנקעלע, האט מען גארניט גענייט אויף פסח?“ —
האט אים איין יינגעלע געפרעגט.
יאנקעלע האט גארניט געענטפערט. נאר מיט שטאלץ האט
ער פארקאשערט דאס קאפאטקעלע און געוויון די צוויי נייע לא-
טעס.

די יינגלעך האבן זיך פונאנדערגעלאכט.
— „וואס לאכט איר, וואס?“ — איז יאנקעלע אין פעס גע-
ווארן. און פאר פארדראס וואס זיי שאצן ניט אפ די שיינקייט
פון די נייע לאטעס, האט ער שיער ניט אנגעהויבן וויינען.
— „כי-כי-כי! נייע לאטעס! כי-כי-כי!“
— „אוועק!“ — האט יאנקעלע אויפגעהויבן א שטיקל בלא-
טע און א ווארף געטאן פאר פעס, — „אוועק!“
אונטערשניידן דאס קאפאטקעלע האט שוין יאנקעלע ניט גע-
וואלט. ער האט שוין פארשמאנען אז נייע לאטעס זיינען ניט אזא
גרויס גליק, ווי ער האט זיך פארגעשמעלט.

פארקאשערן — פארקאמשען, אויפהייבן די פאלעס אדער ארויפדריי-
ען די ארבל.

*****

דער קראנקער פינגער

*****

א.

עליג איז א בלאסער אכצניערדיקער פועל, וואס ארבעט שוין
ביי לייזער דעם שניידער צוויי יאר און באקומט
שכירות פופציק רובל א יאר מיט קעסט. האט ביי אים אן-
געריסן א פינגער, און אקוראט יענער פינגער, אן וועלכן די
נאָדל קען ניט אויסקומען.

ער איז אויפגעשטאנען מיט א פינגער, וואס האט געהאט דאס
אויסזען פון א גלאז און מיט א שמעקעניש וואס איז אזש אין די
שפיין פינגער פון די פיס פארגאנגען. אז ער האט געדארפט אנטאן
דאס רעקל און דער קראנקער פינגער האט זיך פארטשעפעט אין
צערימענעם אונטערשלאק פון ארבל, האט ער זיך פארקרימט און
געגעבן א קרעכץ ווי אין דער היים פאר דער מאמען:
"אוי!"

דא אפער, ביים שניידער, האט עס קיינער נישט געהערט און
זעליג האט זיך ניט געקענט קיין עצה געבן וואס צו טאן, ווי אזוי
זאגט מען עס דעם באלעבאס און דער באלעבאסטע. מען דארף
האבן דערצו א פוח. ער ווייס אליין נישט וואס פאר א פוח — ער
ווייס נאר אז ער וועט עס ניט קענען מעלדן.

און זעליג באשליסט ביי זיך צו שווינגן, זיצן אן אנגעטאנענער
און שווינגן אין געהאקטע וואונדן; זאל זיין וואס עס וועט זיין:
וועט אויסקומען צו דערציילן — וועט ער דערציילן.
די צוויי איבעריקע פועלים האבן זיך שוין אנגעטאן און האבן

פועל (מערצאל: פועלים, לייען: פויעל, פויאלים) — ארבעטער, געדונ-
גענער ארבעטער; אן ארבעטער ביי א בעל-מלאכה.

קעסט — עסן און אן ארט צום שלאפן.

אנרייסן — to swell

אונטערשלאק — lining

אין געהאקטע וואונדן — דער אויסדורק ווערט געניצט אנצואווייזן
אויף זייער א שלעכטן צושטאנד, אויף א שטארקן ווייטאג.

זיך געזעצט צו דער ארבעט. זעליג האָט אויף זיי געקוקט מיט
 קנאה. אַט זינען זיי גליקלעכע מענטשן, זיי האָבן געזונטע מיטל-
 סטע פינגער און וועלן זיך זעצן ביז אַנפֿייסן נייען, און נאָך דעם
 וועלן זיי אַרײַנרײַבן די גומע קאַרטאַפּל מיט די אַוגערקעס, פּאַר-
 זופֿן מיטן טײַערן מילכיקן קרופֿניק, און זיך ווייטער זעצן נייען,
 ביז מיטאַג; שײן און פֿיין. וואָס וועט זײַן מיט אים?
 — „וואו איז דאָס זעליג ערגעץ?“ — קניקלט זיך אַ קול פֿון
 לײזערן, וועלכער שטייט בײַם גרויסן טיש און צײכנט אַן מיט קרײד
 אויף אַ סורדוט וואו די קנעפֿ אַרײַנצונייען.
 — „איך בין דאָ“... — שטאַמלט זעליג, שטייענדיק אין
 ווינקל. ער ווייסט נישט וואָס צו ענדיקן און פֿלייבט אַנטשוויגן.
 לײזער ווערט פֿאַרוואַנדערט פֿון מאַדנעס ענטפֿער, גיט אַ קוק
 אין זעליגס ווינקל און וויצלט זיך:
 — „ביסט דאָ? אַ דאַנק דיר. ווילסט זיך דורכגיין אפּשר אַ
 ביסל שפּאַצירן? אין דער פֿרי שאַט עס נישט. עס וועט זיך עסן גע-
 שמאַקער.“
 — „אַ פינגער רײסט“... — מאַכט זעליג אַ טריט נענטער
 צום טיש, און שטרעקט אויס דעם קראַנקן פינגער, מיט אַ מינע
 פֿון אַ גנב ווען ער איז זיך מודה אַז ער האָט געגנבעט.
 — „וואָס?“ — דערהערט נישט, אַדער מאַכט זיך לײזער נישט
 הערנדיק — „וואָסער ציג?“
 — „אַ פינגער אַנגעריסן ווי אַ גלאַז!“ — ווערט שוין זעליג
 מוטיקער און האָט העזה אונטערצורוקן דעם גלעזערנעס פינגער
 גלײַך דעם פֿאַלעפּאַס אין די אויגן אַרײַן און שמײכלט, ווי
 גערעדט: נאָ, האָב פֿון מיר נחת!...
 — „ביסט אַ חכם!“ — שרײַט אויס לײזער קוקנדיק מיט אַ

קנאה (קינע) — envy
 אַנפֿײסן — דער ערשמער מאַלצײט פֿון טאַג.
 אַרײַנרײַבן — מיט אפּעטיט און גיך אויפֿעסן.
 קרופֿניק — dish of groats
 סורדוט — לענגלעכער ראַק, frock-coat
 זיך מודה זײַן (מוידע) — to confess
 העזה (האַזע) — מוט, דרײַסטקײט, חוצפּה.
 נחת (נאַכעס) — פֿרײד, גײַסטיקער פֿאַרגעניגן.

דאקטערישן בליק אויפן פינגער — „האסט געפונען א ציט ווען א יום-טוב צו מאכן.“

— וואס קען איך טאן? — פארענטפערט זיך זעליג און שמייכלט דאכט זיך מיט א טרער — „דאס איז דאך ניט מיט א פיוון...“

— „ניט מיט א פיוון, יא מיט א פיוון“, — ווערטלט זיך ליי-זער ביזלעך — „די ארבל וואס דו האסט צו מאכן וועלן אפער דערפון ניט ווערן פארטיק.“

גוט אפגעשפילט, — דאנקען גאט! — טראכט זעליג נאך דעם באלעבאס' ווערטער און וואלט שוין זיין גאר צופרידן, ווען ער וואלט געהאט אזא ווינקל וואו צו פאהאלטן זיך, אז קיינער זאל אים ניט זען, ער זאל זיך קענען זיצן שטילערהייט און צוהערן זיך צום ווייטיק און פאמעלעך קרעכצן: איי-איי!

אז ארט איז אפער ניטא, סיידן אין קיך. אין קיך קאכט אפער ציפע אנבייסן און זי איז ביים קאכן זייער בייז און וועט אים געוויס ניט לאזן זיצן רואיק... ער שטייט אין מיטן שטוב און ווייס ניט צו וואס זיך צו

כאפן.

— „אוי, עס נעמט! עס נעמט!“ — פרואווט ער ארויסרופן בני לייזערן מיטלייד צו זיך, אויסשמרעקנדיק אין דער הייך דעם פינגער.

די צוויי פועלים גיבן אויף אים א קוק, ווי גערעדט: ברודער, וואס קענען מיר דיר העלפן? ... ווייסט דאך ...

נאר זעליגן איז זייער בליק ניט וויכטיק; אים איז נייטיק פון דעם באלעבאס א ווארט. לייזער אפער שווינגט.

ער מוז זיין אין פעס! — שרעקט זיך זעליג און פרואווט פאר-גרינגערן לייזערס פעס מיט א קרעכץ. עס טוט טאקע וויי, עס שניידט ווי מיט א מעסער.

— „אוי, ווי עס רייסט!“

— „נו, ברודער!“ — ווענדט זיך לייזער צו אים. — „קיין קימפעטארין ביסטו נאך ניט, קיין ספנות שטעקט ניט, סיידן פאר

מיט א פיוון (קיוון) — purposely

קימפעטארין — א פרוי וואס ליגט אין פעט, וואס איז נאך ניט געזונט נאכן האפן א קינד.

ספנות (סאקאנעס) — געפארן.

מיין קעשענען. קרעכצן גיי אין בעט".
זייער ניט גוט, דער באלעבאס איז טאקע אין פעס...
קרעכצן דארף מען ניט. וואו דען טוט מען זיך אהין?
זעליגן פאלט גאר איין צו זאגן דעם באלעבאס, אז מארגן וועט
דער פינגער זיכער בעסער ווערן.
— „מארגן וועל איך מסתמא קענען נייען"... — שטאמלט
ער ארויס.

— איך בין גליקלעך!" — ענטפערט לייזער איראניש.
— ע, דאס איז שוין אן עוולה — טראכט זעליג — איך קוק
ניט וואס דער פינגער שמעכט מיר ווי מיט נאדלען און וויל זיך
מען מארגן נייען און דו — גארנישט. ביסט א שלעכטער...
און זעליג נעמט טראכטן: וואס שרעקט ער זיך אזוי? א ניט
אז עס רייסט אן ביי א שניידער-יונג א פינגער, מען ניט אזוי
פיל! א קלייניקייט! א פינגער איז דאך ניט פון אייזן — רייסט ער
אן א מאל, און וואס איז דאס פאר אן אומגליק? עס איז א העזה
צו זיין אין פעס! זעליג ווערט שטארק ברוגז: נאך ווייניק וואס
דער באלעבאס טרייסט אים ניט, קרימט ער זיך נאך. וואס קרימ-
טו זיך?

און זעליג פראטעסטירט שטארק אין הארצן קעגן באלעבאס
און רוקט זיך אפ מיט האלב-זיכערע טריט צום בעט, וואו ער זעצט
זיך אַוועק, קוקט אויפן פינגער, בלאזט אויף אים און פארגינט זיך
ארויסצולאזן א קרעכצעלע און איז זיך גאר מחיה... מורא האבן
וועל איך, וואס? — טראכט ער ביי זיך און נעמט זיך קרעכצן
אפטער און העכער, און ער פילט אז ער איז גארניט אזא ציטער-
קער ווי מען מיינט.

נישקשה, אז ער דארף און ער וויל קאן ער קרעכצן... ער
לאכט זיך פון אים אויס!...

ב.

אין א פאר שעה ארום איז ציפע אריין פון קיך אין שטוב
און א פארשוויצטע מיט אראפגעלאזענע הענט און מיט א שטרענגן
פנים, האט זי אפגעגעבן א ראפארט:

עוולה (אווולע) — injustice, wrong
שניידער-יונג — אן ארבעטער ביי א שניידער.
זיך מחיה זיין (מעכאיע) — האבן שטארק פארגעניגן.

— „דער אַנבניסן איז שוין פארטיק! מען דארף גרייטן צום טיש“.

זעליג, וועלכער פלעגט אלע טאג דעם ראפארט אפּוואַרמן מיט גרויס אומגעדולד און אויסהערן ניט אן פרייד, האָט איצט זיך דער-פילט ווי פארלאָרן, ער האָט אַראָפּגעלאָזט די בליקן צום פינגער, ווי ער וואַלט אים אָן עצה געפרעגט:
קען איך גיין צום טיש עסן? גענייט האָב איך היינט ניט... ווי זאָגסטו — עס פאַסט?

דער פינגער האָט אַבער נאָך שטרענגער געקוקט, גלייך אַ שטאַרקן שטאַך געטאָן און גאַרנישט געענטפערט.
זעליג האָט געזען ווי ציפּע שפּרייט אויס איבערן האַלבן טיש אַ טישמעך, לייגט אַוועק אַ לאַבן ברויט מיט אַ מעסער און זי לאָזט זיך גיין צוריק אין קיך. ווידער זעט ער ווי די צוויי פּועלים איידער זיי גייען זיך וואַשן, ברעכן דערווייל אַפּ צו ביסן ברויט און קנייען מיט אַפּעטיט. דער פינגער שטעכט אים וואָס אַ רגע מער, דער קאַפּ אפילו טוט אים אויך וויי, און דאָך, ווי צו להכעיס, ווילט זיך היינט מער עסן ווי אלע טאָג, און גאָט ווייסט צי וועט ער האָבן פּוח איינ-זיצן אזוי אויפן בעט און ניט גיין עסן...

צוצוגיין אַבער צום טיש דארף מען האָבן אויך אַ פּוח. וואו זשע נעמט מען אים? אפילו אז ער נייט אויף אין דער פרי אַ פאַר הויז און פאַרדינט זיכערע צוויי-דריי גילדן, זעצט ער זיך עסן ווי אַן אַרעם-בּחור און עסט אלע מאָל ווייניקער וויפּל ער וויל, וויל אים דאַכט זיך אַלץ, אז לייזער קוקט אים אין מויל אַרײַן און רעכנט זיך, לוינט אים צו האַלטן אַזאַ עסער, איז שוין היינט וואָס ער האָט גאַרנישט פאַרדינט...

און די פּראַגע: עסן צי ניט? — פילט אָן זעליגס מוח און ער פאַרגעסט אויף אַ ווײלע דעם ווייטיק.
אַט זיצט שוין לייזער ביים טיש, בני די זײַמן — די צוויי פּועלים. זיי קוקן צו דער קיכמיר, פון וואַנען ציפּע דארף עפּעס אַרײַנטראַגן. עס געדויערט עפּעס צו פיל. לייזער ווערט פייז און גיט אַ ברום:

לאַבן — loaf

צו להכעיס (צו לעהאַכעם, אויך: צעלאַכעם) — just for spite

גילדן — 15 קאַפּיקעס.

אַרעם-בּחור — אַ בּחור וואָס מען גיט אים עסן פאַר רחמנות וועגן.

— וואס פארקעסטו זיך דארטן? דינע שיינע מאכלים!
 זעליג דערשרעקט זיך פארן פאלעבאס' פעס. צוגיין צום טיש
 איז איצטער א ספנה. ער זעט ווי די פועלים, וואס האבן געוואלט
 פינגער און האבן ערלעך דעם גאנצן פרימארגן געארבעט, ציטערן
 אויך ווי א פיש אין וואסער. קניען די שטיקלעך ברויט און קענען
 דוכט זיך ניט אראפשלינגען. און זעליג בעט גאט, אז מען זאל גאר
 ביים טיש פארגעסן, אז עס עקסיסטירט דא ערגעץ אין שטוב, אויפן
 בעט ערגעץ, נאך א פועל וואס מען רופט אים זעליג... זאל מען
 אים לאזן ויצן רואיק, זאל ער ניט דארפן באגעגענען זיך מיט ליי-
 זערס בליקן.

גאר עס גערעט ניט. אז ציפע טראגט אריין די גרויסע שיסל
 מיט קארטאפל און די מעלער מיט די זויערע אווערקעס, ווערט ליי-
 זער ווי ווייכער, ער זאגט מכינות אויף די קארטאפל און עסט מיט
 גרויס אפעטיט. זעליג ווארט אויף עפעס און דאס הארץ ווארפט
 זיך ווי ער וואלט זיך געריכט צו הערן דעם באשלוס וועגן זיין
 ווייטערדיק לעבן.

ג.

— „וואו איז דאס ערגעץ זעליג?“ — פרעגט פלוצעם ציפע
 וואס זיצט שוין אויך ביים טיש.
 זעליג רעכנט ניט פאר איבעריק צו געבן אן ענטפער דורך א
 קרעכץ, און זאל מען שוין דארט ביים טיש דערקלערן וואס מיט אים
 איז... ער שמרענגט אן די אויערן.
 — „זעליג איז א חולה!“ — הערט ער לייזערס איראנישן טאן.
 — „זעליג!“ — רופט ווידער לייזער.
 — „הא?“ — רעדט זעליג שוואך ארויס, און ווארט אויף אן
 איינלאדונג צום טיש.
 — „פונדעסטוועגן גיי צום טיש!“ — רופט לייזער פון יוצא
 וועגן.

פארקען זיך — to fumble around
 מאכלים (מערצאל פון מאכל, לייזער: מיכל, מיכאלים) — שפיין, גע-
 שמאקע שפיין.
 זאגן מכינות (מעווינעס) — ארויסזאגן א מיינונג ווי אן עקספערט.
 הולה (כולע) — קראנקער.
 פון יוצא וועגן (יויצע) — ווייל אנדערש פאסט ניט; כדי צו טאן דאס
 וואס עס פאסט ניט אויסצומיידן.

— „וואס? א פינגער רייסט אים מסתמא?“ — פרעגט ציפע קאלט, ווי איר גייט די גאנצע מעשה ניט אן.

— „וואס דען?“ — ענטפערט נאך קעלטער לייזער — „ווע- מען זאל רייסן א פינגער אז ניט אים? — זעליק, גיי צום טיש...“ זעליק גיט א קלער אהין און אהער, אהער און אהין, און ווי ער וואלט אויף זיך אליין קיין דעה ניט האפן, גייט ער צו צום טיש, זעצט זיך אויף דעם שפיץ בענקל און ער הייבט ניט אויף די אויגן.

— „לייג אים אריין אין טעלערל א פאר קארטאפל,“ — ווענדט זיך לייזער צו ציפען. ציפע רוקט אים אונטער א טעלערל מיט עטלעכע קארטאפליעס און זעליג מאכט זיך הארץ און עסט אויף איינע. ער וויל נעמען א שטיקל ברויט, נאר היין אנגעשני- טענע אויפן טיש איז ניטא. יעדערער האלט לעבן זיך א שטיקל, און ער אליין זאל נעמען צו זיך דעם לאפן און אפשניידן האט ער היינט ניט קיין העז, און ער עסט אן ברויט.

— „ווייז, ווייז דעם פינגער!“ — רייסט איבער אין מיטן ציפע. זעליג לאזט דאס עסן, און כאפט זיך מיט אימפעט ווייזן דעם קראנקן פינגער, זאל זי טאקע זען. זאל זי ניט מיינען.

— „א פינגער ווי א בארג!“ — זאגט ציפע און קערט גלויב אפ דעם קאפ, — „ער וועט צערניפן א וואך, אויב ניט מער.“

לייזער גיט א קרומען בליק אין זעליגס ווינקל. זעליג ווערט צעטומלט, און פאר צעטומלונג נעמט ער נאך א קארטאפל, נאר אראפשלינגען קען ער בשום אופן ניט, ער ווארגט זיך מיט איר. די אויגן ווערן אנגעלאפן מיט פלום, אין די שלייפן האקט און דער פינגער קערט ממש וועלטן, ער שמעכט און רייסט און ברייט...

זעליג שלינגט אראפ ווי עס איז די קארטאפל און א קרעכץ געפנדיק הייבט ער זיך אויף און גייט אַוועק צום בעט און בא- שליסט, אז ביז וואנען דער פינגער וועט זיך ניט אויסהיילן וועט ער צום טיש עסן אפילו ניט צוגיין.

צוקומענדיק צום בעט, ווארט ער דאך, אז מען וועט אים אייני- לאדן צום קרופניק און עס קען זיין, אז ער וואלט אפשר געבראכן

האָפּן אַ דעה (דייע) — האָפּן מאַכט, זײַן דער באַלעבאַס איבער עפּעס.
מיט אימפעט — מיט איינלעניש, מיט ברען.

שלייפן — temples
ממש — exactly

דאס וואָרט און געגאַנגען... ציפּע איז זייער אַ שלעכטע באַלעבאַס-
טע, קרופּניקעס אַבער קאַכט זי זייער גוטע. צום קרופּניק אַבער
לאַדט מען שוין אים ניט און זעליג האַט חרטה, וואָס מיט אַ פּאַר
קאַרטאַפּל האַט ער זיך נאָר מיאוס געמאַכט, און ער זאָגט זיך אַליין
מוסר:

פרעסער! אַז מען נייט ניט — ליגט מען אין געהאַקטע
וואונדן.

און דער פינגער שווינגט אויך ניט. ער הייבט אָן וואָס אַ מי-
נוט שאַרפּער און שאַרפּער צו שניידן. אַבער זעליג שטאַרקט זיך:
ער קרעכצט ניט. ער באַשליסט אפילו זיך זעצן צו דער אַרבעט און
זאָל געשען מיטן פינגער וואָס עס זאָל געשען: ער מעג אים אפילו
פאַרלירן! צו אַל די שוואַרץ-יאַר מיטן פינגער, מיט דער גאַנצער
האַנט! ...

חרטה האָבן (כאַראַטע) — to regret

די פאבריק

א.

ט איז ווינטער. מיר יינגלעך זיצן אין חדר און לערנען גמרא. דער פרק איז א שווערער, צו שווער פאר אונדזערע קעפ-לעך. דער רבי איז אין פעם, און ער שרײַט און שילט. נאָר אַט עפנט זיך אויף די טיר און עס לויפט פרוער אַרײַן אַ ווייסע פאַרע אין חדר און נאָך דעם פאַלט אַרײַן בערל דער שמיד, אַ חדר-יינגלס אַ טאַטע. ער קומט געוואָר ווערן וואָס מאַכט זײַן יאַסקע און גלאַט אַ ביסל שמועסן מיט אַ יודן אַ תּלמיד-חכם, מיטן רבין.

— „שלום-עליכם, רבי!“ — ציט דער שמיד אויס דעם רבין זיין גראַפּע, פאַרהאַרעוועטע האַנט.
 — „עליכם-שלום“, — ענטפערט דער בייזער רבי און באַמיט זיך צו שמייכלען, נאָר דאָס קומט אים שווער אָן.
 — „זיצט, ר' בער! נו, שקצים“, — ווענדט זיך דער רבי צו אונדז — „זיצט רואיק אַ וויילע, קוקט איבער דעם תּוספות דער-

גמרא (געמאַרע) — תּלמוד, גענויער: דער לענגערער און שפעטערער טייל פון תּלמוד, געשאַפן אין 3טן, 4טן און 5טן יאָרהונדערט פון דער אַנגענומענער צײַטרעכענונג. די גמרא פאַרנעמט זיך דער-הויפט מיט דערקלערן און פאַרטיפּן זיך אין משנה, דעם קירצערן און עלטערן טייל פון תּלמוד.

פרק (פיירעק) — קאַפיטל.

פאַרע — steam

תּלמיד-חכם (טאַלמיד כאַכעם) — אַ געלערנטער ייִדישער מענטש, אַ קענער אויפן פעלד פון ייִדיש וויסן.

שקצים (שקאַצים, אַיינצאַל: שױגעץ) — אַ גוֹיאישע יונגען צי יונג-לעך. **ב** גראַפּע יונגען, ווילדע חברה.

תּוספות (טוּספּעס) — די צוגאַפּן און טיפּע קאַמפּליצירטע דערקלערונג-גען צו דער גמרא וואָס מען האָט געשאַפן נאָך רשים צײַטן.

אויף יעדער זײַט גמרא איז אין מיטן פאַראַן דער טעקסט, פון איין זײַט — רשי (רשים דערקלערונגען) און פון דער צווייטער — תּוספות.

ווייל, און איך וועל א ביסל שמועסן מיט ר' בערן".
מיר קוקן זיך אלע אינן אין תוספות, נאָר אונדזערע אויערן
זינגען אָנגעשטרענגט צו הערן עפעס נייע וואָס בער דער שמיד
האַט געבראַכט, ווייל בער דער שמיד ברענגט שמענדיק אַ סך נייע,
ווען ער קומט.

— „אַ וועלטעלע געוואָרן, אַ גרויל, אַ גרויל!“ — הייבט אָן
דער שמיד.

— „דהיינו, ר' בער?“ — ווערט נייגעריק דער רבי און
שמעלט אָן די אויערן צו הערן עפעס אינטערעסאַנטס.

— „אַ גרויל, אַ גרויל!“ — האַלט זיך אַליץ דער שמיד ביים
וואונדערן, — „נו, אַ וועלטעלע!“

— „אַדרבא, דערציילט“, — איז דער רבי טשיקאווע צו הערן.

אַבער דער שמיד אַינלט זיך ניט. „אַ גרויל, אַ גרויל“ מורמלט
ער ווי אַ תפילה. מיר קוקן אין תוספות און וואַרטן מיטן גרעסטן
אומגעדולד אויפן „גרויל“... — „אַ קליין שמעטעלע“, — הייבט אָן
דער שמיד, — „זעקס געסלעך מיט אַ מאַרק, די גויאישע געסלעך
איז דאָך ניטאָ וואָס צו רעכענען. איר פאַרשטייט? און אין אַזאַ
שמעטעלע מאַכט מען גאָר אַ פאַבריק... אַ פאַבריק! אַ גרויל!“

— „אַ פאַבריק!“ — גיב איך אַ קלאַפּ אַ חבר מיטן פּוס...
— „אין תוספות קוק!“ — גיט אַ געשריי דער רבי.

— „אַזוי גאָר?“ — ווענדט זיך דער רבי צום שמיד, — „אַ
פאַבריק דאָ אין שמעטל? צי משוגע?

— „אַ פאַבריק פון שוועפעלעך!“ — רעדט ווייטער דער
שמיד.

— „פון שוועפעלעך!“ — גיב איך ווידער אַ קלאַפּ אַ חבר
מיטן פּוס.

— „דו קוקסט אין תוספות צי גיט? גראַבער יונג דו!“ —
שרייט אויס דער רבי נאָך העכער און נעמט מיך אָן פאַרן אויער.

— „אַזוי גאָר? פון שוועפעלעך! וואָס איך הער!“ — וואונד-
ערט.

גרויל — אַ גרויסער שרעק.
אַדרבא (אַדעראַבע) געוויינטלעך: פאַרקערט, פאַרוואָס טאַקע גיט;
אויך: נו, ווי אַן אויסדרוק ביים צוגעבן מוט.
טשיקאווע — אינטערעסאַנט, נייגעריק.
matches — שוועפעלעך

דערט זיך דער רבי און גלאַצט אויס די אויגן.
 — „יא, יא, בני אונדז אין שמעטעלע שמעלט מען א פאבריק
 פון שוועבעלעך.“
 — „משוגע, פשוט משוגע.“ — לאַכט דער רבי — „וויפל
 שוועבעלעך דארף האָפן אונדזער שמעטל? לאַמיר אפילו רעכענען
 א הונדערט פעקלעך א וואַך — לוינט דאָס דען? פשוט משוגע...“
 „רעכנט אַינך“, — גיט דער שמיד קאלטבלומיק צו פארשטיין
 — „אז א פאבריק מאַכט מען ניט נאָר פאר איין שמעטל אַליין. די
 שוועבעלעך קענען אַנגיין אומעטום אין דער גאַנצער וועלט. איר
 פארשטייט? למשל, באַריסאָווער שוועבעלעך. באַריסאָווער שווע-
 בעלעך זיינען א שם-דבר. מען מאַכט דאָרט גאַלדענע געשעפטן.“
 — „ווער מאַכט די פאבריק?“ — פרעגט דער רבי.
 — „עפעס אַ גרויסער גביר פון מינסק, האָט אַ מטמון גאַלד
 און זוכט געשעפט.“
 — „און וואו שמעלט ער די פאבריק?“ — פרעגט דער רבי
 ווייטער.
 — „אז אַרט האָט ער אַ גאַלדענעס, ביים טייכל, אַ זעלטענער
 פלאַץ.“
 — „ביים טייכל!“ — קלאַפּ איך מיין חבר אונטערן טיש מיטן
 פוס, און מיין האַרץ ווערט פול מיט עפעס מאַדנע געפילן, און פאר
 מיניע אויגן מאַלן זיך פאַנטאַסטישע בילדער, און איך וויל פאלן צו
 די פיס בער דעם שמיד: ר' בער, טאַקע ביים טייכל?! — און
 מיר גלייבט זיך ניט דאָס גליק.

ב.

נאָך פסח איז די פאבריק פאַרטיק געוואָרן. מיר הדר-וינגלעך
 זיינען געקומען צו לויפן אַנקוקן זי. איר אויסזען האָט אונדז גע-
 שראַקן. די הויכע קוימענס האָפן פון דער ווייטנס אזוי ביז געקוקט
 און האָפן אויסגעזען ווי זיי וואַלטן וועלן חרוב מאַכן דאָס גאַנצע
 שטיק פעלד וואָס געפינט זיך אַרום.
 — „סאַראַ הויכע קוימענס.“ — האָט יאַסקע, דעם שמידס
 יינגל, פון ווייטן אַנגעוויזן.

באַריסאָווער — פון דער שטאָט באַריסאָוו, אין ווייסרוסלאַנד.
 שם-דבר (שעמדאָווער) — אַ באַוואוסטע זאָך, אַ זאָך וואָס איז געוואָרן
 זייער פאַפולער.
 מטמון (מאַטמען) — אַ גרויסער פאַרמעגן, אַן אוצר.

— „ווי עס הודושעט!“ — האָט אַ צווייטער יינגל ווי מיט
 שרעק אַרויסגעוואָגט.
 — „קומט נענטער, וואָס האָבן מיר מורא?“ — האָט איינער
 געוואָלט צוגעבן זיך מוט.
 — „טאָקע, וואָס האָבן מיר מורא?“ — האָבן די אַנדערע
 אונטערגעהאַלטן. — „קומט זען.“ מיר זיינען צוגעגאַנגען נענטער
 און זיך אוועקגעשטעלט לעבן טיכל. דאָס וואָסער האָט שטיל און
 טרויעריק גערוישט. מיר האָט זיך געדאַכט אז עס וויינט. עס האָט
 מיר אויסגעוויזן אז דאָס טיכל האָט מורא פאַר דער פאַבריק.
 און ניט נאָר אויף מיר אַליין האָט דאָס טיכלעלע אַזאָ איינ-
 דרוק געמאַכט. אַלע חדר-יינגלעך האָבן, אַנשטאַט צו קוקן אויף דער
 פאַבריק, זיך אין וואָסער איינגעקוקט און האָבן עפעס ווי געזיפצט.
 — „מוטנע וואָסער געוואָרן!“
 — „טאָקע!“ — האָט אַ צווייטער טרויעריק מודה געווען.
 — „דאָס איז פון רויך פון די קוימענס!...“
 — „אַ רחמנות אויפן טיכלעלע“ — האָט אַ יינגל פלומרשט
 לאַכנדיק געוואָגט.
 — „משוגענער!“ — האָבן מיר פון אים אַנגעהויבן צו לאַכן,
 אָבער אייגעווייניק האָט דאָס האַרץ געקלעמט און עס האָט זיך וויי-
 גען געוואָלט...
 ג.

עס איז געווען אַ הייסער טאָג. ביים לערנען האָבן מיר אַ
 גאַנצן טאָג אין זינען געהאַט — גיין פאַרנאַכט אַרייַנוואַרפן זיך אין
 אונדזער ליב טיכלעלע.
 און מיט אומגעדולד האָבן מיר געקוקט אין פענצטער, צו זען
 וואו האָלט שוין דער שאַטן פון די הייזער, ווען וועט שוין די זון אויף
 אונדז רחמנות האָבן און וועט זיך איבערפעקלען ערגעץ ווייט היינ-
 טער די הייזער, פּדי דער רבי זאל אונדז שוין לאָזן פריי.
 און אַט איז שוין די גאַנצע גאַס שאַטן געוואָרן. דער פאַסטערך

הודושען — אַרויסגעבן קלאַנגען ווי הו-הו אָדער ענלעכס.

מוטנע — אומרייז, אומקלאָר.

זיך מודה (מוידע) זיין — to confess

פלומרשט (קלוימערשט) — as if

איבערפעקלען זיך — אַריבערקלייבן זיך, אוועקגיין.

האָט שוין די טשערעדע געטריבן, און דער רבי האָט אונדז פריי גע-
לאָזט.

— „באָדן זיך!“ — האָבן מיר אין איין קול אויסגעשרייען און
זיך געלאָזט אַראָפּ פון געסל, צום טייכל.

— „הערסט ווי עס פּינפט!“ — האָט גייענדיק איין חבר ווי
באַזאָרגט אויסגערוּפּן, צוהערנדיק זיך ווי פון ווייטן פּינפט די פּאַפּ-
ריק.

— „זאל פּינפן, וועט פריילעכער זיין זיך צו באָדן!“ — האָט
אַ צווייטער געזאָגט.

— „טאַקע“, — האָבן מיר צוגעשטימט ווי מיר וואָלטן וועלן
זיך אליין אָפּמאַרן.

נאָר וואָס נענטער מיר זיינען געקומען צום טייכל, אַלץ מער
האָבן מיר זיך געשראַקן. עפעס האָט אונדז דאָס האַרץ פאַרויסגע-
זאָגט טרויעריקס...

איך האָב זיך געלאָזן לויפן אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער, ווי
איך וואָלט וועלן דערמיט צוגעבן מוט מיינע חברים. נאָר קומענדיק
נאָענט צום טייכל, בין איך געבליבן שטיין ווי פאַרגליווערט.

— „נימאָ, ברידער, קיין טייכל! צוריק!“ — האָב איך ווי
מיט אַ געוויין אויסגעשרייען.

— „דזוזוזו“ — האָבן די קוימענס געפּינפט, — „דזוזוזוזו...“

די חדר-יינגלעך זיינען נענטער צוגעקומען, האָבן איינגעבויען
די קעפּ אַרײַנצוקוקן אין טייכעלע, און מיר האָבן אַלע אַרויסגעלאָזן
אַ לאַנגן זיפּן, ווי נאָך אַ געשמאַרבענעם.

— „אוי!!“ —

דאָס וואַסער האָט אויסגעזיען ווי אַ טעלער פאַרבליבן קאַלט
געקעכטס, פאַרגליווערט. אויף דעם גליווערני זיינען געווען אַנגע-
וואַרפן העלצלעך, צעבראַכענע קעסלעך און סתם מיסט. און פון
אַלץ האָט זיך געמראָנג אַ מאַדנער שטיקנדיקער ריה.

מיר זיינען אזוי געשמאַנען ווי פאַרשטיינערט אַ פאַר מינוט,
געקוקט מיט אַראָפּגעלאָזענע קעפּ. פּלוצעם האָבן מיר דערהערט
עפעס אַ גראָבן קול וואָס רעדט צו אונדז:

משערעדע — flock

פאַרגליווערט — געוואָרן איין געדיכט שטיק.

— „וואס טוט איר דא, הא?״
 מיר האָבן זיך אומגעקוקט, דערזען אַ הויכן גראַפן, בייכיקן
 יידן מיט אַ פליך אויפן קאָפּ. ער שטייט און קוקט אויף אונדז און
 שמייכלט. מיר האָבן ניט געוואוסט וואָס צו ענטפערן.
 — „וואָס טוט איר דא, הא?״ — האָט ער ווייטער געפרעגט.
 — „באָדן זיך ווילן מיר!“ — האָט זיך ביי מיר עפעס ניט
 ווילנדיק אַרויסגערופן פון מויל.
 — „כא-כא-כא, באָדן זיך!“ — האָט זיך דער הויכער בייכר-
 קער ייד פונאַנדערגעלאַכט, — „גו, גיכער, טוט זיך אויס, כא-כא-
 כא!“
 — „אַמאַל פלעגן מיר זיך דאָ באָדן,״ — האָט אַ צווייטער
 יינגל ווי דורך טרערן אַרויסגעזאָגט, — „אַמאַל איז געווען ריין וואַ-
 סער.“
 — „אַמאַל, אַמאַל!“ — האָט דער הויכער בייכיקער ייד גע-
 טריבן שפּאַס, — „אַמאַל איז אויך געווען אַ קונץ צו באָדן זיך.
 באָדט זיך איצטער! כא-כא-כא! איצטער באָדט זיך! כא-כא-כא!“
 זיין לאַכן האָט אונדז ווילד גערעיצט. און איינער פון אונדז,
 בלאַס ווי דער טויט, האָט אַ געשריי געמאַן:
 — „אַ בראַנד אין אייער פאַבריק!“ — און האָט זיך פונאַנ-
 דערגעוויינט.
 — „כא-כא-כא!“ — האָט דער הויכער בייכיקער ייד געלאַכט
 — „אַהיים, שקצים!“
 ווען מיר זיינען געגאַנגען צוריק אַהיים, האָט אין די אויערן
 געקלונגען דעם ייִדנעם געלעכטער, דער דוזו פון די קוימענס. דאָס
 אַליץ האָט זיך מיר געלייגט ווי שוועבל אויפן האַרץ.
 — „אַ בראַנד אין דער פאַבריק!“ — האָט דער יינגל דעם
 גאַנצן וועג געשאַלטן. — „דערשטיקט האָט זי דאָס טייכעלע!“ —
 האָט אַ צווייטער געזיפצט.
 און לאַנג האָבן מיר דאָס טייכעלע באַוויינט און נאָך לענגער
 די פאַבריק געשאַלטן.

פליך — bald place
 בראַנד — פון ברענען; אַ שרפה (סרייפּע).
 „אַ בראַנד אין אייער פאַבריק“: ברענען זאָל אייער פאַבריק.
 שוועבל — sulphur

*****

דער בוים

*****

עס איז געווען אַ לאַנגע גאַס, אין דעם ייִדישן קליינשטעטל האָט זי זיך גערעכנט פאַר דער לענגסטער. זי האָט פאַרמאַגט פּערציק הײַזלעך, אויסער דער חורבֿת, אין וועלכער קיינער האָט שוין אַ יאָר צען ניט געוואוינט. די איינוואוינערס פון דער גאַס זײַנען געווען דורכױס ייִדן. דער איינציקער גױ וואָס איז געווען אין גאַס איז אויך געווען אַ האַלבער ייִד: גערעדט ייִדיש, געהאַלטן פון אַ סך ייִדישע מנהגים און האָט געוואוינט אין אַ ייִדיש שטיבל, וואו פֿי דער טיר איז געווען צוגעשלאָגן אַ מזוזה — אַזוי אַז די ייִדישע אַרעמעלייט, גייענדיק איבער די הײַזער, פֿלעגן זײַן שטיבל אויך ניט דורכלאָזן און פֿלעגן אַ מאָל כאַפֿן פֿי אים — ניט אין אַ יקרױת־יאָר — אַ צוויי־דריי קאַרטאַפֿל.

די ייִדן פון דער גאַס האָבן אַלע גוט געקענט לערנען. האָבן זיי געוואוסט אַז אַמאָל, אין אַרץ־ישׂראל, איז יעדער ייִד געזעסן „אונטער זײַן ווינשמאַק און אונטער זײַן פֿינגנבוים“. אויך האָבן זיי געוואוסט פון די צעדערביימער פון לבנון און פון נאָך אַנדערע ביימער וואָס ווערן אויסגערעכנט אין תנך. דאָ אָבער, אין חוץ־לאַרץ, האָבן זיי פון ביימער ווייניק געוואוסט.

צווישן די חדר־ייִנגלעך איז אומגעגאַנגען אַ „סוד“ אַז אויב מען זאָל פאַרזײען די קערנדלעך פון אַן עפֿל אין דער ערד, קאָן אין אַ צייט אַרום אויסוואַקסן אַ בוים. נאָר עס איז ניט מער געווען ווי אַ קלער, קײַן אמתע אמונה האָבן די חדר־ייִנגלעך דערין ניט גע־האַט און האָבן זיך אפילו געפּוילט צו מאַכן אַ פּרואווי אײַנצוזעצן אַזעלכע קערנדלעך.

חורבֿת (כורווע) — אַן איינגעפאַלן הויז.
 יקרױת־יאָר (יאַקרעס) — אַ יאָר ווען אַלץ איז זייער שטער.
 „אונטער זײַן ווינשמאַק און אונטער זײַן פֿינגנבוים“ — אַ פאַפּר־לערער אויסדרוק פון תנך — *under his vine and under his fig tree* —
 חוץ לאַרץ (בוץ לאַארעץ) — אַלע לענדער חוץ אַרץ־ישׂראל.

און די לאנגע גאס האט טאקע אן איינציקן בוים געהאט. און יעדערן איז געווען א וואונדער: ווי אזוי קומט דער בוים אהער? דער באלעבאס פון דעם בוים, חיים-יאנקל דער שניידער, האט אויך ניט קלאר געוואוסט, ווער האט דעם בוים פארפלאנצט און ווי אזוי ער איז אויסגעוואקסן. זיין טאטע האט עס געוויס ניט גע-טאן, ווייל אז חיים-יאנקל איז נאך געווען א יונגל — איז שוין דער בוים געווען אזוי גרויס און דיק ווי איצטער. חיים-יאנקלס נחלה איז אים איבערגעגאנגען פירושה אונדאי פון זעקסטן דור. אפשר האט די נחלה אמאל געהערט צו א גוי און ער האט דעם בוים פארפלאנצט?

נאר ווי די מעשה זאל ניט זיין, אזוי צי אנדערש — די לאנגע גאס האט געהאט א בוים, און דער בוים איז געווען חיים-יאנקל דעם שניידערס. געוואקסן האט דער בוים לעבן שמיפל, הארט ביים פענצטער וואס האט צו דער גאס ארויסגעקוקט, און חיים-יאנקל האט בשעת דער ארבעט געקענט קוקן אויף זיין בוים, וואס ער האט אים ליבער געהאט ווי אלץ אין דער וועלט.

ב.

אין הארפט, ווען דער ווינט האט געבלאזן, האפן די צווייגן זיך געשאקלט און גערוישט טרויעריק אין פענצטער אריין, ווי זיי וואלטן עפעס אן אומעטיקע לאנגאנענדיקע מעשה וועלן חיים-יאנקל לען פארציילן. און דעמאלט ווערט חיים-יאנקל אומעטיק, די נאדל וויל ארויסשפרינגען פון די פינגער, ביז ער לאזט זי אין גאנצן ארויס פון דער האנט. ער לענט זיך אן צום פענצטער און פארטראכטערהייט ברומט ער אונטער מיט א האלב צעבראכענעם קול:

אז בהלוך ירמיהו
על קברי אבות...

נחלה (נאכלע) — אייגנטום (א הויז, א שטיק לאנד).
פירושה (ביי-יערושע) — אין ירושה, — as an inheritance
לאנגאנענדיק — פון לאנג-אן, פון אמאל.
אז בהלך... (לייען עס: אז בעהאלויך ירמיהו אל קיווריי אוועם)
„יעמאלט ווען ירמיהו איז געגאנגען אויף די קברים פון די אבות“, פון די קינות. די קלאגלידער אויפן חורבן.

— און אין שטיבל הערן זיך דעמאלט ווי שטילע טריט פון מתים.

זומער אבער האט דער בוים מער רושם געמאכט אויף חיים-יאנקלען. מלאכה איז געווען ווייניק, צייט צו פאנטאזירן מער — און די ליידיקע צייט ליגט חיים-יאנקל אונטערן בוים. די צווייגן רוישן שטיל, פארזיכטיק. א פויגל פארגנבעט זיך א מאל אויף זיי און טשיריקעט. און חיים-יאנקל מאכט צו די אויגן, און קלערט, און טראכט פון עפעס העכערס ווי שער און אייזן...

אין זומערדיקע שבתים, אז עס איז געווען חיים, פלעגן א מאל קומען נאענטע שכנים אויסרוען זיך אונטערן בוים נאכן טשאלנט. דעמאלט פלעגט חיים-יאנקל האפן גרויס פבוד. עס פלעגט אויך קומען טביה דער גמרא-מלמד, א הויכער דארער יוד מיט אינגעפאלענע פאקן. טביה האט גערעדט זייער שטיל, בנעימותדיק, און חיים-יאנקל האט זייער שטארק געהאלטן פון אים.

— „וועלן מיר א ביסעלע אפרוען אונטער אייער בוים, ר' חיים-יעקב!“ — פלעגט טביה שטיל ארויסרעדן, אויסציענדיק זיך מיט א מידן שמיכל אונטערן בוים, און האט דערפון ניט געקוקט חיים-יאנקלען אין פנים בשעתן רעדן.

— „אך, מיטן גרעסטן פבוד, ר' טביה!“ — פלעגט חיים-יאנקל פמעט אויסשרייען, — „מיטן גרעסטן פבוד! רוט זיך אפ, מהיבא-תיתי.“

מתים (איינצאל: מת, לייען: מעס, מייסים) — טויטע.
רושם (רוישעם) — איינדרוק.

טשיריקעט — (ברענגט ארויס דעם קלאנג וואס איז אזוי ווי טשיר-טשיר, chirps —
טביה (לייען: טעוויע)

גמרא-מלמד (געמארע-מעלאמעד) — דער רבי וואס לערנט גמרא, תלמוד. א גמרא-מלמד איז דער העכסטער מין מלמד. נידערי-קער זיינען: דער מלמד וואס לערנט עברי (איוורע, לייענען) און דער וואס לערנט חומש.

בנעימותדיק (בעני'מעסדיק) — געלאסן, רואיק.

מהיבא תיתי (מעהייבא-טיימע, אויך: מעכעטיימע, מאכאטיימע) אן אויסדרוק פנים צושטימען, דער זינען: זייער גוט, עס קען ניט שאטן, פארוואס ניט, אדרכא.

— „בי האדם עץ השדה“, — פלעגט טביה ארנינקומען אין א שטימונג, ליגנדיק אונטערן בוים. — „א בוים, ר' היים-יעקב, איז נעגליכן צו א מענטשן“.

און היים-יאנקל פלעגט אויפהייבן די אויגן, באטראכטן די צווייגן פון בוים, דעם שטאם, ווי ער וואלט געזוכט אן ענלעכקייט צווישן א מענטשן מיט א בוים. קיין גרויסע ענלעכקייט האט ער ניט געפונען. דאך פלעגט ער ענטפערן:
— „אוודאי, וואס דען, ר' טביה“.

„א בוים לעבט אבער לענגער ווי א מענטש“, — פלעגט ר' טביה פאלד סותר זיין זיינע ווערטער און זיך פונאנדערהוסטן.
געהוסט האט ר' טביה לאנג און שווער, און יעדער הוסט האט היים-יאנקלען אפגעקלונגען ווי א שמים וואס רעדט:
ר' טביה וועט פאלד שמארבן... ער האט די שווינדזוכט...
און דער בוים וועט אונדז אלעמען איבערלעבן...
ג.

אפרוען אונטערן בוים פלעגט אויך קומען זרח פריינעם, דער נגיד פון גאס. נייען בגדים פלעגט זרח ביי א צווייטן שניידער, נאך היים-יאנקל האט זיך ניט נוקם געווען אין אים און זיך ניט באנוצט מיט דעם וואס ער קען אים פון בוים אוועקטרייבן. אדרבא, ער פלעגט אים זייער שיין אויפנעמען, ווי ער וואלט וועלן דעם נגיד באווייזן אז ער קען אויסקומען אן זיין מלאכה.

— „א וואוילער בוים“, — פלעגט ר' זרח לויבן, באטראכטן-דיק דעם שטאם, — „אזא בוים מען זאל צעהאקן, קען קלעקן אויף א ווינטער הייצן. מיר איז א חידוש וואס דו צעהאקסט אים ניט, היים-יאנקל“.

היים-יאנקל פלעגט ווערן אנגעצונדן פון אזעלכע ווערטער. א

בי האדם עץ השדה (קי האטאם אייך האטאטע) — „ווייל דער מענטש איז ווי דער בוים פון פעלד“, פון חומש.

סותר זיין (סוימער) — to contradict

שווינדזוכט — tuberculosis

זיך נוקם זיין (נויקעם) — נעמען נקמה, to take revenge

אדרבא (אדערצבע) — פארקערט.

מלאכה (מעלאכע) — דא: די ארבעט וואס מען ניט דעם בעל-מלאכה.

חידוש (כידעש) — ניים, וואונדער.

הזיר וואלט אלץ וועלן אויפעסן — האט ער אין הארצן געמראכט,
 נאָר ר' זרחן פלעגט ער ענטפערן איידעלער :
 — „מען מאַר ניט האַקן, ר' זרח, מען מאַר ניט! עס איז אפילו
 א זינד צו זאָגן אַזוינס. אַ בוים, זאָגט ר' טוביה, איז ווי אַ מענטש...“
 — „פי האַרם עץ השדה“, — פלעגט טוביה אונטערזאָגן ווי
 פון שלאָף.

— „עט, נאַרישקייט, עס איז נאָר אַ משל“, — פלעגט דער נגיד
 אַ מאַך טאָן מיט דער האַנט, — „נו, מען דאַרף אַ דרימל טאָן.
 וועסט מיר אַ וועק טאָן אַ זייגער דריי, וועל איך גיין טרינקען אַ
 גלעזל וואַרעמס“ ...

ד.

איין חסרון האַט אַבער דער בוים געהאַט: עס האָבן אויף
 אים פרות געוואַקסן, און דאָס האַט אים און חיים-יאַנקלען געשאַט.
 וואַלטן כאַטש די פירות געווען געראַטענע, וואַלט דאָס אומ-
 גליק אפשר ניט אַזוי גרויס געווען. חיים-יאַנקל וואַלט אים אַרומ-
 געצאַמט צי ער וואַלט אים פאַרדונגען זעליג דעם „סאַדאַוויק“, און
 יענער וואַלט זיך שוין אַן עצה געגעבן ווי אַזוי צו פאַרהיטן אים
 פון שלעכטע הענט.

האָבן אַבער אויפן בוים געוואַקסן נאָר ווילדע עפעלעך. עסן
 האַט מען זיי געקענט ערשט שפעט אין ווינטער, ווען זיי ווערן,
 לינגדיק אויפן בוידעם, שטאַרק איבערגעפרוירן. דעמאָלט איז אויך
 אויף יונאים געזאָגט זייער טעם וואָס זיי האָבן. די גאַנצע מעלה
 פון די עפעלעך וואָס זיי זיינען אַ רפואה צו טשאַד. און פריידע,
 חיים-יאַנקלס ווייב, פלעגט טאַקע מיט די דאָזיקע עפעלעך אַפראַ-

משל (מאַשל) — אַ פאַרגלייך.

וואַרעמס — דאָ: טיי.

חסרון (כיסאָרן) — אַ שלעכטער שטריך, אַ דעפעקט.

פרות (איינצאָל: פרי, לייען: פיירע, פיירעס) — פרוכט.

סאַדאַוויק — דער וואָס האַט אַ סאַד אַדער דינגט אַ סאַד און פאַר-

קויפט די פרות. סאַד — orchard

אויף יונאים געזאָגט (סאַנים) — דאָס וואָס מען ווינטשט פיינט;

דאָס הייסט, דאָס וואָס איז זייער שלעכט.

מעלה (מילע) — גוטע אייגנשאַפט.

טשאַד — charcoal fumes

טעווען דאס גאנצע געזינד, ווען מען פלעגט ווינטערציניט פארטשא-
דען די קעפ פון די אַנגעברענטע פרעסלעך.

די יינגלעך פון דער גאס האָפן אָפּער ניט געקוקט וואָס די
עפעלעך זיינען ווילדע. זייער געלט זיינען זיי ווערט געווען. וואָרטן
ביז די עפעלעך וועלן איבערפּירן אויפן בוידעם — דערצו זיינען
זיי צו היציק געווען. פאַר משאַד האָפן זיי קיין מורא ניט געהאַט.
דערפּער ווי עס פלעגט קומען אָנהייב אלול און די עפעלעך האָפן
פאַקומען אַ געהעריקע צורה, פלעגן זיי יעדן נאַכמיטאַג, יעדן פּיך-
מנחה-למעריב, פאַלאַגערן דעם בוים. זיי האָפן געוואָרפן אויף די
שפיצן צווייגן, וואו די עפעלעך האָפן געדיכט געוואָקסן, העלצער,
שטיינער, און מיט גערויש און געפּילדער אַנגעלייגט פולע קעשענעס
מיט „רויב“.

דערזעענדיק די מנחה קינדער פנים בוים, האָפן פּי חיים-יאַנק-
לען אַנגעהויבן צימערן הענט און פּיס. ער פלעגט ווי אַן אָפּגעבריי-
טער אַרויסלויפן פון שטוב, אַראָפּוואָרפּנדיק דאָס שטיקל אַרבעט פון
דער האַנט אויף דער ערד, און פלעגט ברומען:
— „שקצים, וואָס ווילט איר פון דעם בוים? איך וועל אייך

ממיתן!“

די יינגלעך פון דער גאס פלעגן זיך לכתחילה דערשרעקן און
מיט אַ געפּילדערני און פּיפּערני זיך לאָזן אַנטלויפן. אין אַ ווילע
אַרום, אַז זיי האָפן באַמערקט אַז חיים-יאַנקל איז צוריק אין שטוב
אַריין, זיינען זיי זיך ווידער צוזאַמענגעקומען און מיט מער פּריש-
קייט זיך גענומען צום בוים.

און דעמאָלט פלעגט זיך אָנהייבן אַ מלחמה אויף לעבן און
טויט. מיט אַ שמעקן לאָזט זיך חיים-יאַנקל לויפן ווי אַ ווילדער פּי-

---

אלול (עלול) — דער לעצטער חודש פון יידישן יאָר, אַן ערך — די
צווייטע העלפט אויגוסט און די ערשטע העלפט סעפטעמבער.

צורה (צורע) — פנים, געשמאַלט, אויסזען.

פּיך מנחה למעריב (פּיך מינכע לעמיריוו) — צווישן מנחה און
מעריב, ד"ה צווישן דעם צווייטן און דריטן מאָל דאוונען פון
מאַג. מנחה דאוונט מען נאָך מיטאַג, מעריב — אין אָונט.

שקצים (איינצאל: שייגעץ; ליען: שקאצים) — ווילדע יונגען,
גראַפּע יונגען.

ממיתן (מיימעסן) — טייטן, זייער שמאַרק שלאַגן.

לכתחילה (לעכאַטכילע) — אין אָנהייב.

גער נאך דער מחנה יינגלעך. די יינגלעך לאזן זיך אנטלויפן מיט
א געלעכטער און הורא, און ווידער קומען זיי צו לויפן...

ה.

א מאל פלעגט בני חיים-יאנקלען פלאצן די געדולד און ער
האט זיך געלאזט לויפן ווייט-ווייט נאך די יינגלעך. דעמאלט ווערט
אין גאס א טומל. יידן מיט בערד, ווייבער און קינדער לויפן ארויס
פון די הייזער און דערשראקענע פרעגט מען איינער דעם אנדערן:

— „וואס איז דאס? הא?"

באלד אבער הייבט אן איינער דעם אנדערן בארואיקן:

— „גארניט, גארניט, חיים-יאנקל דער שניידערק יאגט זיך
נאך די יינגלעך... א שניידורע א ביסל! פרעג, וואס זשאלעוועט
ער די עפעלעך? מער ווי בויכווייטאג האט מען פון זיי ניט!"
דערהערנדיק אזא מיאומע מיינונג וועגן זיינע עפעלעך, ווערט
חיים-יאנקל נאך מער צערייצט, און פאר פעס כאפט ער א יינגל און
גיט אים א קלאפ.

— „אוי! אוי!" — פלעגט זיך דאס יינגל הויך צעווייגען —

„פאר וואס שלאגט ער מיך? איך האב גארניט געריסן..."

— „בתיה! מען האט איינער יינגל געהרגעט", — זאגט אן א

שכנה פאר גוטפריינטשאפט וועגן דעם יינגלס מוטער.

— „זאל אייך א דונער איינשלאגן!" — נעמט זיך די מוטער

אן פאר איר קינד, — „וואס שלאגט איר עפעס מיין קינד? איר
גיט אים עסן? הען א ביסל? ער האט א שטיקל בוים מיט סם-
המוותדיקע עפעלעך — קאכט די גאס!"

און אויף חיים-יאנקלען פאלט אן די גאנצע גאס, און יעדערער
זידלט אים און מאכט אים מיט דער בלאטע צו גלייך. געזעצטע
באלעבאטים פלעגן אים נאר ווייכן מוסר זאגן:

— „זאגט אליין: ווי שעמט זיך דאס ניט א ייד צו האפן

אין זינען אזעלכע נארישקייטן — בוים-שמוים! דאס פאסט פאר א

מחנה (מאכנע) — זייער א סך, א גרויסע גרופע, א קאמאנדע.
אויך — gang

שניידערק, שניידורע — אפשפאטנדיק, אפלאכעריש: שניידער.

סביהמותדיק (סאם-האמאווועסדיק) — טייטנדיק גיפטיק. סם —

poison סם-המות — deadly poison

געזעצטע — רואיקע, באטראכטע

גוי, ניט פאר א יידן... קינדער, זיי רייסן — זאלן זיי רייסן. עם
האט עפעס א ווערדע די עפעלעך? פע, חלשות!"
— „מיך ארט ניט די עפעלעך“, — פלעגט היים-יאנקל ענט-
פערן מיט א זוינענדיקן קול — „דעם בוים קאליעמשען זיי מיר, די
צווינגן צעברעכן זיי!“
— „צווינגן-שמינגן!“ — הייבן ווידער אן מוסרן די געזעצ-
טע באלעבאטיים — „נו, זאגט אליין: זייט איר ניט ערגער פאר
די קינדער? א געשעפט האט איר! אט גייט אהיים און נעמט זיך
צו דער ארבעט. פע, חלשות! א ייד מיט א בארד...“
און היים-יאנקל האט זיך נאך אזא מוסר געפילט ווי א קינד
נאך אן אפגעטאנענער נארישקייט. ער פלעגט פארשעמט א קוק
טאן אויף דעם מוסר-זאגער, דערנאך אויף דער אייגענער בארד,
נאריש א שמייכל טאן און זיך לאזן צוריק אהיים גיין.
צוגעקומען נאך אזא מעשה צום שטיבל, שמעלט זיך היים-
יאנקל פנים בוים. אויף דער ערד לעפן בוים וואלגערן זיך שטיק-
לעך אפגעבראכענע צווינגלעך, אין דער היך אויפן שפיץ בוים
הענגען א פאר צווינגן איבערגעבראכענע און זעען אויס ווי הרוגים.
היים-יאנקל קוקט אויף די צעבראכענע צווינגלעך, אויף דער ערד,
אויפן בוים, קוקט, זיפצט — און מיט א געקלעמט הארץ גייט ער
ארטן אין שטוב...
אזוי פלעגט יעדער אלול ביו א שטיק אין הארפסט רוישן די
גאס.

1.

עם זינען אזוי איבערגעלאפן א צענדליק יארן.
און די זען יאר האבן א פאר סימנים געלאזן אין דער גאס:
די הורכה איז צעלייגט געווארן; טביה דער גמרא-מלמד האט זיך
אין מאל שטארק פונאנדערגעהוסט, ניט געקענט כאפן דעם אטעם
און איז אזועקגעשטארבן; זרח דער נגיד האט געוואלט ווערן א
גביר, האט געקויפט סחורה אויף ספעקולאציע און איז אן ארעמאן
געווארן.

חלשות (כאלאשעס) — זייער ניט שייך, מען קען אזש חלשן פון דעם.
קאליעמשען — קאליע מאכן, to cripple
הרזיב (איינצאל: הרוג, ליען: הארוג, הארוגים) — קערפערס פון
דערהרגעמע, דערשלאגענע.

און דער בוים אין גאס איז נאך אלץ געשטאנען, און אין הארבסט, ווען דער ווינט האט געבלאזן און די צווייגן האבן טרוי-עריק גערוישט, פלעגט היים-יאנקל אלץ אונטערברומען דעם זעל-ביקן ניגון מיט די זעלביקע ווערטער פון קינות:

אז בהלוך ירמיהו
על קברי אבות...

זומער, אין א לידיקער צייט, פלעגט ער נאך אלץ ליגן אונט-טערן בוים און טראכטן וועגן עפעס העכערס פון שערך און אייניג. אלול-צייט פלעגט ער אלץ האבן צו מאן מיט די חדר-יינגלעך וואס זיינען געקומען באלאגערן דעם בוים, און די גאס פלעגט אלץ רוישן און קאכן: עפעלעך, בוים, היים-יאנקל...

עס זיינען אוועק נאך עטלעכע יאר.

היים-יאנקל איז שוין ווייס געווארן, און דער בוים איז נאך געשטאנען.

דער בוים איז אפער אויך ניט דער זעלביקער געווען.

— „עפעס ווייס איך ניט וואס מיט דעם בוים איז געווארן!“
— פלעגט היים-יאנקל וועלן א מאל אויסרעדן דאס הארץ פאר עמעצן. — „עפעס איז ער ווי איינגעבויענער געווארן, שיטערער די צווייגן, און איז גארניט דער וואס אמאל.“

נאך קיינער האט אים נישט געענטפערט: א נארישער שניי-דער, האט אלץ אן עסק מיטן בוים...

און היים-יאנקל האט מיט זיינע מאטע אויגן, מיט א געקלעמט הארץ געקוקט ווי דער איינציקער בוים אין גאס שטארבט אפ אין איינעם מיט אים...

— „די קינדער האבן אים אוועקגעהרגעט“; — פלעגט ער וויינען אין דער שטיל, — „דער בוים דארט, ער שטארבט אפ“...
און היים-יאנקל האט זיך דערמאנט אין טביה עליו-השלום ווערטער:

— „בי האדם עץ השדה“...

— „א למדן א יוד געווען, א שאד וואס ער איז געשטארבן“,
— פלעגט היים-יאנקל זיפצן אין אזוינע מינוטן. ער לענט זיך אן אין פענצמער און הערט זיך צו, ווי דער בוים רוישט קוים מיט זיי-נע עטלעכע איבערגעבליבענע צווייגן...

עליו השלום (אלעו-האשאלעם) — ביים דערמאנען א געשטארבער נעם: „זאל פרידן זיין איבער אים.“

*****

פארשטעלטע מיליאנערן

*****

א.

עס איז געווען א שיינער זומערטאג. די זון האט געטריקנט די קליינע הילדעך פון גאס און אירע שטראלן האבן זיך גע-שפילט אויף די שויבן פון די פענצטער. קליינע קינדער האבן זיך געשפילט אין מיטן דער גאס מיטן זאמד און זיך צעלאפן דעמאלט ווען א פור האט זיך באוויזן אויפן שפיץ בארג פון מארק, און נאך דעם ווי די פור פלעגט פארשווינדן, האבן זיי זיך צוריק אנידערגעזעצט אין מיטן גאס.

אויף א גאניק איז געזעסן אן עלטערע מיידל און האט עפעס גענייט. די מוטער, א פרוי אין די מיטעלע יארן, איז געזעסן קעגן-איבער מיט א זאק אין דער האנט און האט דא געקוקט אויף די קינדער וואס שפילן זיך, דא אויף דער טאכטער, און פון צייט צו צייט האט זי גוטמוטיק געגענעצט.

אין גאס איז געווארן שמילער און רואיקער. עס האט זיך בלויז געקערט א דומפ קלאפן פון א האמער ערגעץ אין א ווייטער קוזניע. ענדלעך זיינען אויך די דומפע קלעפ פארשוואונדן. די גאס האט אזוי ווי איינגעהאלטן איר אטעם און האט אויף עפעס גע-ווארט.

די טאכטער האט ענדלעך אוועקגעלייגט אויפן שוים דאס שטיקל שמאץ וואס זי האט גענייט און זיך פארקוקט. פון ווייטן האט זי דערזען גיין א יידן מיט א פאק אויף די פלייצעס. זיין גאנג און זיין אויסזען איז געווען פון א פרעמדן, פון א ווייטן...

— „מאמע, ווער גייט עס דארטן?“

די מוטער האט זיך אומגעקוקט און ניט זעענדיק ווי געהעריק האט זי געדריקט מיט די פלייצעס:

— „אפשר אן ארעמאן.“

גאניק — porch געוויינטלעך, קליין און אפן.
קוזניע — דארטן וואו דער שמיד ארבעט.

אבער וואס מער דער פרעמדער האט זיך דערנענטערט, אלץ מער האבן די מוטער און די מאַכטער זיך פאַראינטערעסירט. ענד- לעך איז דער פרעמדער פאַרבייגעגאַנגען ניט ווייט פון גאַניק. ער האט באַגעגנט די בליקן פון די צוויי פרויען. האט ער דערפון העכער אויפגעהויבן זיינע געדיכטע סודותדיקע ברעמען און שמו- מערהייט עפעס פאַרגעלייגט.

— „מאַמע, דאָס איז אַ פאַקן-טרעגער.“

— „איך דאַרף גאַרנישט,“ — האט די מוטער קאַלט אַרויסגע-

זאַגט.

אבער דער פאַקן-טרעגער איז פאַרבייגעגאַנגען הארט פאַרפון דעם גאַניק און אַנגעקוקט זיי מיט זיינע סודותדיקע אויגן. האט די מאַכטער זיך ניט געקאַנט באַהערשן און אים אַפגעשמעלט :

— „וואָס פאַרקויפט איר, ר' ייד?"

דער ייד איז שטומערהייט אַרויף אויפן ערשטן טרעפל פון גאַניק, זיך אַנידערגזעצט, אַפגעווישט דעם שווייס מיטן אַרבל פון העמד און אַפגעבונדן דאָס פעקל.

אין אַנהייב האט ער געוויזן ציצות. נאָך דעם האט ער גע- וויזן אַ קמיעלע, אַ סגולה פאַר קינדער, ווען עס שניידן זיך ציינד- לעך. אבער די מוטער האט דאָס ניט געדאַרפט. די קינדער זיינען שוין דערוואַקסן. דער פרעמדער איז ניט נתפעל געוואָרן. ער האט גענומען צונויפלייגן די סחורה אין אַרדענונג. דערווייל האט די מאַכטער דערזען אַ ביכל.

— „וואָס איז דאָס?" — האט זי נייגעריק געפרעגט.

— „דאָס איז אַ מעשה-ביכל.“

סודותדיק (סודעסדיק) — פול מיט סודות, — mysterious
ציצות (איינצאַל : ציצה, לייען : ציצע, ציצעס) — די פראַנדזן וואָס זיינען צונויפגעדרייט אויף אַ ספעציעלן אופן פון וואַלענע אַדער זיידענע פעדעס און וואָס זיינען פאַראַן אין מלית און אין דעם יידנס טראַדיציאָנעלן אַנטאָן.

קמיע (קאַמייע) — talisman, charm

סגולה (זגולע) — אַ גוטער מיטל, אַ וואונדער-מיטל, (געוויינטלעך קעגן אַ קראַנקייט, קעגן אַ צרה).

עס שניידן זיך ציינדלעך — עס באַווייזן זיך ציינדלעך פון קליינע קינדער.

נתפעל ווערן (ניספּאַעל) — באַגייסטערט ווערן, אַרויסווייזן אַ שטאַרק געפיל.

— „וויניזט נאר אנקוקן.“ — האָט די מאַכטער אויסגעצויגן די האַנט.

— „צו וואָס?“ — האָט די מוטער ניט דערלויבט.
דער פּאָקן-טרעגער האָט אַבער זיך ניט גערעכנט מיט דער מוטער און שמומעהייט אַרויסגענומען פון אַ פּעקל פּאַרבונדענע ספרים דאָס פּאַרלאַנגטע מעשה-ביכל. די מאַכטער האָט זיך גע-
נומען לייענען דאָס פּאַדערבלאַט:

„דער ריכער בעמלער. ראַמאַן אין צוויי טייל.“
דער מיטל איז איר שטאַרק געפּעלן געוואָרן. ווי איז דאָס מעגלעך אז אַ בעמלער זאָל זיין ריך? עס איז זייער טשיקאַווע. דאָ מוז זיין אַ גוואַלדיקע ליבע. עס מוז אַבער קאַסטן זייער טייער. — „צוויי גילדן“ — האָט דער פּאָקן-טרעגער אויסגעברומט. — „מאַמע, איך וועל קויפּן...“ — האָט זיך די מאַכטער גע-
בעטן. די מוטער האָט שוין אויך באַקומען חשק. אַבער די סומע איז געווען צו גרויס, און זי האָט געוואַלט אַפּשוואַכן דעם אינדרוק:

— „עס איז אַ פנים אַן אמתע מעשה?“
— „אמת ווי גאַלד!“ — האָט דער פּאָקן-טרעגער פּאַרויזערט.
— „און אז אַן אמת.“ — האָט די מוטער שוואַך נאַכגעגעבן,
— „דאַרף עס קאַסטן אזאַ פּאַרמעגן?“

מען האָט זיך גענומען דינגען. דאָס מעשה-ביכל איז געקויפּט געוואָרן פאַר אַ פּערטעלע. נאָכן אַפּצאלן האָט די מוטער ווידער גע-
האַט ספקות:

— „עס איז אַ פנים אַן אמתע מעשה? מינע שונאים זאָלן אַזוי לעבן...“

דער פּאָקן-טרעגער האָט שוין דאָס פּערטעלע אַרבינגעלייגט טיף אין אַ ווייטער קעשענע. דאָך האָט ער די מוטער באַרויאַקט:
— „עס איז אַן אמתע מעשה. איך נאַר אייך ניט אַפּ.“
די מעשה איז געווען אין צוויי טייל. אין ערשטן האָט זיך דער-
ציילט פון איינעם אַ בעמלער און פון איינעם אַ מיליאָנער. דער בעמלער האָט זיך געווענדט צו זיין משפּחה נאָך הילף. האַפּן

משיקאַווע — אינמערעכאַנט, מאַדנע.
צוויי גילדן — 30 קאַפּיקעס.
באַקומען חשק (כיישעק) — אַנהייבן צו וועלן.
פּערטעלע — אַ פּערטל רובל, 25 קאַפּיקעס.
ספקות (ספּיקעס) — doubts

אים די ריכע פון דער משפחה ארויסגעווארפן פון הויז. די ארעמע האבן אים געגעבן עסן און טרינקען פון דעם לעצמן. דער מיליאנער ווידער האט געמאן טובות. אין צווייטן טייל האבן זיך מוטער און מאכטער דערוואוסט אז דער בעמלער איז דאס געווען דער מיליאנער און דער מיליאנער איז דאס געווען דער בעמלער. ביידע זיי-נען געווען איין מענטש און דער מענטש האט זיך פארשמעלט דאס פאר א בעמלער, דאס פאר א מיליאנער... דאס האט זיי אזוי פאר-כאפט אז זיי פלעגן צווישן זיך אפט שמועסן.

— „נו, מאמע, קען מען שוין וויסן ווער עס איז א בעמלער?“
— „מען קען טאקע ניט...“ — פלעגט די מאמע פילאזאפירן.
און אז דאס מעשה-ביכל איז שוין געווען איבערגעלייענט, האט זיך ערשט אנגעהויבן די איבערקערעניש אין זייערע מוחות. געדאכט האט זיך זיי אז יעדער פרעמדער ארעמאן וואס גייט אריין צו זיי נאך א נדבה איז א פארשמעלטער.

— „מאמע, וואס זאל איך געבן דעם ארעמאן?“

— „גיב אים א שטיקל ברויט.“

— „הא? ... ברויט? ... מאמע ... אפשר ...“

— „מא גיב אים א קאפיקע.“

— „מאמע, זאל איך אים אפשר געבן א מעלער זופ?“

— „אודאי.“

און נאך דעם האבן מאכטער און מוטער געווארט אז עס זאל צו זיי אריין א מיליאנער און א זאג מאן:

„דערפאר וואס איך האט מיר געגעבן א שיינע נדבה און עסן, בין איך געקומען אייך באלוינען. זייט וויסן אז איך בין געווען בלויז א פארשמעלטער. איך בין א מיליאנער, אייערער אן אנקל... בין פארלוירן געגאנגען ווען איך בין געווען א קליין יינגלע. איך האב אוצרות מיט גאלד און בין געקומען אייך איצט גליקלעך מאכן...“

און אזוי האבן די צוויי לייענערנס אין יעדן בעמלער געזען א מיליאנער. ער איז בלויז א פארשמעלטער. אבער ער וועט ענד-לעך אראפשווארפן זיינע בעמלערישע קליידער און וועט זיי זאגן: ער איז זייער אנקל וואס איז אמאל פארלוירן געגאנגען...

מאן טובות (טויוועס) — מאן גומע זאכן. העלפן מענטשן.

*****

פ א ר ש פ ע ט י ק ט

*****

א.

עס האָט זיך אונטערגערוקט דער האַרבסט. די מעג זינען גע-
 וואָרן קלענער און די נעכט גרעסער. אינעם קליינעם שמי-
 בעלע ביי אַנטאָשן — אַן אַרעמער פּויער אין אַ קליין
 דערפל — האָט מען שוין באַדאַרפט ביינאַכט אַ לעמפּעלע
 ברענען. דאָס ליימענע פּלעשל, וואָס אַנטאָש האָט ביי אַ מעפּער
 געקויפט מיט דריי יאָר צוריק פאַר אַכט גראַשן, איז געשטאַנען
 אַ טרוקנס, און עס איז ניט געווען מיט וואָס נאַפּט צו קויפּן. דאָס
 זאַלץ איז שוין באַלד אויסגעגאַנגען. פּון זייף איז נאָר אַ שטיקעלע
 געבליבן. פּון דער מאַכאַרקע איז נאָר געבליבן אויף אַ פאַר מעג.
 אַנטאָש האָט זיך אַלץ געקראַצט אין פאַטיליצע, געשפּיט און
 געוואַרטשעט:

— „קיינ זאַלץ ניטאָ, קיינ זייף ניטאָ, קיינ מאַכאַרקע ניטאָ,
 גאַרנישט ניטאָ! ס'איז שלעכט!“

אַנטאָש האָט ניט געהאַט וואו צו פאַרדינען. ער האָט געהאַט
 נאָר איין האַפּענונג: פאַר סופּות אַנצוהאַקן אַ פּולן וואָגן סכך און
 פירן עס אין שטעטל אַרײַן, און פאַרקויפּן עס פאַר אַ פאַר גילדן.
 אַלע יאָר טומט ער אַזוי.

— „ווען וועט זײַן בײַ אײַך סופּות?“ — האָט ער שוין לאַנג
 אַנגעהויבן צו פּרעגן דעם איינציקן יידן וואָס האָט געוואוינט אין

מעפּער — דער וואָס מאַכט מעפּ און אַנדערע פּליס פּון ליים.
גראַשן — אַ האַלבע קאַפּיקע, אַ פּערטל פּון אַן אַמעריקאַנער סענט.

נאַפּט — petroleum, kerosene

מאַכאַרקע — זייער אַ ביליקער און שלעכטער מין טאַבאַק tobacco
קראַצן זיך אין פאַטיליצע — ביי ניט וויסן וואָס צו טאָן, ביי זײַן אין
 אַ פאַרלעגנהייט, איז געווען כאַראַקטעריסטיש פאַרן פּויער און
 ער האָט זיך געקראַצט אין פאַטיליצע (אָדער פאַטילניצע) —

nape of the neck

וואַרטשען — to grumble

סכך (סכאָך) — גרינע צווייגן אויף צו באַדעקן די סופּה.
גילדן — 15 קאַפּיקעס.

דארף.

— „נאך לאנג“, — האט דער ייד א סך כאל אים שוין גע-
ענטפערט.

— „אבער ווען?“ — האט אנטאש ניט געלאזן רוען.

דער ייד האט איין מאל, ניט פיל טראכטנדיק, א זאג געמאן:
— „אין א וואך ארום“.

אין אמתן איז עס געווען ווייניקער. אנטאש האט אויסגע-
רעכנט אז צוויי טעג פאר סופות איז די רעכמע צייט צו פירן דעם
סך אין שמעטל. דאס איז געווען אקוראט דער ערשמער טאג יום-
טוב.

ב.

אנטאש איז פרי אויפגעשטאנען. ער האט אויפגעגעסן א
שטיק גראב שווארץ ברויט, וואס ער האט געמונקען אין זאלץ,
און עס פארטרונקען מיט א קווארט קאלט וואסער. ער האט איי-
געשפאנט דאס האלב-הונגערדיקע האלב-פארשלאפענע פערדל, גענו-
מען די האק און זיך געלאזן אין נאענטן וועלדל.

ער האט געהאקט די שמעכעדיקע צווייגן איינע נאך די אנ-
דערע. געקליבן האט ער אלץ געדיכטערע און לענגערע. בעסערע
סחורה פארקויפט זיך גיכער — האט ער דערפון געטראכט. דער
וואגן איז אלץ געוואקסן און געוואקסן. ער האט גערעכנט צו לייזן
פאר זיין סחורה א דריי גילדן. אים האט זיך אלץ געדאכט אז עס
איז נאך ווייניק, און ער האט אלץ געהאקט און געלייגט די צווייגן.
דער וואגן איז פול געווארן. אנטאש האט אים באטראכט
פון אלע זייטן און איז געבליבן צופרידן.

„גענוג וועט זיין!“ — האט ער פאר זיך הויך ארויסגעברומט
און גענומען דאס פערד פארן צוים. אז ער איז אבער אפגעפארן
א פאר טריט, האט ער זיך אפגעשמעלט און ווייטער א קוק געמאן
אויפן וואגן.

אפשר וועט זיין ווייניק? — האט ער זיך פלוצעם דערשראקן.
האט ער אויסגעהאקט נאך פינף צווייגן און זיך גענומען פארן שוין
אויף זיכער.

ער איז געפארן טריט פון טריט. טריט פון טריט זיינען אויך

אקוראט — פונקט, פינקטליך, exactly, just
לייזן פאר סחורה — קרייגן געלט פאר סחורה.

אין קאפ זיינע געדאנקען גענאנגען, ווי זיי וואלמן ניט וועלן גיין גיי
כער פאר דעם פערדל. אנטאש האט גערעכנט, וויפל זאלן ער וועט
קענען קויפן און וויפל זייף, וויפל נאפט און וויפל מאכארקע פאר
דעם געלט וואס ער וועט אפלייזן אין שמעמל ביי די יידן. דער
חשבון האט אים פארמאטערט און ער האט באשלאסן, אז ער וועט
האבן דאס געלט אין האנט, וועט אים גרינגער זיין צו בארעכענען.

ג.

אז אנטאש איז מיט זיין וואגן אריינגעפארן אנהייב שמעמל און
האט דערוען די סופות שוין באדעקט מיט סך, האט זיך אים עפעס
ווי אפגעריסן אינוועויניק. אים האט זיך געדאכט אז די סופות און
די הויזער — אלע דרייען זיך און אלע שפרינגען. ער האט זיך אבער
געשמארקט און געמרייסט, אז אלע יאר איז אזוי: א סך יידן דעקן
צו פריער און א סך — שפעטער. דערפאר איז שפעטער טייערער.
ער איז געפארן ווייטער. אויף א גאנץ זיינען געשמאנען צוויי
ווייבער. זיי האבן געטייט מיט די פינגער און זיך צעלאכט.
— „וואס לאכט איר?“ — האט אנטאש מיט פעס געפרעגט.
— „וואס דו פירסט שוין אזוי פרי דעם סך“, — האט איינע
לאכנדיק געענטפערט.
— „וואס הייסט פרי?“ — האט אנטאש דאס לאכן ניט פאר-
שטאנען.

— „פרי, פרי...“ — האבן די פרויען געלאכט.
— „טפו!“ — האט אנטאש אויסגעשפיגן און זיך געלאזט וויי-
טער. דערפון האט ער געמראכט: ווי קאן דאס זיין? בערקע האט
אליין געזאגט „אין א וואך ארום“, איך האב דאך אזוי גוט אויסגע-
רעכנט — נאך צוויי טעג צו סופות...
א קאלטער שווייס האט אים באגאסן: אפשר האט ער ניט
גוט געצייילט? ער האט פארשפעטיקט? געוויס! אלע, אלע סופות
זיינען שוין באדעקט מיט סך... ער וועט בלייבן אן זאלן, אן מא-
כארקע, אן זייף, אן נאפט...
טרויעריק האט ער געפירט דאס פערדל, וואס האט קאנטיק גע-
שפירט דאס גרויסע אומגליק פונעם באלעבאס און האט זיך קוים גע-
שלעפט מיט אן אראפגעלאזענעם מידן קאפ.

חשבון (כעזשפון) — רעכענונג.
גאניק — porch

דערווייל האָבן ייִדן שוין גענומען ביסלעכווייז גיין פון שול, אויסגעפּוצט יום-טובדיק.

— „וואָס פירסטו?“ — האָט אים איינער אַ פּרעג געמאַן.
— „ווי הייסט וואָס? — האָט אַנטשאַש תּמעוואַטע אויסגע-
שטעלט די אויגן, — כ'פּיר סכך אויף סוכות. קויפט, מינערע,
קויפט!“ — האָט ער זיך גענומען בעטן מיט אַ וויינענדיקן קול.
מייל ייִדן האָבן זיך פּונאַנדערגעלאַכט און איינער האָט אים גע-
זאָגט:

— „וואָס דאַרף מען איצטער סכך? נאַר דו! עס איז דאָך שוין
יום-טוב.“

נאַר אַנטשאַש איז פון גרויס אומגליק ווי צעטומלט געוואָרן און
האָט האַלב-וויינענדיק גערעדט, קראַצנדיק זיך אין דער פּאַטיליצע:
— „קויפט, קויפט! כ'דאַרף זאָלן, כ'דאַרף זייף, כ'דאַרף
נאַפט...“

ד.

דער עולם ייִדן איז גערירט געוואָרן. זיי האָבן אַ קוק געמאַן
אויפן אַרעמען דאַרן פּויער, באַטראַכט זיין נעבעכדיק אויסזען, און
איינער האָט אַרויסגעזאָגט, פאַרקרימענדיק מיט ווייטאַג זיין פנים:
— „אַן אַרעמער גוי, אַ בימערער רחמנות!“

— „ער האָט געהאַפט נעבעך גאַנצע גליקן מאַכן פונעם סכך,
מיט אַ מאָל — נאָ דיר!“ — האָט אַ צווייטער געזאָגט.
— „עס וואַלט געווען אַ יושר אַפּצוקויפן ביי אים דעם סכך.“
— האָט נאָך איינער פאַרגעלייגט.

— „עס איז אויף האַלץ ווערט דאָס געלט“, — האָט איינער
געשאַצט, באַטראַכטנדיק דעם פּולן וואָגן סכך.

— „ווערט היינט, ווערט מאָרגן — אַז ס'איז יום-טוב!“
— „ניטאָ קיין זאָלן, ניטאָ קיין נאַפט, ניטאָ קיין זייף...“ —
האָט דער פּויער געזונגען זיין לידעלע, ניט פאַרשטייענדיק וואָס די
ייִדן ריידן אויף זייער לשון, נאַר פּילנדיק אַז מען טראַכט וועגן אים
עפעס גוטס.

— „שאַ! ער דאַרף גאָר קיין געלט ניט, ער דאַרף סחורה.
סחורה אַן געלט מעג מען אים געבן אום יום-טוב אויך!“ — האָט
איינער געבוירן גאָר אַ נייע אידייע.

תּמעוואַטע (טאַמעוואַטע) — נאַריש, נאַאיוו.

דער עולם איז לעפעדיק געווארן. צווישן רעדל יודן האט זיך געפונען א קרעמער וואס האט געהאט דערביי א קראם.

— „גיב אים, חיים, א פאר טעפלעך זאלן מיט נאך דארטן וואס ער דארף. גיב אים אויף א פאר גילדן. א רחמנות. מיר וועלן אלע ליידן דעם היזק.

— „פאר וואס ניט?“ — האט זיך חיים אָנגעכאַפּט, — „אן אַרעמער גוי, טאַקע אַ רחמנות.“

— „א מצווה, א מצוות, ווי איך בין א ייד,“ — האט יעדערער פון עולם געווארעמט.

חיים האט צוגערופן דעם גוי, וואס דאס גאנצע רעדל יודן איז אים נאכגעגאנגען, האט געעפנט די קראם און האט אים געגעבן צוויי טעפ זאלן, א שטיק זייף, א פלעשל נאפט און צוויי פעקלעך מאכאָר-קע.

דער פויער האט ניט געוואוסט וואס צו טאן פאר שמחה — צי לאַכן צי וויינען. ער איז נאָר אין שטאַנד געווען צו מורמלען:

— „א דאַנק, א דאַנק!“

— „נא דיר נאך א שטיק חלה!“ — האט אים פלוצעם עמעצער אונטערגעטראָגן, ווען ער האט שוין די מחורה אינגעפאַקט.

— „נא דיר נאך!“ — האט אים נאך איינער דערלאנגט נאך א שטיק.

— „נאך!“

און מען האט אנטאשן גענומען טראָגן פון אלע זייטן חלה. ער איז אַ צעטומלמער געוואָרן און האט קוים געקאנט אויסריידן:

— „כ'דאַנק אייך!...“

דער עולם איז געווען צופרידן. און יאנקל לייבעס, א פריילעך כער ייד וואס האט געמאַכט יום-טוב פון דער פולער האנט און אראפגעבראַכט א חתן צו גאסט, האט אים ארויסגעטראָגן א גלעזל בראַנפן:

— „נא, טרינק און פאר געזונטערהייט אהיים!“

אנטאש האט אין דער גיך אַרײַנגעגאַסן דאָס גלעזל בראַנפן אין מויל, פאַרביסן מיט אַ שטיק חלה און האט פריילעך אויסגעשרויען:

— „כ'וועל עס היין מאַל ניט פאַרגעסן!“

היזק (העזק) — אַנווער, loss
 מצווה (מיצווע) — א געבאָט, א גוטע זאַך, אַן אײדעלע טואַונג.

*****

אַרעמע מצה

*****

א.

לף א זייגער פֿינאַכט.

ל פֿי חיים לייבעס אין פֿאַדראַד, וואו אַ גאַנצן טאָג רוישט און טומלט, איז געוואָרן שטילער. די וועלגערנים, מיידלעך און יונגע ווייבלעך, פֿילן זיך זייער מיד און האָבן קיין פֿוח ניט צווישן זיך צו רעדן. אפֿילו חייה-ביילע, דאָס יונגע פֿריילעכע ווייבל, וואָס זינגט אַ גאַנצן טאָג לידער איז אויך שטיל. נאָר פֿאַר זיך אונטערן נאָז ברומט זי דאָס לידל:

„זיי זשע מיר געזונט, מיין געטרניע מוטער,
איך פֿאַר שוין פֿון דיר אַוועק“ ...

ווען ניט דאָס קלאַפֿן פֿון די קאַטשלקעס איבער די ברעטער, דאָס סקריפען פֿון רעדל איבערן פֿלעך, וואַלט זיך געדאַכט, אַז זיי שלאָפֿן אלע שטייענדיק, אַזוי מיד און אויסגעמאַטערט זעען זיי אויס. אַפט מאל נאָר רייסט זיך אַרויס אַ געשריי פֿון אַ נערוועזער מיר-דער וועלגערין אויף דער קנעטערין: „פֿאַרשטייפֿט זיך, מען קען דאָך ניט וועלגערן!“ די קנעטערין ענטפֿערט אַזוי ווי פֿון אונטער דער ערד: „גיי צום בעקן, זעסטו וויסן ווי צו פֿאַרשטייפֿן זיך, אויף מיניע שונאים געזאַגט געוואָרן מיין פֿוח“ ...

און עס ווערן ווידער אלע אַנטשוויגן.

און אַז די שטילקייט דויערט צו לאַנג און די מידקייט ווערט

פֿאַדראַד — די ספעציעלע בעקערין צו פֿאַקן מצות אויף פֿסה. אַ פֿאַדראַד פֿלעגט זיין אָפֿן אַ 5 — 6 וואַכן פֿאַר פֿסה. די אַרבע-טער אין פֿאַדראַד זיינען געוויינטלעך די אַרעמסטע פֿון שטעטל. **וועלגערנים** — די פֿרויען וואָס וועלגערן, מאַכן די פֿלאַכע מצה-פלעצ-לעך פֿון די צוגעטיילטע שטיקלעך טייג. **קאַטשלקעס** — די קיילעכדיקע שטעקלעך מיט וואָס מען וועלגערט. **קנעטערין** — די פֿרוי וואָס פֿאַרקנעט טייג. **פֿאַרשטייפֿט זיך** — דאָ: מאַכט שטייפֿער דאָס טייג פֿאַר די מצות. **בעקן** — דאָ: די גרויסע שיסל וואו די קנעטערין קנעט דאָס טייג.

שווערער, הייבט אן אין פאָדראָד צו רוישן:
— „איך פאל פון די פיס, אויף נאמנות.“ — קלאַגט זיך איין
וועלגערין פאָר דער צווייטער.
— „און איך האָב שוין קיין הענט ניט.“ — ענטפערט איר די
צווייטע קרעכצנדיק.

א דריטע וועלגערין, מיט א בלאַס פנים, מיט גרויסע טיפע
גריבער אונטער די אויגן, קלאַגט זיך פאָר זיי ביידן אז איר ברעכן
אַלע ביינער, זי וואַלט אוועקגעגעבן א האַלב לעבן מען זאל זי לאַזן
איצטער אוועקגיין אַהיים צושפאַרן זיך. פֿי די ווערטער „צושפאַרן
זיך“ בייגט זי אָן דעם קאַפּ אין אַ זיַט, ווי זי וואַלט פֿרוואַוון ווי
גרויס עס איז דערפֿון דער הענוג.

נאָך אַ וועלגערין דערציילט הויך מיט אַ קול פול צאַרן, אז אין
די אַנדערע פאָדראָדן האָט מען שוין מיט אַ שעה צוריק געענדיקט.
דאָס ווירקט זייער שלעכט אויף די וועלגערנים, און דער גאַנצער פאָד-
ראָד צעפונטעוועט זיך מיט אַ געפֿילדערֿי:

— „ווען וועט מען שוין גיין אַהיים? אין אַלע פאָדראָדן האָט
מען שוין לאַנג געענדיקט. נאָר פֿי אונדז איז ערגער ווי אומעטום.“
נאָר דער זעצער, אַ הויכער דאַרער ייד, מיט אַ שפּיציק בערדל,
מיט אַ פאַרפלאַמט פנים, אויף וועלכן עס שטייען גרויסע טראַפֿן
שווייס, לויפט צו צום בלעך, קלאַפּט אָן מיטן שטעקן און צעפֿייערט
זיך:

— „מצה, מצה! אַ ליידיקער אויוון! וואָס האָט איר זיך צע-
רעדט? דער טאַג איז אייך ווייניק?“

ב.

אויף זיין געשריי לויפט אַרײַן פֿון אַ זיַטיק הדרל די באלע-
פאַסטע, אַ נידעריקע פרוי מיט אַ געקנייטשטן פינצטערן פנים, מיט
גוטע שוואַרצע אויגן, און זי הייבט זיך אָן בעטן פֿי די וועלגערנים:

אויף נאמנות (נעעמאַנעס) — איך גיב מיין וואָרט, איך פאַרויכער.
דער אויסדרוק ווערט אַפּט געניצט פֿדי צו-פאַרפעסטיקן אז די
רייך זינען אמת.

צושפאַרן זיך — צולייגן זיך.
תענוג (טיינעג) — פאַרגעניגן, גרויס פאַרגעניגן.
זעצער — דער וואָס זעצט די מצות אין אויוון.

— „באלד, קינדערלעך, באלד! פארזאן נאך אפשר זעקס מיי-
רעס אין זעקל“.

— „שיינע זעקס!“ — קלינגט אויס פון ערגעץ א ווינקל א
יונג קינדיש קולבל. דאס איז דער שימער אליין. ווער ווייס נאך
אזוי ווי ער, וויפל מירעס עס זיינען נאך דא! ער הייבט אויף מיט
זיינע דארע הענטלעך דאס זעקל און איז זיך משער, אז עס וועט
זיין נאך שטארקע צען מירעס. נאך וואס זאל מען טאן? מען מוז
ענדיקן. פריער, שפעטער, מען וועט אין מיטן ניט לאזן און זיך צע-
גיין.

עס איז ווידער שמיל געווארן, אזוי ווי אלע וואלטן געקומען
צו איין איבערזייגונג, אז מיטן קלאגן זיך מאכט מען זיך ניט גריי-
גער. פארפאלן, ענדיקן מוז מען! שמיל נאך לאזט א מאל א וועל-
גערין ארויס א שווערן קרעכץ, אנטאפנדיק זיך דא פארן הארצן, דא
פארן זיט: און ווידער דאס זעלבע קלאפן מיט די קאמפלעקס איר-
בער די ברעטער, דאס סקריפען מיטן רעדל איבערן בלעך ... און
די צייט ציט זיך אזוי לאנג ...

נאך אט קריכט ארויס די קנעטערין פון איר ווינקל, מיט פאר-
קאשערטע ארבל און מיט גרויסע טראפן שווייס אויפן פנים.
פריילעך הייבט זי אויף אין דער הייך די מירע, ווי זי וואלט ווייזן
די וועלגערנים אזא מין ארטיקל וואס זיי האבן קיין מאל דא ניט
געזען. מיט א הייזעריק קול, דאך גענוג הויך, רופט זי אויס:
— „די לעצטע מירע!“

— „די לעצטע מירע!“ — קלינגט עס איבערן פאדראד. און
אלע וועלגערנים צעכאפן די מייגלעך פון דעם טיילערס האנט מיט

מירע — אזוי ווי דאס טייג טאר ניט וויער ווערן, ביים באקן מצות,
פארניצט מען מיט איין מאל נאך א געוויסע פארציע מעל און
מען קנעט אויס נאך איין פארציע טייג. אט די פארציע הייסט
— מירע.

שימער — דער וואס שיט די מעל אין בעקן אריין.
משער זיין (מעשאער) — זיך פארשמעלן, אנטעמען, רעכענען.
שטארקע צען . . . — מער ווי צען, זיכערע צען.
טייגלעך — די מירע טייג צעשניידט מען אויף באזונדערע טייג-
לעך. פון יעדן טייגל וועלגערן די וועלגערנים אויס א מצה.
טיילער — דער וואס צעשניידט די מירע אויף טייגלעך און טיילט
זיי פונאנדער די וועלגערנים.

שמחה, אונטערזינגענדיק: באַלד, באַלד, באַלד!

— „באַלד“, „באַלד“ — קלינגט אָפּ בײַ יעדערער אין קאַפּ.
 דאָס פּריילעכע ווײַבל הייבט ווידער אָן זינגען.
 און אַט איז שוין געענדיקט! די קנעטערין ווישט שוין דעם
 בעקן, דער רעדלער האַלט שוין בײַ דער לעצטער מצה, דער זעצער
 וואַרט מיט אומגעדולד אויף איר, כאַפּט זי אַרויף אויפן שטעקן און
 מאַרש אין אויוון, וואו עס טריקענען זיך נאָך אַ צוויי לעצטע מצות.
 די וועלגערניס ווישן זיך דעם שווייס און קלייבן זיך שוין
 אוועקצוגיין.
 — „אַי, וועל איך דאָס אַ פאַל טאָן גלײַך אין בעט!“ —
 זאָגט איין וועלגערין דער צווייטער:
 — „און וועטשערע?“ — פּרעגט יענע.
 — „ווער האָט פּוּח צו עסן? איך וועל זיך אפילו ניט אויסטאָן
 — גלײַך אין בעט.“
 — „איך ווייס ניט, צי וואַלט איך געקענט פּונאַנדערוועלגערן
 נאָך איין טייגל“, — מישט זיך אַריין אַ דריטע אין שמועס —
 „אַזוי מאַט בין איך!“
 — „נו, קומט שוין. קומט שוין!“ — שרייט אַ פּערטע,
 — „פּסח וועלן מיר שמועסן.“
 — „אוי, ווי דערלעבט מען שוין פּסח!“ — האָט זיך איינע
 צעזיפּצט.
 — „מען וועט, נישקשה, דערלעבן. אַ לעבעדיקער מענטש
 דערלעבט אַלץ!“ — טרייסט דאָס פּריילעכע ווײַבל.

ג.

נאָר פּלוצעם איז אין פּאַדראַד אַ טומל געוואָרן.
 די באַלעבאַסטע איז אַרויס פּון דעם זימטיקן חדרל און האָט
 אַרויסגעזאָגט עטלעכע ווערטער מיט אַ געבעט, כּמעט מיט טרערן,
 נאָר אין פּאַדראַד האָט זיי יעדערן ווי אַ דונער געטראָפּן.
 — „נאָך אַ פּוד? נאָך אַ פּוד! אוי וויי!“ — האָבן זיך גע-
 הערט קולות. — „וואָס שטייען מיר? קומט אַזעק!“
 נאָר די באַלעבאַסטע האָט זיי מיט ביידע הענט פּאַרצוימט
 דעם וועג און האָט ווײַטער זיך געבעטן:

רעדלער — דער וואָס רעדלט די מצות, עס זאלן זיך באַקומען די
 שוורת מיט די לעכעלעך (כּדי די מצות זאלן זײַן פּלאַך).
 פּוד — פּערציק פּונט.

— „איר ווייסט, דאכט זיך, קינדערלעך, אז איך יאג זיך ניט אזוי נאך דער פרנסה, און אז עמעצער וואלט מיר איצט געבן פאר א פוד הונדערט רובל, וואלט איך זיך ניט געשמעלט באקן און מיר טישען אייך. נאר דעם פוד מוז מען אפבאקן. איך וועל פאר אים אפילו א גראשן נישט נעמען, דאס איז כיענע דער אלמנה. שוין א וואך אז איר זעקל מעל וואלגערט זיך דא, און איך לייג אלץ אפ, עס איז אלץ דא בילכערע, רייכערע, זאל גאט ניט שטראפן פאר די רייד. איצט איז שוין אבער די לעצטע צוויי טעג, מער קען איך שוין ניט אפלייגן, זי קען נאך חלילה אן מצה בלייבן. איר קענט דאך זי — אמאל איז זי א פיינע באלעבאסטע געווען, זי פלעגט זיין ביי מיר פון די ערשטע. פאר די וועלגערנים פלעגט זי איבער-לאזן א רובל, היינט דעם רעדלעך, דעם זעצער, דער קנעטערין ... דאס איז געווען א ביסל א בעל-צדקה! איך ווייס ניט פאר וואס האט זי גאט אזוי געשטראפט ... איצטער קען זי אפילו פארן באקן ניט באצאלן. זי מוז נעבעך באקן שפעט ביינאכט, אז אך און וויי ווי די מצות וועלן שוין טויגן! נאר אבי קיין חמץ נישט! האט רחמנות, קינדערלעך, רוט אייך אויס א ביסל און לאמיר זיך נעמען אפבאקן איר די מצות. גאט וועט אייך געבן פוח ... נו, איז וואס זאגט איר?“ — האט די באלעבאסטע ווי פארצווייפלט אויסגעלאזן איר בקשה, זעענדיק די מידע און פארמאטערטע פנימער.

— „אוי, רבנו של עולם!“ — האט זיך ארויסגערופן ביי יעדערער א שווערער זיפן, אנשטאט אן ענטפער.

א שווערע מלחמה איז ביי זיי פארגעקומען. עס האט מלחמה געהאלטן א רואיק בעטל, א זיסער שלאף מיט א שווערער קאמפל-קע. נאר איין ארעמע אלמנה מיט פארווייניטע אויגן האט ביי זיי

אלמנה — (אלמאנע) — widow

בילכערע — וויכטיקערע

בעל-צדקה (באל-צדאקע) — א מענטש וואס גיט צדקה, וואס העלפט ארעמע-לייט.

חמץ (כאמעץ) — געזויערט ברויט; אלץ וואס מען טאר ניט עסן אום פסח.

רבנו-של-עולם (ריבוינע-שעל-אילאם) — האר פון דער וועלט, גאט. זייער אן אפטע ווענדונג ביים אויסדריקן שווערע געפילן און בקשות.

גיד שלום געמאכט, און דאס פריילעכע ווייבל חיה-ביילע האט די ערשטע אויסגעשרויען:

— „איך בלייב די ערשטע!“

— „איך אויך!“ — האט זיך געהערט א צווייט קול.

— „און איך אויך!“ — האט א דריטע אויסגערופן.

— „נו, מען וועט שוין אלע בלייבן.“ — האט א פערטע גע-
ענטפערט פאר אלע איבעריקע, ווי זי וואלט געווען זיכער, אז קיי-
נער וועט ניט האפן די העזה זיך אפצוואַנגן.

ד.

די קנעטערין איז שטיל געזעסן אויפן בענקל, וואו דער אל-
מנהם מעל איז שוין געשטאַנען און האט דערויף געקוקט: זי האט
ניט געוואוסט ווי צו באַגיין זיך דא. אַפּוּאַנגן זיך האט זי ניט גע-
קענט — אַ קלייניקייט אַן אַלמנה! עס איז אַ ביטערער רחמנות.
הינט קען נאָך דער אייבערשטער שטראַפּן... נאָר בלייבן האט זי
מורא געהאַט נאָך מער ווי אַוועקצוגיין. איר האט זיך ניט געגלייבט,
אז זי זאל קענען אַפּשטיין פּנים בעקן נאָך אַ שעה. איר האט זיך
געדאַכט, אז ביי דער ערשטער מיירע וועט זי פּאַלן.
— „איך וועל געוויס אַנידערפּאַלן.“ — האט זי שטיל געשעפּ-
טשעט.

נאָר דאָס פּריילעכע ווייבל האט באַמערקט דער קנעטעריןס
טויט-בלייבן פּנים און זי האט מיט אַ ליבלעכער מינע אויסגערופן:
— „אי, אונדזער קנעטערין איז גאָר אַ באַבע. זי איז שוין
צוגעשטאַנען! גייט אייך געזונטערהייט אַהיים שלאַפּן. איך וועל
פאַר אייך קנעטן, איך בין מער בריה.“
אלע אין פּאַדראַד זינגען פּריילעכער געוואַרן און יעדערע פּון
זיי האט דערשפּירט עפעס נייע פּוּחות.

און באַלד האט מען זיך גענומען צו דער אַלמנהס מצות. לע-
בעדיק און לוסטיק איז צוגעגאַנגען די אַרבעט. דאָס פּריילעכע
ווייבל איז געווען זייער צופּרידן מיט איר נייער שטעל און האט
ביי יעדער מיירע שמיכלענדיק געפּרעגט די וועלגעריןס: „נו, וואָס

העזה (האַזע) — מומ, דרייסקייט, חוצפה.
צוגעשטאַנען — דאָ: שטאַרק פאַרמאַמערט, קען ניט אַרבעטן.

זאגט איר? — אויף וואס אלע פלעגן איר איינשטימיק ענטפערן:
„בעסער פאר דער קנעטערין!“ — ביים בעקן האט זי געקנאקט
אין ליד נאכן צווייטן.

דער רעדלער מיט א פארלאשענעם פאפיראס אין מויל האט
געיאגט איין מצה נאך דער צווייטער, ער האט געוואלט גיכער אפ-
פארטיקן די בלעך מצה און פאררייכערן, נאר אים איז עס ניט גע-
לונגען און ער האט דערפאר אויסגעזען ווי נערווען.
און דער זעצער, ניט קוקנדיק וואס ער האט נאך אנאנד גע-
האט א פולן אויוון מיט מצה, האט אלץ געקלאפט מיטן שטעקן
איבערן בלעך:

— „מצה, מצה. א לידיקער אויוון.“

און די פאלעבאסטע, וואס איז געשטאנען ביים פרעט און,
גלייך מיט די וועלגערנים געוועלגערט, האט זיך אלץ געבעטן:
— „דינער, דינער! קינדערלעך, מאכט ניט קיין פלעצלעך!
עס איז ארעמע מצה! א רחמנות!...“

*****

ראַטשילד און ראַקאָפּעלער

*****

א.

פון שיק האָט ברוכן אַראָפּגענומען זײַן שוואַגער ביינוש, אַ יונגערמאַן פון אַ יאָר 35 וואָס איז שוין פינף יאָר אין לאַנד. אין דער היים איז ברוך געווען דער יחסן. ער האָט ביינוש געזאָגט: דו, און ביינוש אים — איר. אָפּער ווען ברוך האָט דערזען ביינושעס קורץ געשאַרענע וואַנצן און גלאַט געגלאַט פנים, האָט ער גלייך אין האַרצן אים גענומען אירצן. און צו ברוכס גרויס פאַרוואַנדערונג, האָט אים ביינוש דווקא געזאָגט: דו, דער מאַלט האָט ברוך דערפילט וואָס הייסט אַ גר און האָט זיך שוין געריכט אויף אַ סך דערנידערונגען.

אויף מאַרגן, ווען ביינוש איז געקומען פון דער אַרבעט און זיך געזעצט גלייך צו דער וועטשערע וואָס די באַלעבאַסטע, וואו ער איז געווען אַ שכן, האָט אים צוגעטראָגן, האָט ער זיך געווענדט צום גרינעם:

— „נו, ווי געפּעלט דיר, ברוך, אונדזער אַמעריקע?“
 ברוך איז נאָך געווען שטאַרק מיד פון וועג. געדאַכט האָט זיך אים נאָך אַלץ אַז ער איז אויפן שיק און אַלץ שאַקלט זיך נאָך. אין דרויסן איז ער געווען אין גאַנצן אַ האַלבע שעה, אי דאָס פלוז לעבן הויז. חוץ קליינע קינדער, גרויסע עזות-פנימער וואָס פאַרן

שוואַגער — brother-in-law
 יחסן (יאַכסן) — דער מער וויכטיקער, דער מער אַנגעזעענער.
 וואַנצן — mustaches
 געגלאַט — shaved
 אירצן — זאָגן איר צו אַן עלטערן, צו דעם וואָס מען האָט פאַר אים דרך-אויף, צו אַ פרעמדן.
 גר (גער) — אַ ניי געקומענער, אַ פרעמדער אין אַ לאַנד.
 עזות-פנימער (אַזעס-פּענימער) — די וואָס האָבן גרויס חוצפה, —
 arrogant

אויף רעדלעך, האָט ער נאָך גאַרניט געזען. אָבער אז דער שוואַגער
 פרעגט, דאַרף מען ענטפערן איידל:
 — „א וואוילע מדינה.“
 — „א וואוילע מדינה...“ — האָט ביינוש שפּאַטיש איבער-
 געחזרט, — איז דו גרינער, האָסט דען אַ באַגריף וואָס אַמעריקע
 איז!“

ב.

ער איז אַנטשוויגן געוואָרן, האָט אַרויסגענומען פון טאַש אַ
 באַנאַנע און קוקנדיק שטאַלץ אויף ברוכן האָט ער געפרעגט:
 — „וואָס דאָס איז ווייסטו?“
 ברוך האָט אונטערטעניק זיך צוגעבויגן, באַטראַכט די ווילדע
 פרי, און ווי אַ פאַרשולדיקטער, מיט אַ מאַגער שמייכעלע געענט-
 פערט:
 — „לאַמיר אַזוי וויסן פון ביז.“
 — „אָוודאי, ווי קומען גרינע צו וויסן פון אַזוינע זאַכן!“ —
 האָט ביינוש געלאַכט מיט שטאַלץ, — „ביי אַיך אין איראַפּע
 ווייסט מען נאָר פון בולבע.“
 — „בולבע איז איצט אויך ביי אונדז זייער טייער געוואָרן,
 — האָט ברוך מיט אַ זיפּן איבערגעריסן.
 — „און וואָס איז ביי אַיך ניט טייער?“ — האָט ביינוש גע-
 שפּאַט, — „אַזא באַנאַנע, אויב מען קריגט שוין ביי אַיך, מוז
 אָוודאי קאַסטן אַ פערציקער. און ווייסט וויפל קאַסט זי דאָ?
 טרעף!“
 — „אָוודאי ניט מער ווי פינף סענט“, — האָט ברוך שוואַך
 אויסגערופן, ציטערנדיק צי איז ער חלילה ניט אַריינגעפאַלן מיטן
 פרייז.
 און טאַקע אַריינגעפאַלן! ביינוש האָט אויף אים ווי אַ זיגער
 אויסגעשמעלט די אויגן און זיך פונאַנדערגעלאַכט שטאַלץ, געזונט
 און זיכער:
 — „אַ גרינער איז אַ גרינער. מענטש דו! פאַר פינף סענט
 קריגסטו צען אַזעלכע!“

פרי (פיררע) — פרוכט.
 בולבע — קארטאָפּל, potato
 פערציקער — צוואַנציק קאָפּיקעס, אַ צען סענט.

— „צען שטיק!“ — האָט ברוך זיך באַגניסטערט פון דעם זול, — „טע-טע-טע!“ — האָט ער געמאַכט מיט די ליפּן, — „אַט דאָס הייסט אַ זול!“

צופרידן וואָס דער גרינער איז דאָך אַ שטיקל מבין אויף זײַן אַמעריקע, האָט ביינוש גוטמוטיק אים פאַרגעלייגט די באַנאַנע.

— „נאַ, פאַרווך, וועסט זיך אויסגרינען.“ —
ברוך האָט גענומען די פרוכט מיט ציטערדיקע הענט און ניט געוואוסט וואָס צו טאָן.

— „אַהא, איך האָב גאָר פאַרגעסן אז דו ביסט אַ גרינער. ווייז איך וועל דיר אַפּשילן.“

— „אזוי גאָר? דאָס שילט זיך, הייסט עס“ — האָט ברוך זיך געמאַכט חידושן.

— „אוודאי שילט זיך עס“, — האָט ביינוש דערקלערט און קונציק אַרונטערגענומען פון דער באַנאַנע די גראַפּע הויט.

— „ס'איז הייסט עס, אינעווייניק גאָר ווייט...“ — האָט ברוך ווידער אויסגעדריקט זײַן התפעלות.

— „עס פעסער, וועסטו וויסן וואָס הייסט גוט“, — האָט ביינוש ווי באַפוילן ווי מען באַפעלט אַ קינד.

ברוך האָט פאַרזיכטיק אַפּגעביסן דעם שפיץ, געגעבן אַ קני און זיך מיט שאַרפּער מבינות צוגעהערט צום טעם. ביינוש האָט אויף אים געקוקט און געוואַרט אויף מבינות. „מען מוז לויפן“ — האָט ברוך באַשלאָסן, כאַטש געוואַלט האָט ער דעם ביסן צוריק אויסשפּייען. פאַר אים איז עס צו זיס געווען.

— „נו?“

— „עס צעגייט פשוט אין מויל. אַט דאָס הייסט פרוכט!“ — האָט ער אויסגערופן מיט התפעלות.

און ביינוש איז מיטן שוואַגער פון ערשטן עקזאַמען געבליבן צופרידן. אויף מאַרגן האָט ברוך אויסגעהאַלטן אויך דעם עקזאַמען

זול (זאַל) — ווען אַליץ איז ביליק איז אַ זול.
מבין (מיווין) — קענער, דער וואָס שאַצט ריכטיק אַפּ.
התפעלות (היספּילעם) — באַגניסטערונג, פאַרוואַנדערונג.
שאַרפּע מבינות (מעווינעס) — גרויס קענטשאַפּט, אמתע פאַרשטענ-
דעניש.

פון די „טאמייטאס“. ער האט זיך פון דעם ווילדן מעס פארקרימט, ער האט אבער שטארק געלויבט און געזאגט, אז ביי „זיי“ וואלט מען עס צעצוקערט. ביינוש איז געבליבן מיט זיין גרינעס ווידער צופרידן.

ער האט אים צוגעזאגט אין גיכן צו געפינען א שאפ, וואו ער וועט צונויען הענגערס צו מיידלשע בלוזקעס. און ער וועט מאכן א לעבן.

ג.

דארף אבער אין א פאר טעג ארום ביינוש פארפירן א שמועס וועגן אמעריקנער מיליאנערן. און דא הייבט זיך אן ברוכס אומגליק. אונגעפאנגען האט ביינוש אים צו דערקלערן אז אמעריקע פארמאגט 400 מיליאנערן, אזוי הייסן זיי טאקע — „די פיר הונדערט“. נאר דער גרעסטער פון זיי איז ראקאפעלער.

— „ווער איז דער ראקאפעלער?“

— „ראקאפעלער“, — האט ביינוש דערקלערט, — „איז דער גרעסטער מיליאנער פון דער גאנצער וועלט.“

דא האט זיך ברוך דערמאנט אין ראטשילדן. ראטשילד איז ברוכן געווען אינגעפאקן טיף אין הארצן: ערשטנס — א ייד און צווייטנס — טאקע ראטשילד! און הערנדיק אז ראקאפעלער איז נאר דער גרעסטער מיליאנער, האט אים עפעס א ריר געטאן ביים הארץ, און זייער פארזיכטיק האט ער באמערקט:

— „און ראטשילד?“

— „עט, ביסט א שוטה“, — האט ביינוש זיך אונגעכאפט, — „ביי אייך אין אייראפע איז ראטשילד א שימער. דא ווייסט מען אפילו ניט פון אים... ראטשילד פארמאגט ניט אפילו ראקאפעלערס מיסט...“

ברוך האט ביטער א שמיכל געטאן און באשלאסן אז אונטער-געבן זיך דארף מען ניט אזוי גיך. באנאנעס און „טאמייטעס“ קא-נען טאקע גוט זיין, ער איז א גרינער און קרייז; זיך דערפאר מיטן

בלוזקעס — blouses

ראטשילד — איז געווען זייער פאפולער ביי יידן. מען פלעגט דער-צוילן א סך מעשיות וועגן ראטשילדס רייכקייט.

שימער — דא: מאכער, קנאקער, אויפטווער.

מיסט — אפפאל, שמוץ.

שוואַגער וועט ער ניט. אַבער עס האָט דאָך אַלץ אַ גרענעץ! און
 ער האָט איידל פאַמערקט:

— „מיר דאַכט זיך, ביינוש, אַז איר האָט אַ טעות... איך
 למשל האָב פֿון ראַקאָפּעלערן קיין מאַל ניט געהערט. פֿון ראַטשילדן
 אַבער ווייס אַ קינד אין וויג. אַ קלייניקייט — ראַטשילד!...“

— „נאָ! — האָט ביינוש אַ שטאַך געטאַן, — וואָס זשע
 ביסטו ניט געפֿאַרן קיין פֿאַריז צו ראַטשילדן?“

— „כע־כע־כע! — וואָס האָב איך מיט אים פֿאַר אַ גע-
 שעפּטן“, — האָט ברוך מוטלאַז געלאַכט, — „נאַר איך מיינ, אַז מען
 רעדט — רעדט מען. ס'הייסט, ווער ווייס דען ניט אַז ראַטשילד איז
 דער גרעסטער מיליאַנער?“

— „ביסט אַ גרינער“, — האָט ביינוש געטענהט, — „מען
 זאָגט דיר אַז ראַקאָפּעלער איז דער גרעסטער מיליאַנער, קומסטו
 מיט דיין ראַטשילדן...“

— „מינער? וואָס הייסט מינער?“ — האָט ברוך זיך גע-
 האַלטן פעסט, — „ער איז מינער ווי די... ווי די... ווי די... ווי די... ווי די...
 רער. עס רעדט זיך נאַר, ראַטשילד — ווייסט יעדערער — איז דער
 גרעסטער מיליאַנער.“

— „אויב אַזוי, לאַמיר בעסער וועגן דעם ניט ריידן“, — האָט
 ביינוש טרוקן אַרויסגערעדט, זיך אויפגעשטעלט און שטום פֿאַר-
 רייכערט אַ דרייסיגטויזן סיגאַר.

ברוך האָט געפֿילט אַז דער שוואַגער איז ביזו אויף אים, נאַר
 קיין הרטה האָט ער דאָך ניט געהאַט.

— „ס'איז דאָך נאַרישקייט“, — האָט ער פֿאַר זיך געטראַכט.
 — „עס האָט דאָך אַלץ אַ גרענעץ!“

*****

דער ערשטער קאנצערט

*****

א.

2 ינדווניו האט לילי ארויסגעוויזן „געניאלע“ פעאיקייטן צו שפילן פיאנא. אזוי האבן געזאגט אלערליי פיאנא-לערערס און לערעריןס, וואס האבן זי געלערנט און האבן ביי די אזוי אויך ניט פארמעגלעכע עלטערן צוגענומען די לעצטע פאר דאלאר. האט מען זי שוין צו צען יאר געדרייט צו דער גרויסער קאריערע — צום ערשטן קאנצערט, וואס זי וועט דארפן געבן. אירע בלאנדע האר האט מען געלאקט און געקארפט, גע-פלאכטן און געדרייט. און וואס פאר א קליידעלע מען האט איר גענייט. זי געקויפט פארטיק, האט עס געמוזט האבן יענעס אויסזען און שניט פון א קליידל, וואס מען טראגט אויף דער בינע. שטי-לעהייט האט אפילו די מוטער, וואס איז אליין געווען א באזוכע-רין פון קאנצערטן, געלערנט די קליינע לילי, ווי אזוי זי זאל ארויס צום עולם, ווי אזוי צו פארנייגן זיך נאכן שפילן, ווען ס'וועלן קו-מען די שטארקע אפלאדיסמענטן. און טאקע צוליב דעם ציל האט זי די מוטער גענומען אפט אויף געוויסע קאנצערטן פון גרויסע פיאניסטן... זאל דאס קינד וויסן, ווי אזוי מען טרעט אויף, ווי אזוי מען האלט זיך... עס וועט איר, נישקשה, צו ניץ קומען...

געוויס האט לילי דורכגעמאכט פאבליק סקול; אבער איבערי-קע בילדונג האט מען איר נישט געזוכט צו געבן. איר הויפט-ביל-דונג איז געווען מוזיק און מאנירן.

וואס אַנבאַלאַנגט ייִדישקייט האט לילי בלויז טונקל געוואוסט, אז זי איז „דזשואיש“... די עלטערן, אליין אַמעריקאַניזירטע, האבן גערעדט אין הויז ענגליש. וועגן לערנען לילין ייִדיש איז גאר קיין רייד נישט געווען. איר טאלאנט איז פאר דער וועלט, נישט פאר ייִדן אליין...

אז לילי איז אלט געווארן זעכצן יאר, איז זי נאך אלץ נישט

געלאַקט און געקאַרפט — געדרייט די האַר, עס זאַלן זײַן
 לאַקן — curls
 אַפלאַדיסמענטן — applause

ציניק געווען פאר א קאנצערט. דער לערער אליין, אן אמאליקער קאנצערטיסט, האט איר נאך געגעבן א לעקציע איין מאל א וואך, און ווייל זי האט נאך אלץ געהאט „געניאלע“ פעאיקייטן, האט ער איר גערעכנט פאר א לעקציע בלויז פינף דאלאר. געוויינטלעך נעמט ער — האט ער פארזיכערט די ארעמע עלטערן — פינף און צוואנציג. און דאס אויך, ווען דער שילער אדער די שילערין פאר- מאגט יענע פעאיקייטן וועלכע אפעלירן צו אים ...

אז די פינף דאלאר פאר א לעקציע איז געווארן שווער צו צאלן, האט זיך אריינגעכאפט דער ספק צום ערשטן מאל אין די עלטערנס הערצער. ווער ווייסט צי לילי איז טאקע געניאל? און וואס וועט זיין דער תכלית? געוויס שפילט לילי גוט, דער מאן איז א ריינער, די טעכניק איז גלאט. אבער צו געבן קאנצערטן איז נאך ווייט.

דערהערט די דאזיקע ספקות, האט דער לערער, דער געוועזע- נער גרויסער פיאניסט, אן עצה געגעבן, אז זי זאל אליין פראקטי- צירן און וואס מער ... און מער איז ער נישט געקומען. האבן שוין די עלטערן פארשטאנען, אז לילי איז ניט פון די וועלט-גרויסע פיאניסטינס. האט עס זיי שטילערהיים וויי געמאן. ביסלעכווייז אבער איז מען צוגעוויינט געווארן מיט דעם און מען האט אנגעהויבן צו טראכטן, ווי אזוי צו מאכן א תכלית פון דעם ביסל וואס זי קען. אין הויז איז געווארן פריילעכער. לילי האט אג- געהויבן שפילן לייכטערע זאכן.

ב.

דערווייל האט לילי זיך באקאנט מיט א זינגער, מר' מילמאן, וואס האט זיך געגרייט צו דער אפערע, און ביז וואס ווען, ביז די גליקלעכע צייט וועט קומען, האט ער אנגעהויבן זינגען לידער אויף פארשיידענע קאנצערטן וואס יידישע ארגאניזאציעס אראנזשירן. דאס איז געווען א גוטמוטיקער ליבער יונגערמאן, וואס האט זיך קיין מאל ניט געדונגען. וויפל דער פירער פון דער ארגאניזאציע ניט אים פאר אפזינגען אויף א פארזאמלונג צוויי-דריי לידער — איז רעכט! זיין הויפט-ספעציאליטעט איז געווען יידישע לידער, אבער פון צייט צו צייט אויף א בים פלעגט ער אריינזארגן אן איטאליענישע אריע. דערמיט האט ער געקילט זיין פרענענדיקע

ספק (פאמעק) — doubt, מערצאל: ספקות (ספייקעס). תכלית (מאכלעס) — נוצן, פראקטישער ציל, א פאזיציע אין לעבן.

אמביציע צו דער אפערע וואס האט נאך געטליעט טיף אין הארץ.
ער האט אפילו געקאנט זינגען אן פיאנא-באגלייטונג, נאך צוליב
פרעסטיזש און צוליב עפעקט האט ער זיך קיין מאל נישט גערירט
אן איינעם, צי אן איינער, וואס זאל אים באגלייטן אויפן פיאנא.
און אט דעם דאזיקן זינגער האט לילי געזאלט באגלייטן אויף גע-
וויסע קאנצערטן. זי האט זיך געלאזט עקסטרע מאכן א קלייד וואס
פאסט פאר אזוינע סארטן קאנצערטן: נישט צו קורץ און נישט צו
שטארק אנטבלויזט.

דער ערשטער אויפטריט איז פארגעקומען אין א קליינעם זאל
אין א יידישער געגנט. דער זינגער האט איר אנגעזאגט, אז זי
דארף קומען אין זאל נישט שפעטער ווי ניין. איז זי געקומען נאך
מיט צען מינוט פריער. די נאשן פון די עטלעכע לידער און אריעס,
וואס דער זינגער איז מיט איר דורכגעגאנגען נאך פריער ביי איר
אין דער היים, האט זי געטראגן אין א שיינער טעקע. אריינגעקו-
מען אין זאל איז זי פארשעמט, מיט אראפגעלאזטע אויגן...

דער עולם פון א פאר הונדערט מענטשן האט זי טאקע צו-
ליב דעם באמערקט, געמאכט איר א וועג צום קינסטלער-צימערל
וואס האט זיך געפונען אונטער דער פלומרשטער פינע... דארטן
זינגען שוין געווען פארוואלט די עטלעכע רעדנער און נאך א פאר
„קרעפטן“, וואס האבן באדארפט צוציען און פארהאלטן דעם עולם,
ווייל דאס איז געווען א מיטינג מיט א קאנצערט צוזאמען... מיט
קיינעם נישט באקאנט, האט לילי זיך שטיל אוועקגעזעצט אין א
ווינקל אויף א האלב-צעבראכענעם שטול. די „קרעפטן“ מיט די
רעדנער האבן צווישן זיך גערעדט יידיש. זי האט מיט אומגעדולד
געווארט אויפן זינגער, מר' מילמאן. מר' מילמאן איז פאלד אנגע-
קומען.

זי האט הארציק געשמייכלט צו אים.

— „אך, איר זינט שוין דא...“

— „מיס פעלד“ — האט ער זיך געווענדט צו לילי אויף זיין

צעבראכענעם ענגליש, וואס האט געקלונגען ווי א נאנענטער געזאגט.

— „איך בעט אייך, זאגט מיר, וואס דא קומט פאר? ... איז

„קרעפטן“ — אן אויסדרוק ביי יידישע ארגאניזאציעס פון אמעריקע
צו באצייכענען די זינגערס און אנדערע פארוויילערס וואס מען
ברענגט צו אן אונטערנעמונג.

דא א פארזאמלונג צי א קאנצערט? "
דערווייל האט זיך דערטראגן א פראזע פון פארזיצער: „זאל
דער עולם זיך האלטן רואיק, מיר האבן דא גרויסע קרעפטן" ...
מר' מילמאן האט פארשמאנען, אז דאס מיינט מען אים, אפער
צו מומיקן זי האט ער איר פארטייטשט וואס דער פארזיצער זאגט,
אז דאס מיינט מען זי מיט אים צוזאמען.

לילים יונג פנים האט זיך באדעקט מיט א ראזער פארב. דער
פארזיצער האט פארגעשמעלט דעם ערשטן רעדנער. לויט די בא-
וועגונגען פון עפעס א יונגמאן, וואס איז די גאנצע צייט געשמאנען
פארטיפט, האט לילי שוין געוואוסט, אז דאס איז דער וואס דארף
איצט גיין. זי האט אים אנגעקוקט מיט סימפאטיע און פארערונג
צוזאמען. ער האט זיך טאקע געלאזט גיין אויף די טרעפלעך וואס
פירן צו דער בינע.

און באלד האבן זיך דערהערט רייד וואס זיינען איר געווען
זייער אומבאקאנט; בני טייל ווערטער וואס זי האט יא פארשמא-
נען איז איר געווארן ווי לייכטער אין קאפ. וועגן וואס רעדט ער
דארט? האט זי זיך פאראינטערעסירט און געפרעגט מר' מילמאן,
אויף וועלכן זי האט געקוקט, ווי אויף איר איינציקן שיצער ...

— „אך, דאס איז נישט וויכטיק. עפעס וועגן א פייערונג פון
א „ברענמש" פון א קולטור-קלוב ... זייט איר דורכגעגאנגען אין
דער היים די לידער?"

— „א, יא", — האט זי געענטפערט.
— „איינער ערשמער אויפטריט! געדענקט!" — האט ער איר
גוממוטיק געווארנט.

לילי האט גארנישט געענטפערט. זי האט זיך בלויז אנגע-
שמרענגט צו כאפן דעם זינען פון א הויכער פראזע וואס דער רעד-
נער האט אויסגעדונערט. דערווייל האט זיך אראפגעלאזט פון די
טרעפ דער פארזיצער. דאס איז געווען א צערודערט מענטשל, מיט
צעשויערמע האר אויפן שמערן. ער איז צוגעגאנגען צו מילמאנען
און אייליק געזאגט:

— „מר' מילמאן, איצט קומט איר ..."
מילמאן האט א גלעט געטאן זיין קראוואטל, אראפגעצויגן די
יום-טובדיקע ווייסע וועסט, אין וועלכער ער האט אויפגעטראטן
אויף אזוינע קאנצערטן, און א וואונק געטאן ליילן, זי זאל זיין
גרייט.

דער רעדנער האט געענדיקט. עס האט זיך דערהערט א שוואך אפלאדירן.

ג.

— „איצט גייען מיר“, — האט מילמאן אנגעזאגט לילין ווי א גענימער.

לילי האט זיך פון גרויס אויפרעגונג גענומען צו די נאָמן. — „און איצט וועל איך אייך פארשטעלן דעם וועלט-בארימטן אפערע-זינגער — מילמאן“... — האט זיך דערהערט דעם פארזי-צערס פארשטעלן.

לילי, וואָס האט די לעצטע פאר ווערטער פארשטאנען, האט אנגעקוקט מילמאנען מיט נאָך מער רעספעקט ווי אלע מאל און גע-זוכט אין דער זעלביקער צייט בני אים שוין.

— „קומט, לילי, קומט... גייט נאָך נאָך מיר!...“

זי איז אים נאָכגעגאנגען ווי ניט מיט אירע אייגענע פיס. זי האט זיך גלייך אנדערגעזעצט בני דער פיאנא. וואָס איז צום גליק געשטאנען אזוי אז זי איז ארויסגעקומען אין פראפיל צום עולם.

נאָך דעם ווי די אפלאדיסמענטן וואָס מר' מילמאן האט באק-מען (אט פונקט אזא מין אפלאדיסמענטן באקומט ער שמענדיק ווען ער באווייזט זיך פארן עולם) האפן זיך איינגעשמילט, האט ער אנגע-הויבן זינגען דאָס ליד פון „אפטער רבין“... לילי האט דאָ געהאט א שטיקל סאלא — ס'הייסט, עטלעכע טאקטן האט מילמאן גע-שוויגן... זי האט דערפילט א שטילקייט פון עולם. אז דאָס ליד איז געווען געענדיקט, זינגען די אפלאדיסמענטן געווארן נאָך שטאר-קער... מילמאן האט זיך מיט דעם פכוד געוואלט טיילן מיט זיין נייער באגלייטערין.

ער האט זיך צו איר געווענדט מיט די בליקן, זי זאל זיך אויפ-שמעלן. זי האט אים ווי היפנאטיזירט געפאלגט און אויך ווי א היפ-נאטיזירטע א ניג געמאָן, האט זי ערשט געקראגן די ריכטיקע אפלא-דיסמענטן... זי האט שוין אויסגענומען ניט נאָר פאר איר שפילן אליין, נאר פאר איר יוגנט און איר שיינעם איידעלן האלטן זיך און צעשראָנקקייט...

האט שוין מר' מילמאן אנגעהויבן זינגען דאָס ליד „דער בעל-עגלה“. לילי האט שוין באגלייט ווי א גענימע. צום סוף האט זי פארענדיקט אליין מיט אַ מוזיקאלישער פראָזע, לויט ווי דאָס דאָזיקע ליד איז אראַנזשירט און ס'איז אויסגעקומען אז די אפלאדיסמענטן

נאכן זינגען איז איר פארדינסט, כאַטש גענייגט שטארקער ווי אלע
מאָל האָט זיך מילמאַן.

בני דער אימאָליענישער אַריע האָט ערשט מילמאַן באַוווּן, אז
אייגנמלעך איז ער אַן אַפערע-זינגער און אז דאָס פּרױערדיקע וואָס ער
האַט געזונגען איז געווען צוליב דעם עולם דאָ וועלכער איז נישט
קנין גרויסער בעלן אויף אַריעס. און באַמת האָט טאַקע דער עולם
אויפגענומען די אַריע קעלמער ווי די פּרױערדיקע ייִדישע לידער. דאָס
האַט מילמאַנען וויי געמאַן, און לילי אַליין האָט זיך דערפילט גער
פאַלענער ווי פּרױער.

מילמאַן אַבער האָט פאַרריכט זײַן מערכה ביים עולם דערמיט
וואָס ער האָט געגעבן איבערן פּראָגראַם דאָס ליד פון דעם פּריילעכן
„חסידל“. די אַפלאַדיסמענטן נאָך דעם ליד איז שוין געווען ענלעך
אויף אַן אַוואַציע. לילי וואָס האָט אויך דאָ געהאַט אַ פאַר טאַקטן
אַליין אויף דער פּיאַנאָ האָט זיך אויך געמוזט נייגן.

ד.

נאָכן קאַנצערט און מיטינג האָט זיך לילי דערפילט ווי נײַ-
געבוירן. דאָ האָט זי דערקענט איר שטאַם. דאָ האָט זי דערזען פאַר
זיך אַ נײַע וועלט. און גייענדיק מיט מילמאַנען, וועלכער האָט זי
באַגלייט אַהיים, האָט זי שוין ווי אַ חכרמע געזאָגט:

— „מיר' מילמאַן, איך וואָלט זייער געוואָלט קענען ייִדיש...“

— „איר וועט קענען, טיבעלע, איר וועט קענען!“ — האָט

מילמאַן זי געטרייסט מיט אַ שמייכל.

געקומען אַהיים, האָט לילי דערציילט דער מוטער, וואָס האָט
אַן אומגעדולדיקע געוואַרט אויפן רעזולטאַט פון דעם ערשטן אויפ-
טריט אירן:

— „זייער שיין געווען, מאַ, זייער שיין... און אַלץ אין ייִדיש.“

און אַ וואַרף טוענדיק אַ פינגער-דאָלאַרדיק פאַפּירל, וואָס מיר'

מילמאַן האָט איר אין וועג איבערגעגעבן ווי האַנאַראַר פאַר איר באַ-
גלייטונג אויף דער פּיאַנאָ, האָט זי אַ לוסטיקע געזונגען:

— „מיר' מילמאַן האָט מיר צוגעזאָגט אַפט אזוינע קאַנצערטן.“

די מוטער האָט צוגענומען די פינגער-דאָלאַר, געוואָלט אַ זיפּץ

טאַן, אַבער אַנשטאַט דעם האָט זי לילי אַרומגענומען און זי שטאַרק
געקושט.

מערכה (מאַאַראַכע) — גליק, מזל, פאַרריכט זײַן מערכה ביים עולם
— געמאַכט אז דער עולם זאל בעסער זיך באַציען צו אים.

*****

די ראַלע

*****

א.

אך דעם ווי מערי, א יונגע, שיינע מיידל מיט גרויסע אויסדרוק-
פולע שווארצע אויגן, האָט פארלוירן איר באַשעפטיקונג אין
דער קליידער-פאַבריק און אַ לענגערע צײַט קיין אַרבעט נײַט
געקענט געפֿינען — האָט זי בײַז ווערנדיק אויף דער אַרבעט
בכלל, באַשלאָסן צו זוכן איר גליק אויף אַ נײַעס וועג.

זײַענדיק פֿרײַ איז זי געוואָרן אַ לײַדנשאַפֿטלעכע באַזוכערין פֿון
קינאַ. האָט זיך אינטערעסירט מיט דעם לעבן פֿון די גרויסע סטאַרס
פֿון דער קינאַ-וועלט. פֿון די פֿילעם-זשורנאַלן, וואָס מערי האָט אָפֿט
געלייענט, איז זי געוואָר געוואָרן, אַז אַ טײַל פֿון זײַ זײַנען פֿרײַער
געווען אַרעמע מיידלעך און נאָר דורך אַ צופֿאַל זײַנען זײַ געוואָרן
גרויסע אַקטריסעס. אײַבערהױפּט האָבן זײַ עס געהאַט צו פֿאַרדאַנ-
קען זײַערע גרויסע, שײַנע אויגן.

ווען מערי האָט געלייענט וועגן זײַערע גליקן, האָט זי אין זײַנען
געהאַט אירע אויגן און האָט זיך דערמאַנט די מכינות פֿון אירע „אינ-
טעליגענטערע“ באַקאַנטע, סײַ בחורים, סײַ מיידלעך, אַז זי איז גע-
בוירן פֿאַר אַן אַקטריסע אין קינאַ. זי דאַרף נאָר האָבן די געלעגנהײַט.
און אומגעגאַנגען אַ לענגערע צײַט אָן אַרבעט, האָט זי זיך אײַן
מאַל געלאָזן אין אַ סטודיע, וואָס האָט זיך געפֿונען אין אַ פֿאַרוואָר-
פענער געגנט אַרום נײַ-יאָרק.

צושלאָגנדיק זיך צום דירעקטאָר, האָט זי אויסגעפֿראַלט ווי אין
פֿיבער איר פֿאַרלאַנג. ער האָט זי מיט אַ גוטמוטיק שמיכעלע פֿאַ-
טראַכט. אַרײַנגעקוקט איר טײַף אין די אויגן, און קענטיק בלײַבנדיק
צופֿרידן מיט זײַ, האָט ער איר געהײסן קומען מאַרגן.

ליידישאַפֿטלעך — passionate

קינאַ — the movies

פֿילעם-זשורנאַלן — movie magazines

מכּינות (מעוויניעס) — קענטשאַפֿט, פֿאַרשמענדעניש; מײַנונגען וואָס
מען זאָגט אַרויס מיט אַ טאָן פֿון אַ קענער.

אויסגעפֿראַלט — אַרויסגעזאָגט אַזוי ווי מיט אַ קנאַל, אַזוי ווי אַ שאַם.

אויף מאַרגן האָט דער דירעקטאָר זי שוין אויפגענומען ווי אַ באַקאַנטע און האָט געפרעגט פון וואָס פאַר אַ לאַנד זי קומט .
 — „פון רוסלאַנד...“
 — „דאַס איז גוט!“ — האָט דער דירעקטאָר ווי אויסגעזונ-
 גען. — „מיר וועלן פראָדוצירן אַ גרויס רוסיש בילד. מיר דאַרפן
 האָבן מענטשן. קומט אין אַ וואַך אַרום.“

ב.

די וואַך האָט זיך געצויגן ווי יאַרן. אַבער דאַס זינגען געווען
 גליקלעכע יאַרן... וואָס פאַר אַ ראַלע, למשל, וועט מען איר געבן?
 אפשר אַ רוסישע גרעפּין צי אַ גענעראַלס אַ מאַכטער?
 זי האָט די גאַנצע וואַך רעפּעטירט אין איר צימערל.
 זי האָט זיך אפילו פאַרגעשמעלט אין דער ראַלע פון דער רוסי-
 שער קייסערין. אַנשטאַט אַ קרוין האָט זי אַרומגענומען איר שטערן
 מיט איר שנור קרעלן.
 פון גרויסע דערוואַרטונגען זינגען ביי איר די אויגן נאָך גרעסער
 געוואָרן.

אין אַ וואַך אַרום איז זי געקומען אין דער פרי אין דער סטודיע.
 דעם דירעקטאָר האָט זי שוין ניט געזען. עס האָט זי אויפגענומען אַ
 מאַן וואָס האָט געוואַרט ביים טויער. אַרום זינגען געווען אויסגע-
 שטעלט אויטאָמאָבילן און אַ גאַנצע מחנה סטאַטיסטן האָבן געוואַרט.
 מען האָט זיי אַלע אַרביינגעזעצט אין די אויטאָמאָבילן און מען
 האָט זיך געלאָזט פאַרן ווייטער פון דער שטאַט. ביי אַ גרויסן שניי-
 איקן פעלד זינגען די אויטאָמאָבילן שטיין געבליבן. מערי איז אַראַפּ
 די ערשטע.

מען האָט זיי געבראַכט אין אַ גרויסער, שנעל געבויטער סטו-
 דיע. דאָרט האָט מען איר געהייסן דעם מאַנטל מיט דעם הוט אויס-
 מאַן און אַנשטאַט דעם זיך אַנטאַן אַ גרויען קאַפּטאַן מיט אַ גרוי-
 טוך איבער דעם קאַפּ.

אַז זי איז אַרויס, האָט זי געזען אַ גרויסע מחנה, אַלע איבערגע-
 קליידט אין אַרעמע קליידער. און געשטאַנען זינגען זיי געבויגן.
 — „אַט אזוי זאַלט איר אַלע גיין, אַנגעבויגן, מיט אַראַפּגעלאָז-
 מע קעפּ!“

גרעפּין — countess

מחנה (מאַכנע) — זייער אַ סך, אַ גרויסע גרופּע.
 קאַפּטאַן — אַ לאַנגער אייבער-בגד (בעגעד).

די מחנה האט געזאלט פארשמעלן אן עטאפ אויף די סיבירער וועגן.

מערי האט זיך איינגעהילט אין איר טוך און מיט לאנגזאמע טריט און א געבויגענעם קאפ געמארשירט אין דער מחנה איבער דעם שנייאיקן פעלד.

אזוי האט זי געמוזט קומען אלע מאג, דורכפירן איר ראלע ווי א פאליטישע ארעסטאנטין אין רוסלאנד...

פאר אירע פריינד האט זי אויספירלעך פון איר ראלע נישט דערציילט. זי האט בלויז אנגעוואונקען, אז זי האט א קליינע, אבער סימפאטישע ראלע.

— „איך שפיל א רעוואלוציאנעריין!“
און נאך דעם האט זי געוויזן די קוויטלעך וואס זי האט בא-
קומען פאר יעדן טאג שפילן, אויף וועלכע זי וועט באקומען אין דער
קאסע געלט, ווען דאס בילד וועט זיין געענדיקט.

— „פינג דאלאר א טאג!“
האפן אירע פריינד איר שטארק מקנא געווען, און מען האט
געמורמלט:

— „א קלייניקייט אירע אויגן... מיט אזוינע אויגן קען מען
ווייט אוועקגיין“...

די אויפפירונג פון דעם קינא-בילד האט זיך געענדיקט. די פיל-
מען זיינען שוין געווען פארפאקט ערגעץ אין מויזנטער עקזעמפלארן
און זיינען צעשיקט געווארן איבערן גאנצן לאנד.

אויף איין שטיקל פילעס איז מערי געטריבן געווארן פון קא-
זאקן איבער א שנייאיקן פעלד, א דערשראקענע, א דערנידעריקטע.
אבער אין לעבן איז זי געווארן שטאלצער ווי פאר דעם. זי האט
בלויז געווארט, ווען וועט מען ווייזן דאס בילד אין ניו-יאָרק.

עטאפ — דא: א גרופע פארשיקטע וואס מען טרייבט זיי אויף די סי-
בירער וועג צו א ווייטן ארט, וואוהיין די צארישע רעגירונג
האט זיי פארשיקט.

פאליטישער ארעסטאנט — דער וואס איז ארעסטירט נישט פאר קיין
פארברעכן, נאר ווייל ער טרעט ארויס קעגן דעם רעזשים פון
לאנד. אין צארישן רוסלאנד זיינען געווען א סך פאליטישע
ארעסטאנטן.

קוויטלעך — צעטעלעך.

מקנא זיין (מעקאנע) — to envy

די צייט איז געקומען.
 זי האָט מיטגענומען איר נאָענטע פּריינדין און איז אַוועק זען
 זיך און ווייזן זיך.
 דער עטאַפּ האָט געדאַרפּט דורכגיין ביים סוף פון פילד און די
 חבּרמע האָט איר אַלץ געפּרעגט:
 — „נו, מערי, וואו ביסטו ערגעץ? ... איך זע דיך ניט!“ ...
 — „באַלד, באַלד.“ — האָט איר מערי פּאַרויכערט.
 און אַט האָט זיך באַוויזן אויפן לייזונט דער עטאַפּ. זיין דורכ-
 גיין האָט געדויערט עטלעכע סעקונדעס.
 מערי האָט זיך אָנגעשטרענגט מיט אירע בליקן אין דעם לייזונט
 און געזוכט זיך:
 — „שנעל, קוק, אַט בין איך.“ ... האָט זי דערזעענדיק זיך אין
 דער מחנה, געשלעפּט די חבּרמע צו זיך. — „זעסט, אַט אין גרויען
 טוך איבערן קאַפּ. אַט דאַס בין איך ... אַט די איינגעבויגענע ...“
 אָבער ביז די חבּרמע האָט זיך געכאַפּט, איז שוין דער עטאַפּ
 פאַרשוואונדן, און אויפן לייזונט האָט זיך באַוויזן אַ גרויסער פאַ-
 לאַץ ...
 מערי האָט זיך פאַרשעמט פאַר איר חבּרמע און האָט זיך
 אַריינגעטרונקען מיט אירע אויגן אין פּאַלאַץ ...

*****

גאלדעם פריינד

*****

א.

דער נייער פלאץ וואו גאלדע האט געארבעט איז געווען ניט פאך זונדער גרויס, אבער דערפאר אינטערעסאנט. די דרייסיק ארבעטער-מיידלעך וואס דער שאפ האט פארמאגט זיינען אין פארלויף פון די ערשטע עטלעכע טעג געווארן איר נאענט, מיט עטלעכע האט זי זיך אפילו פארפריינדעט, איבערהויפט מיט די צוויי וואס האבן געארבעט מיט איר בני איין מישל. דאס זיינען גע- ווען צוויי אמעריקאניזירטע יידישע מיידלעך וואס האבן גערעדט א גוטן ענגליש און א שלעכטן יידיש.

זייער שלעכט יידיש רעדן האט גאלדען מער אימפאנירט ווי דאס גוטע ענגליש, וואס אויף דעם איז זי געווען א קנאפע מבינטע. זי איז ערשט אין לאנד דרבי יאר און כאטש זי האט שוין באזוכט א „נייט-סקול“, האט זי אבער די נייע שפראך נאך ווייניק געקאנט. דערפאר אבער האט זי גערעדט א שיינעם ליטווישן יידיש. אבער דערמיט האט זי ניט שטאצירט. זי האט זיך געמיט צו רעדן וואס מער ענגליש און וויסנדיק ווי שוואך זי איז אין דער נייער שפראך. איז זי געווען זייער פארזיכטיק מיט לאנגע פראזעס און אויסדרוקן. זי פלעגט אויף א פראגע ענטפערן גאר אנדערש ווי זי וואלט געוואלט, בלויז דערפאר וואס זי האט ניט געוואוסט ווי אזוי מען רעדט ארויס ריכטיק א געוויס ווארט. עס איז בני איר רעכט געווען א מאל אנגעבן איר וואויננג אין אן אנדער גאס בלויז דערפאר, וואס די גאס וואו זי האט געוואוינט איז איר געווען שווער ארויכצוזאגן מיטן ריכטיקן אקצענט.

איבערהויפט האט זי אויף א סך פראגעס אין נייעם שאפ גע- ענטפערט ניט ווי עס איז געווען, נאר ווי עס האט זיך בני איר סתם ארויסגערעדט, א מאל צוליב דער שפראך, א מאל צוליב צעטומלט- קייט, און א מאל גלאט אזוי נישט אראפצופאלן פאר די אמעריקא-

---

מבינטע (מיווינטע) — קענערין, די וואס קען ריכטיק אפשאצן (מען- לעך — מבין).

ניזירטע מיידלעך. שפעטער א ביסל, פלעגט עס איר פארדריסן. גאל-
דע איז פון דער נאטור נישט געווען קיין ליגעריין. אבער צוריקצו-
כאפן איז שוין איר געווען שווער.

איבערהויפט איז זי אריינגעפאלן מיט דעם ענטפער אויף דער
פראגע וועגן א פריינד. דאס רוב מיידלעך פון נייעם שאפ האבן גע-
רעדט וועגן זייערע פריינד. מיטוואך פלעגן א סך מיידלעך זיך איינל
מער ווי אלע טעג, ווייל מיטוואך איז בני זיי געווען דער טאג ווען
זיי גייען פארברענגען מיט זייערע חתנים און פריינד.

ב.

איינע פון די צוויי נאענטע מיידלעך וואס האבן געארבעט מיט
איר בני איין טישל האט זי מיט א שמויכל א פרעג געטאן:

— „און דו, גאלדע, האסט נישט קיין פריינד?“

איז זי געבליבן צעמומלט און ניט באטראכטנדיק זיך האט זי
מיט א זיכערן טאן געענטפערט:

— „שור... איך האב...“

און איז גלייך רויט געווארן.

די חברטעס ביים טישל זיינען געווארן נייגעריק, וואס פאר
א סארט פריינד א גרינע מיידל קען האבן און זיי האבן זיך גע-
נומען אויספארשן זי:

— „שוין לאנג?“ — האט איינע געפרעגט.

— „דריי מאנאט!“ — האט גאלדע געענטפערט און איז נאך

רויטער געווארן.

איז די אנדערע חברטע שוין מער נייגעריק און האט געוואלט
וויסן זיין פאך. עס איז באמת געווען משיקאווע צו וויסן וואס פאר
א סארט פריינד אזא גרינע, כאטש חנעוודיקע מיידל קען אריינ-
קריגן. און זי האט גאלדען געפרעגט:

— „וואס פאר אן ארבעט האט דיין פריינד?“

— „אן ארבעט“... איז גאלדע ווי צעמישט געווארן און ניט

געפינענדיק גלייך קיין פאסיקע ארבעט פאר איר אויסגעטראכטן
חתן, האט זי ווי שיער וויינענדיק אויסגעברומט:

— „מיין פריינד איז נישט קיין ארבעטער!“

האבן זיך ביידע אנגעכאפט און אנגעקוקט פארוואונדערטע איי-

דאס רוב (ראו) — די מאיאריטעט, majority
משיקאווע — אינטערעסאנט, פאראינטערעסירט, נייגעריק.

נע די אנדערע און נאך דעם גאלדען, און איינע האָט איבערגע-
פרעגט:

— „אזוי? ניט קיין אַרבעטער? אַ ביזנעסמאַן?“ ...
— „ניין, ניט קיין ביזנעסמאַן“, — האָט גאלדע געשטאַמלט
און אויף איר שמערן האָט אַרויסגעשלאָגן אַ שווייס.
— „וואָס דען?“ — האָפּן ביידע מיידלעך זי געצויגן פאַר דער
צונג.

און אזוי ווי גאלדע האָט געכמט געלייענט אין אַ צייטונג אַ
מאָדנע מעשה וועגן אַ „סיילסמאַן“, אזוי אַז דאָס וואָרט איז איר
פּעסט אין קאָפּ געבליבן, האָט זי גלייך אַרויסגערעדט:

— „ער איז אַ סיילסמאַן!“
— „אַ, סיילסמאַן!“ — האָט איינע ווי מיט קנאה אויסגערופן.
און די צווייטע חברטע האָט זיך נאָך מער צעהיצט און ווי
צוגעזונגען:

— „אַ סיילסמאַן! פּיין! פּיין!“

ג.

אַבער דער דאָזיקער ליגן האָט גאלדען פאַרשאַפט אומרואיקע
טעג און שלאָפלאָזע שעהן ביינאַכט. אין עטלעכע טעג אַרום האָפּן
שוין אַלע מיידלעך פון קליינעם שאַפּ געוואוסט אַז גאלדעס פּריינד
איז אַ סיילסמאַן, און יעדערע איז געווען משיקווע צו וויסן וויפל
ער באַקומט געהאַלט און וואוהין ער געמט זי אויס.
אויף די אַלע פּראַגעס איז גאלדען געווען ניט פאַזונדער ליכט
צו ענטפערן. געהאַלט האָט זי איר פּריינד באַשטימט צוואַנציק דאָ-
לאַר אַ וואָך, האָט זיך איין מיידל געוואונדערט וואָס אזוי ווייניק;
האָט גאלדע געמוזט צוואַגן אַז אין אַ חודש אַרום באַקומט ער אַ
העכערונג פון פינף דאָלאַר און ער וועט שפּעטער נאָך מער באַקו-
מען.

האָט אַ מער נייגעריקע מיידל געפרעגט:

— „ווען?“

האָט גאלדע דאָס געמוזט אַפּלייגן נאָך דעם ווי זיי וועלן חתונה
האַפּן, דאָס הייסט, זי מיטן סיילסמאַן ...
האָט זיך ביי די מיידלעך אַנגעצונדן די אויגן: זי רעדט שוין

קנאה (קינע) — envy

וועגן התונה! אויב אזוי, איז דאך פדאי צו וויסן: ווען וועט זיין זייער התונה?

האָט גאַלדע דאָס געמוזט אַפּלייגן אויף אַ גאַנץ יאָר. האָט איר איינע געגעבן אַן עצה אַז זי זאל אַזוי לאַנג ניט פּאַרציען, ווייל ניט אַלע סייילסלייט זיינען ראַיעלע מענטשן. דאָ האָט זיך גאַלדע געמוזט איינשמעלן פאַר איר סייילסמאַן, אַז ער איז ניט גלייך צו אַנדערע פון זיין סאַרט. זי ווייס אויך אַז עס זיינען דאָ סייילסלייט, וואָס זיינען גרויסע שאַרלאַטאַנעס און פאַרפירן בלויז מיידלעך, מיט אירן אַבער איז זי זיכער. אַזאָ ווי איר סייילסמאַן איז ניטאָ אויף דער גאַנצער וועלט נאָך איינער.

און נאָך דעם האָט זיך אַנגעהויבן אַ מעשה מיט צירונג.

— „האָט דיר דער סייילסמאַן שוין געקויפט מתנות?“ — האָט

מען זי אין אַ פאַר טעג אַרום געפּרעגט.

די פּראַגע איז שוין געווען גאַר אַן אומגעריכטע, און גאַלדען האָט שוין ניט געלונגען לייכט דערויף צו ענטפּערן. זי האָט אַ שטאַמל געטאָן, אַז קיין וויכטיקע מתנות האָט זי נאָך דערווייל פון אים ניט, אַבער ער וועט איר קויפן די שענסטע צירונג.

וואָס ווייטער זיינען די מיידלעך צודרינגלעכער געוואָרן. אַנ-

דערע האָבן געוואַלט זען איר פּריינד.

— „פאַר וואָס זאַלסטו טאַקע, גאַלדעלע, ניט באַקענען אונדז

מיט דיין פּריינד?“ — האָט שוין אַ צווייטע ווי אַ שטאַך געטאָן, פאַריכטנדיק די פּרייזר מיט די שיינע הענט. און אַ סך מיידלעך האָבן זיך אַ נעם געטאָן צו גאַלדען:

— „באַקען אונדז מיט אים!“

— „אַלרײַט!“ — האָט גאַלדע אַ פאַרשעמטע געזאָגט —

„אויב איר ווילט אַזוי שטאַרק פאַר וואָס ניט? ער וועט זיין זייער צופּרידן.“

ד.

און עטלעכע טעג נאָך אַנאָנד האָט גאַלדע געטראַכט ווי אַזוי אַרויסצופּלאַנטערן זיך פון איר סייילסמאַן, וואָס זי האָט אַזוי אומ-שולדיק און אַן שום פּוונות אים פאַר איר חתן געמאַכט. דער אויס-

---

פּדאי (קעדיי) — עס איז ווערט, וויכטיק, עס לוינט זיך.

ראַיעל — honest

אַן פּוונות (קאוואַנעם) — אַן אַ ספּעציעלן מיין.

געטראכטער סיילסמאן איז איר געשמאנען פאר די אויגן, א שיינער, אן אויסגעפוצטער און האט איר פריינדלעך צוגעשמייכלט. זי האט זיך געשעמט פאר זיך און פארן דאזיקן יונגמאן, וועלכער האט פאר איר שוין עקסיטירט. זי ווייס בלויז ניט ווי אזוי צו געפינען אים און פארצושטעלן אים פאר אירע חברטעס אין שאפ. אויב זי וועט אים נישט פארשטעלן די מעג וועט זיין די חרפה זייער גרויס. זי וועט מוזן פארלאזן דעם שאפ.

דער שאפ איז איר אבער געווען נייטיקער ווי דער סיילסמאן. אן דעם פריינד — דעם סיילסמאן איז אומעטיק, דאס לעבן האט נישט קיין זינען, אבער לעבן קען מען דאך. אבער אן שאפ קען מען ניט אויסקומען א טאג. אויב זי וויל זיך ראטעווען האט זי נאר איין וועג, זיך אפזאגן פון סיילסמאן...

און קומענדיק איין מאל אין שאפ האט זי זיך געמאכט טרוי-עריק און פארטראכט.

— „וואס איז מיט דיר, גאלדע? ביסט היינט אזוי צערר-דערט“, — האט איר די חברטע ביים מישל געפרעגט.

דא האט גאלדע געפונען א מיטל ווי זיך צו באפרייען און האט נאך טרויעריקער ארויסגעזיפצט:

— „איך בין זיך צעגאנגען מיט מיין פריינד...“

— „מיטן סיילסמאן!“ — האט זיך די חברטע געוואונדערט.

— „יא, מיט אים“, — האט גאלדע ביז געענטפערט, — „עס ווייזט זיך ארויס, אז ער איז טאקע ניט בעסער פון אלע... בין איך זיך מיט אים צעגאנגען.“

האבן זי די מיידלעך געטרייסט און גערופן איר צו געפינען אן ערלעכן ארבעטער, ווייל די סיילסלייט זינען שוין באוואוסט פאר גרויסע פארפירערס, און גאלדע דארף דאנקען גאט וואס זי איז פון אים פטור געווארן.

און גאלדע האט טאקע געדאנקט גאט: פטור געווארן פון סיילסמאן, זי קען צוריק ארבעטן אין שאפ. די מיידלעך זינען אלע אזעלכע גוטע און פריינדלעכע. ביז מען געפינט א רעכטן שאפ איז דאך אזוי שווער...

חרפה (כארפע) — שאנד.
פטור ווערן (פאמער) — זיך באפרייען.

*****

די צווייטע מוטער רחל

*****

.א.

אין די וואַכיקע טעג איז רחל געווען פאַרנומען מיט דער שטוב, מיט די קלענערע קינדער און מיט דער פאַלעבאַמישקייט. אַרבעט איז געווען אַ סך און עס איז איר קוים געלונגען אַראַפּצוגעבען פון פרימאַרגן אַ וואַסער רע האַלב-שעה אויף צו דאַוונען און לייענען די נייטיקסטע תּחינה פון טאַג. דערצו האַט זי שוין געמוזט אויפשטיין פּרײַער פאַר אַלע-מען, אפילו פּרײַער פאַר איר מאַן יעקבן. אין דער דאַזיקער האַלב-שעה פלעגט זי זיך אָבער ניט קענען אַרײַנטאָן אין דעם זינען פון די ווערטער. דער קאַפּ איז איר געווען פאַרנומען מיט אַלערליי אַרבעטן, וואָס זי האַט צו טאָן און די ווערטער האָבן זיך געשאַטן פון מויל ווי עמעצער, ניט זי אַליין, וואַלט מיט עפעס אַ הענטל ערנען פּאַווענט.

דערפאַר אָבער שבת איז רחל געוואָרן אַן אַנדערע. אַראַפּגע-וואָרפן די וואַכיקע קליידער, אַנגעטאָן אין איר איינפאַך אָבער ריין שבת-קלייד, אויפן אויסגעוואַשענעם קאַפּ אַנגעטאָן די ווייסע טוך ביז איבערן שטערן, די ברעגן פאַרשמעקט הינטער די אויערן, — האַט איר פנים אַנגענומען דאָס געשטאַלט פון אַ פּרוי פון די אור-אַלטע צײַטן, פון די צײַטן פון די אמהות... אירע צוויי שוואַרצע אויגן האָבן באַקומען שטראַלן און האָבן זיך געצויגן ערנען אין אַנדערע ווייטע וועלטן.

די קלענערע קינדער, מיידלעך, האָבן נאָך דעם ווי די מאַמע האַט ליכט אָפּגעבענטשט זי אַרומגערינגלט און געטוליעט זיך צו איר קלייד און געקוקט אויף איר מיט אויפגעריסענע אייגעלעך און געזאָגט:

תּחינה (טכײַנע) — אַ געבעט אויף ייִדיש. פאַר פאַרשיידענע פּאַלן פון לעבן זײַנען דאָ באַזונדערע תּחינות.
 אמהות (אימאָהעס) — די מוטערס, די פיר מוטערס פון פּאַלק ישׂראל: שרה, רבקה, רחל, לאה.

— „א שיינע מאמע!“

און אפילו די דערוואקסענע טאכטער האט אויך ניט געקענט אפרייסן אירע בליקן פון איר מוטער רחל, וואס איז געווען ביי די ליכט און געלייענט דעם טייטש-חומש. מער פון אלץ האט זי ליב געהאט צו לייענען וועגן דער מוטער רחל. מיט איר איז רחל געווען ווי איין גוף מיט איין נשמה, און טייל מאל האט זיך רחלען געדאכט, אז זי אליין האט מיט יענער איין גורל. איר מאן יעקב האט זי ליב ווי דאס לעבן. ער האט, ווי יענער יעקב, דאס ערשטע יאר נאך דער חתונה אוועקגעלאזט איר טאטן דעם ישובניק, וואו ער האט ניט געקענט זיצן און לערנען און האט אים געמוזט העלפן אין פעלד — און איז מיט איר אוועקגעפארן אין שטעטל צווישן יידן. איר טאטע האט זיי נאכגעיאגט און איר מאן יעקב האט אים שטרענג געזאגט:

— „שווער-לעבן, איך קען ניט וואוינען ביי אייך אין דארף צווישן גוים. לאזט מיך מיט מיין ווייב רחל לעבן צווישן יידן!“ און דער טאטע אירער האט ענדלעך צוגעשטימט, האט זיי געגעבן מתנות און זיי האבן זיך באזעצט אין א יידיש שטעטל.

ב.

אויך מיט קינדער האט די ערשטע צייט פאסירט מיט איר ווי מיט דער מוטער רחל. עס איז אוועק א פאר יאר און זי האט קיין קינד ניט געבארן. זי האט זיך געשראקן טאמער וועט יעקב ביז ווערן און וועט איר, לויטן יידישן דין, אין צען יאר ארום, געבן א גט... אבער גאט האט איר געבעט צוגעהערט און זי האט אין דרבי יאר ארום נאך דער חתונה געבארן א קינד. נאך דעם, אין צוויי יאר ארום א צווייטס, ביז וואנען זי האט פארמאגט פיר קינדערלעך.

טייטש-חומש — דער חומש אויף יידיש, צונויפגעוועפט אין איינעם מיט א סך שיינע מעשיות, לעגענדעס און קלוגע שפּרוּכּן. יידי-שע פרויען פלעגן יעדן שבת לייענען פון טייטש-חומש דעם איינגעשטעלטן טייל פאר דער וואך.

גורל (גורל) — fate

ישובניק (ישובניק) — א ייד וואס לעבט אין דארף, ניט צווישן יידן.

שווער-לעבן — טייערער שווער, father-in-law

דין — יידישער רעליגיעזער געזעץ.

גט (געט) — divorce א פרוי וואס קען ניט האבן קיין קינד דער מעג מען אפגאן.

און אַט-אַט, וועט זי געבוירן אַ פינפט ... דאָס וועט שוין זײַן
דאָס לעצטע קינד ...

און בײַ דעם דאָזיקן געדאַנק ציטערט זי אויף. די מוטער רחל
איז בײַם לעצטן קינד געשטאַרבן.
און עס באַפאַלט זי אַ שרעק.

אי וואָרפט זיך אַליין פאַר, וואָס זי נעמט זיך אַזוי איבער און
גלייכט זיך צו דער מוטער רחל! יענע איז געשטאַרבן אויפן מיטן
וועג. עס איז געווען אין די צײַטן, ווען יעקב האָט געמוזט אַנטלויפן
פון עשו. זי אָבער לעבט אין אַ רואיק קליין שמעטל. אַ „גלייכע-
ניש!“ — לאַכט זי פון זיך אַליין ...

אָבער אַז זי איז געקומען צו דער שמעל אין טײַטש-חומש,
וואו עס ווערט דערציילט וועגן דעם טויט פון דער מוטער רחל, האָט
זי זיך צעווייגט מער ווי בײַ די טרויעריקסטע שמעלן. פאַר אירע
אויגן האָט זיך געמאַלט, ווי אַזוי רחלען באַפאַלן אין מיטן וועג די
ווייען, יעקב מיט די קינדער שטייען אַרום איר מיט אַראָפּגעלאָזטע
קעפּ און ווייסן ניט וואָס צו טאָן. און אַט ווערט געבוירן אויף אַ
מיטן פעלד בנימין, און רחל הויכט אויס איר הייליקע נשמה. מען
גראַבט פאַר איר אַ קבר אין מיטן פעלד און אַלע גייען אַוועק. איר-
בערלאָזנדיק איר קבר אַליין ...

דאָס האַרץ פאַרדריקט איר מער און מער. גראַד איז יעקב
איצטער אין שטוב. זי שעמט זיך פאַר אים און שטיקט די טרערן.
זי קען זיך אָבער לאַנג ניט אַינהאַלטן און לאָזט אַרויס אַ יאַמערלעך
געוויין.

— „וואָס עפעס אין מיטן דערינען?“ — פרעגט יעקב, גייט

צו צום טײַטש-חומש, קוקט זיך אײַן און רעדט געלאָסן:

— „וישלאַח ... דאַכט זיך אַ שײנע סדרה ... וואָס זשע איז דאָ

עשו (אייבען) — יעקבס עלטערער ברודער, אויך: יעדער שלעכ-
טער ניט-ייד.

קבר (קיווער) — grave

וישלאַח—סדרה — די פינף חומשים זײַנען צעטיילט אויף 54 טיילן.
יעדער טייל הייסט אַ סדרה (סדרע). יעדן שבת ליינט מען
פאַר די סדרה פון דער וואָך. די סדרה הייסט געוויינטלעך נאָך
איינעם אָדער צוויי פון אירע ערשטע ווערטער. וישלאַח (וואַיז-
לאַך) איז דער נאַמען פון דער סדרה וואו עס דערציילט זיך אויך
וועגן רחל'ס טויט.

צו וויינען?"

רחל ווישט אויס די אויגן. איר מאַנס שמייכל און רואיקע רייד טרייסטן און צערטלען זי. זי ענטפערט ווי פארשעמט:
— „די סדרה איז זייער אַ שיינע... איך לייען דאָ ווי אזוי די מוטער רחל שטאַרפט נעבעך אין מיטן וועג, גייענדיק צו קינד.“
יעקב ווערט ערנסט, גלעט די לאנגע באַרד וואָס האָט שוין גרויע פעדעס און מורמלט:

— „דער מוטער רחלס קבר איז נאָך עד היום דאָ אין ארץ-ישראל. אַ סך יידן זיינען אויף איר קבר מתפלל. אפשר טאָקע צו-ליב דעם האָט גאָט אזוי געמאַכט... אַט צו דוד המלכס קבר קען מען טאָקע ניט צומרעטן. פאַרצוימט און פאַרשלאָסן מיט צענדלי-קער שלעסער... אַט וויינען זיך יידן איצטער אויס אויף איר קבר.“
און יעקב גייט צו נעענטער צו רחלען, שעפּטשעט איר אַריין פעסע אין אויער, און רחל, רויט ווערנדיק, ענטפערט מיט אַן אַראַפּ-געלאָזטן קאָפּ:

— „ווער ווייס... קען זיין די טעג...“

און צעוויינט זיך ווידער...

— „וויין ניט, נאַרעלע“ — טרייסט זי יעקב, — „אַדרבא, דאַרפסט זיך פרייען... ס'וועט שוין זיין אַ מייזניקל... אויב אַ יינגל, וועט עס טאָקע הייסן בנימין, נאָך מיינעס אַ ברודער.“
דאָס לעצטע דערשרעקט רחלען אין גאַנצן. פונקט ווי מיט רחלען: אויך איר קינד וועט הייסן בנימין.
און ווי זי וואָלט זיך געוואָלט ראַטעווען פון אַן אומגליק, בעט זי זיך:

— „מיר וועלן דעמאָלט טראַכטן וועגן אַ נאַמען... אויב אַ יינגל...“

— „ניין, פאַרוואָס טאָקע ניט שוין?“ — עקשנט זיך גראַד איין יעקב — „בנימין איז זייער שוין. אויב נאָר אַ יינגל, וועט ער טאָקע הייסן בנימין.“

עד היום (אדהאיעם) — ביזן היינטיקן טאָג.
מתפלל זיין (מיספאלעל) — בעטן צו גאָט, תפילה (טפילע) טאָג.
שעפּטשען — זאָגן גאַר-שמיל.
מייזניקל — דאָס יינגסטע קינד.
עקשנט זיך (אַקשנט) — שפאַרט זיך איין, באַשטייט אויף דעם.

און ניט באמערקנדיק רחלס שרעק האָט ער זיך אויפגעשטעלט :
— „מען דאַרף גיין אין בית-מדרש הערן עפעס ניס. מען
זאָגט אז די צייטונגען שרייבן וועגן מלחמה“.

ג.

אין עטלעכע טעג אַרום איז רחל געלעגן געוואָרן. זי האָט
מיט ליבשאַפט געטוליעט צו זיך דאָס נייגעבאַרענע קינד, אַ יונגעלע.
און האָט עס נאָך פאַרן ברית שוין גערופן : „בנימנדל מינס...“
זי האָט געפילט ווי זי וואָלט זיך געראַמעוועט פון אַ זיכערן
טויט. און כאַטש דאָס קינד וועט טאַקע הייסן בנימין, אָבער דאָס
זעלבע וואָס מיט דער מוטער רחל איז געשען — קען שוין מיט איר
ניט געשען. עס איז שוין דער דריטער טאַג און זי פילט זיך שוין
גאָר נישקשהדיק. זי זאָגט שוין אפילו דער עלטערער טאַכטער וואָס
צו קאָכן פאַר יעקבן אויף וועטשערע.

פון צייט צו צייט אָבער טראָגט זיך דורך פאַר אירע אויגן אַ
פעלד, אַ קבר, פון קבר שטייגט אַרויס אַ פלאַסע געשמאַלט מיט
צעשפרייטע הענט און רופט : „רחל!“
די קימפעטאַרין כאַפט זיך אויף פון דרימל, ווישט איבער אירע
אויגן און, באַהערשט פון דער זעאונג, ליגט זי אזוי פאַרטראַכט עט-
לעכע מינוט.

זי טראַכט וועגן די צייטן פון חומש, וועגן עשון און זינע
מחנות, וועגן יעקבס אַנטלויפן, און דאַנקט גאָט וואָס זי האָט אַ
וואַרעם בעט אונטער אַ דאַך און קען דערציען אירע קינדער און
אַכטונג געבן אויף איר ליבן מאַן.
און זי דרימלט ווידער איין.

און אַט זעט זי ווידער דאָס וויסטע פעלד, דעם איינזאַמען קבר,
ער שפאַלט זיך אויף צוויי און די מוטער רחל שטייגט אַרויס פון
אים, לאָזט זיך שפּרייזן איבערן פעלד מיט גרויסע טריט און איר
ווייס קלייד צעשפרייט דער ווינט איבער אלע זייטן :

— „רחל! רחל! רחל!“
— „רחל! רחל! רחל! קום!“

מחנות (מאַכנעס) — גרויסע גרופעס מענטשן, גרופעס פון אַן אַרמיי.

זי כאפט זיך אויף, קוקט שטאר ארום זיך און זעט לעבן בעמ
שטיין איר יעקבן.

— „ווער האָט מיך גערופן, האָ?"

— „איך... דיין מאַן יעקב". זאָגט יעקב שטיל מיט אַ געד-
בראַכענער שמים, — „רחל, מיר מוזן גיין. דער שונא איז אין
שטאָט. גאָט זאָל זיך דערבאַרעמען."

רחל האָט געריבן די אויגן און ניט געקאָנט באַגרייפן. געד-
דאַכט האָט זיך איר, אַז דאָס מיינט איר יעקב דעם שונא עשׂון...
זי האָט ליב געשמייכלט און געענטפערט:

— „דאַנקען גאָט... איך ליג אין דער וואַרעם... בנימינדל
וועט אויסוואַקסן אַ רב..."

— „רחלע, קום! טו זיך אָן ווי עס איז... פאַרשטייסט...
מיר האָבן דיר ניט געוואָלט אויסוואַגן... עס איז אַ מלחמה... דער
שונא איז שוין לעבן שמעטל... מען מוז אַנטלויפן... אפילו קימ-
פעטאַרינס. וואָס זאָל מען טאָן? גאָט וויל אַזוי... אַ פינצטערע
צייט..."

ערשט איצט האָט רחל פאַרשטאַנען וואָס איר איז... איר
קאַפּ איז געוואָרן ליידיק, ווי מען וואָלט אַלע אירע געדאַנקען אויס-
געשעפט. בלויז פאַר די אויגן האָט זיך געטראָגן דאָס וויסמע פעלד
און דער קבר פון דער מוטער רחל...

ד.

די עדה יידן האָבן זיך פאַמעלעך געשלעפט איבערן וויסטן
פעלד צוליב די קליינע קינדער און איבערהויפט צוליב דער קימ-
פעטאַרין רחל, וואָס מען האָט געטראָגן אויף די הענט און יעדער
צו שנעלער טראָט האָט איר פאַרשאַפט ווייען אין בויך.
עס האָט געגאַסן אַ קאַלטער, פיכטער רעגן. רחלס פנים איז
געווען איבערגעדעקט, אַבער דורך דעם קליינעם שפאַלט פון איר-
בערדעק האָט זי דאָס גרויסע וויסמע פעלד געזען און האָט געזוכט

שטאַר — מיט אויגן וואָס באַוועגן זיך ניט.
קימפעטאַרינס — פרויען וואָס ליגן אין קימפעט, פרויען וואָס האָבן
געקאַמט אַ קינד, ליגן נאָך אין פעט און זיינען נאָך ניט געזונט.

מיט די אויגן יענעם פלאץ, וואו מען וועט גראַפן פאַר איר אַ
 קבר ...
 — „יעקב!“ — האָט זי אויסגערופן פון אונטערן צודעק.
 — „וואָס איז, מיין לעבן?“
 — „ס'איז נאָך ווייט צו אַ שטאָט, צו יידן?“
 — „יעקב ... וואו וועסטו מיך באַגראַפן? ... אין מיטן
 פעלד?“
 — „רייד ניט, רחל“ ... — האָט ער זיך געבעטן.
 — „טאָמער געפינט זיך אַ פּערגעלע, באַגראַפּ מיך דאָרטן“ ...
 די עדה איז געגאַנגען אַלץ ווייטער און ווייטער.
 רחל האָט דערפילט אַז פּאַלד קומט עס ... די יסורים האָבן
 איר אָפּגעלאָזט, אָבער עס האָט איר באַפּאַלן אַ שוואַכקייט. זי האָט
 געפרוּאוּט מאַכן מיט די הענט, זי האָט אָבער ניט געקענט ...
 זי האָט נאָר געווענדט אירע פליקן אין אַלע זייטן און געזוכט
 אַ בערגל, אַ פּאַסיקן פּלאַץ פאַר אַ קבר ...
 דאָס פעלד איז אָבער געלעגן פּלאַך ...
 די עדה איז געגאַנגען ווייטער און ווייטער ...
 ענדלעך איז מען צוגעקומען צו אַ בוים וואָס איז געוואַקסן אין
 מיטן פעלד.
 דער בוים האָט גערוישט מיט די אומעטיקע צווייגן און האָט
 פאַרבעטן: „רוט זיך אַפּ, יידן!“
 „אַט דאָ!“ — האָט רחל געמורמלט ... — פּעסער ווי אין
 מיטן פעלד ...
 זי האָט געוואַרפן אַ פּריינדלעכן דאַנקבאַרן פליק צום בוים,
 האָט אַ זיפּץ געטאַן און איר נשמה איז אַרויס ...
 דער רב וואָס איז מיט דער עדה געגאַנגען האָט געמאַכט אַ
 הספּד און געזאָגט:
 „זי האָט אַ גרויסע זכיה! זי איז געשטאַרבן אין מיטן

עדה (איידע) — אַ גרופּע (נאָר וועגן יידן), אויך: אַלע יידן פון איין
 אָרט.
 הספּד (העספּעד) — די טרויער-רעדע נאָך אַ טויטן.
 זכיה (סכיע) — פּריווילעגיע; אַ באַזונדער רעכט אָדער מזל וואָס גאָט
 טיילט צו דעם מענטשן פאַר זײַן שיינעם כאַראַקטער אָדער פאַר
 גוטע אויפטוען.

וועג ווי די מוטער רחל... מיר וועלן זי דא באגראָפּן..."
און די גאַנצע עדה יידן האָט דערפילט די גרויסקייט פון דער
שעה.

עס האָט אויף אַלע אַ וויי געמאַן דער גניסט פון די אַלמע
ציטן פון די אַבות.

קיינער האָט די הייליקייט ניט געשמערט מיט קיין טרער.
אפילו דער הימל האָט אינגעהאַלטן זיינע טרערן, ווען מען האָט
פאַר רחלען געגראָפּן דעם קבר.

די זון האָט אַרויסגעקוקט... זי האָט באַלויכטן דעם קבר פון
דער צווייטער מוטער רחל...

און די עדה יידן האָפּן זיך געלאָזט אין וועג מיט זיכערע און
פעסטע טריט...

זיי האָפּן אַ צווייטע מוטער רחל...

— „גרויסע צייטן!“ — האָט דער רב געמורמלט.

אַבות (אָוועס) — ancestors, געוויינלעך די דריי אַבות:
אַברהם, יצחק און יעקב.

*****

די נקמה (א מעשהלע)

*****

א ין א גרויס לאַנד, וואו עס האָט רעגירט אַ בייזער הערשער וואָס אַלע זיינע קנעכט האָבן געמאַן דעם הערשערס בייזן ווילן, האָט געלעבט אַ נביא.

דער נביא איז אומגעגאַנגען איבער די גאַסן און מערק, און האָט ניט געשוינט יונג און אַלט, אַרעם און רייך.

דאָס פּאָלק פּלעגט ניט שמענדיק הערן דעם נביאס ווערטער. אַ גאַנצן טאָג האָט עס געאַרבעט אין די פּעלדער, אין די געדיכ-טע וועלדער אָדער בני די גרויסע און רייכע האַרן. אויך האָט דאָס פּאָלק ניט אַלע מאל פאַרשמאַנען וואָס דער נביא רעדט. דער גרעס-טער טייל פּאָלק פּלעגט אין אַ פּרייער מינוט אַוועקגיין אין שענק אַרניין אויסטרינקען אַ גלעזל בראַנפן, פּדי צו פאַרנעסן די צרות און די קנעכטשאַפט, אין וועלכער עס האָט זיך געפונען יעדערער אין דעם דאָזיקן לאַנד.

נאָר דעם נביא האָט ניט שטאַרק געאַרט וואָס דאָס פּאָלק הערט אים ניט. ער האָט סיי ווי סיי ניט דאָס פּאָלק געמוסרט, נאָר די פירערס פון פּאָלק. און די דאָזיקע פירערס — פאַרפירערס! — האָבן זיינע ווערטער געטראַפן ווי שאַרפע פּיילן אין האַרץ אַרניין. און זיי זיינען אויף אים זייער בייז געווען.

אַבער בייזער פאַר אַלע איז אויפן נביא געווען איינער אַ גרוי-סער האַר. דעם דאָזיקן האַר האָט זיך שמענדיק געדוכט אַז דער גאַנצער מוסר וואָס דער נביא זאָגט איז אַנגעמאַסטן פונקט פאַר אים. ווייל יעדע זינד וואָס דער נביא האָט אויסגערעכנט איז אויף זיין נשמה געלעגן. און דער האַר האָט זיך געפילט שרעקלעך פאַר-ליידיקט, און עס זיינען אים ניט איינגעגאַנגען אַלע זיינע תענוגים: ניט

נקמה (נעקאַמע) — revenge
מוסר (מוסער) — שטראַפרייד.

די וויינען, ניט די מוזיק וואס מען האט פאר אים געשפילט. און דעם הארם גרימצארן האט געפלאקערט ווי א פלאם-פייער. און ער האט שמענדיק געטראכט וועגן עפעס א שמארקער נקמה אין דעם הייליקן נביא.

נאר שוואך און פארשמאפט איז געווען זיין קאפ, און ער האט בשום אופן ניט געקענט אויסקלערן קיין פאסיקע נקמה. האט ער זיך איין מאל באטראכט און זיך געווענדט צו א גרויסן חכם אין לאנד, און האט אים צוגעזאגט א סך אוצרות מיט גאלד, ער זאל אים זען אן עצה געבן — וואס פאר א נקמה ער זאל נעמען אין נביא.

— „איך בין אויף אים אזוי בייו, אזוי בייו, אזוי בייו!“ — האט ער זיך געקלאגט פארן חכם:

— „גיב אן עצה וואס איך זאל אים אפטאן. ווי מיינסטו, גרויסער חכם, אפשר זאל איך בני אים זיינע פעלדער אפנעמען און לאזן אים אויף דער וועלט ארעם און נאקעט?“
און דער חכם האט געענטפערט:

— „די דאזיקע נקמה איז שוין צו שפעט, ווייל דער נביא האט זיינע פעלדער און אלץ וואס ער האט געהאט בירושה פארטיילט ארעמע פויערים, און פאר זיך האט ער גארנישט איבערגעלאזט.“
— „אפשר זאל איך הייסן מיניע קנעכט, זיי זאלן כאפן אים ערגעץ אין א ווינקל און גוט אנברעכן אים די ביינער?“
דער חכם האט געשמייכלט און געענטפערט:

— „ניין, גרויסער האר. ניט קיין נקמה וועט עס זיין, נאר א טובה. דו ווייסט דאך אז דער נביא וויל יסורים האבן פאר זיינע הייליקע ווערטער וואס ער רעדט אין גאטס נאמען. די קלעפ — דאס איז זיין באלוינונג. אנשטאט נקמה צו נעמען — וועסטו אים באלוינען.“

תענוגים (איינצאל: תענוג, לייען: טיינעג, טאאנוגים) — גרויסע פארגעניגנס.

פלאקערן — ברענען מיט א העלן פלאם.
בירושה (ביי-ירושע) — אין ירושה, — as an inheritance
יסורים (יסורים) — ווייטאגן, לידן (דאס ווארט קומט נאר אין מער-צאל).

— „אפשר מאכן אויף אים אַ בלבל און אין טורמע אַרײַנ-
וואַרפֿן אים?“ — האָט דער האַר ווידער פֿאַרגעלייגט.

— „ווידער ניט קיין נקמה, נאָר אַ טובה.“ — האָט דער חכם
געשמיכלט, — „צווישן די הונדערטער פֿאַרמשפּטע אין טורמע וועט
ער זיך פּילן ערשט גליקלעך און פֿריי, ווייל די אומגליקלעכע זײַנען
זײַנע פּרידער און חברים. אַדרבא, פֿאַר אים, גרויסער האַר, איז
אונדזער גאַנץ לאַנד אַ טורמע.“

דאָ האָט זיך דער האַר אָנגעפּויגן און אויפֿן אויער דעם חכם
עפּעס אײַנגערוימט.

— „דאָס איז אויך ניט קיין נקמה פֿאַר אים. אַזײַנע מענטשן
ווי אונדזער נביא האָפֿן ניט קיין מורא פֿאַרן טויט. פֿאַרקערט, זיי
האַלטן זיך פֿאַר טויט בשעת זיי לעבן, און פֿאַר לעבעדיקע — נאָכן
טויט.“

דאָ האָט שוין דער האַר פֿאַר צאָרן געקריצט מיט די צייַן און
דריקנדיק די פּויסטן אויסגעשרײַען:

— „קלער עפּעס פֿאַרט אױס אַ נקמה! איך מוז זיך אין אים
נוקם זײַן! איך קען ניט רוען! ער איז מײַן גרעסטער שונא!“
דער חכם האָט רואיק געשמיכלט און געענטפּערט:

— „באַרואיק זיך, גרויסער האַר. איך האָב אַן עצה ווי אַזײַ
דו זאָלסט זיך אין אים נוקם זײַן אַז ער זאָל פּילן שטאַרק און טיף
די נקמה.“

אָנגעצונדן מיט אַ בייזער שמחה האָפֿן זיך די אויגן פֿון האַר
און ער האָט אויסגעשרײַען:

— „גיכער זאָג: ווי אַזײַ?“

און דער חכם האָט געענטפּערט:

— „אויב דו ווילסט באמת נקמה נעמען אין נביא, מוזסטו

מיט אים שלום ווערן, ווערן זײַנער אַ פֿרײַנד, און לויפֿן אים, און
רימען אים, און גרייסן אים. וואָרעם קיין ערגערס איז ניטאָ פֿאַר אַ
נביא, ווען עס ווערן מיט אים שלום אַזײַנע מענטשן ווי דו...“

זיך נוקם זײַן (נויקעם) — to take revenge

פארגעבונג

קוק מיט פאטער-אויגן
אויף דער קורצער שפיל ...
גיב זיך ווען א בייזער,
אבער ניט צו פיל.

ווייל די קינדער שפילן,
ביז ס'פארגייט די זון,
און זיי גייען שלאפן —
ס'איז קיין בייז דערפון!

כ'טראג א הארץ פול ליבע,
כ'בין מיט ליבע רינד.
גומע מענטשן, שלעכטע —
אלע זינען גלינד.

זינג מיר ניט פון גוטסקייט,
רייד מיר ניט פון זינד —
יעדער מענטש פלוז שפילט זיך,
שפילט זיך ווי א קינד.

דאָס געבעט

עס הערט זיך דער דונער פון ווינטן,
עס בלענדט אין די אויגן דער בליץ.
אַ גאַט, האָב רהמנות, די אַרעמע
פון ביזן געווימער באַשיץ.

וואָס אַרבעטן איצט אין די פעלדער,
געפינען זיך ווינט פון דער היים,
און האָבן קיין אַרט וואו זיך שיצן,
קיין שניער, קיין דעכל, קיין בוים;

וואָס זינען אַוועק אונטערוועגנס,
די פורן מיט משה פאַרלייגט,
און ווינט איז פאַר זיי נאָך אַ קרעטשמע.
און ווערן פון רעגן צעווייקט;

וואָס שטייען אין מאַרק מיט די קוישן,
מיט עפל, מיט גרינס און מיט ברויט —
און אַלע וואָס זינען איצט דרויסן,
וואָס טרייבט זיי דער הונגער און נויט;

און אַלע וואָס זינען פאַרוואַגלט,
וואָס האָבן קיין ווינקל דאָ ניט,
די אַלע פון ביזן געווימער
באַשירעם זיי, גאַט, און באַהיט!

איך בין געגאנגען

איך בין געגאנגען אין דעם שטילן פעלד, —
עס האט דער צער מיך ווייט געטריבן,
בין וואגען איך בין שטיין געפליבן:
איך האב דערהערט דעם טרויער פון דער וועלט.

ס'איז שטיל געוועזן. דאך איך האב דערהערט
ווי עמעצער איז שטיל ארומגעגאנגען,
און פול געווארן איז די לופט מיט קלאנגען,
און שטיל געטרויערט האט די גאנצע ערד.

און אט איז נאכט געווארן. די לבנה הויך —
איך ווייס ניט ווי אזוי, פון וואגען, —
איז אויפן הימל ציטערדיק געשטאנען
און האט געטרויערט, דאכט זיך. אויך.

און וואס די גאנצע וועלט האט דורכגעלעפט,
אין אלע אירע צייטן דורכגעליטן, —
האט שטיל פארביי מיר דורכגעריטן
און דורכגעקלונגען, דורכגעשוועפט...

אין פעלד

א שמיבעלע אין פעלד, באזונדער,
דערוועקט אין דיר אי פרייד אי וואונדער.
ווער וואוינט אין איר? דו קענסט ניט וויסן —
זי לאזט דיך שמייכלענדיק געריסן.

א ביימעלע בני אירע פענצטער,
וואס ס'וויגט אים אום א ווינט, דער קלענסטער —
ער רופט ארויס פארגעסענע לידער,
און יונגע מעג — זיי בליען ווידער.

א פליגעלע — ווער ווייסט ווי הייסט זי —
זי פליט ארום און עפעס טרייסט זי.
און הערן הערסטו אין איר זשומען:
אויך איך בין דא, איך בין געקומען...

א טייכעלע, א זילבער-שנירל,
ווי צו א גרויסן טיך א טירל —
ער רופט צו גיין און גארניט פרעגן
ביז צו די ווייטסטע גרינע פרעגן...

גליקן

אין ליבן קינדערשן קליין-ביכעלע
איז וואונדערלעך געווען און שיין:
א מיידעלע געפינט א גאלדן שיכעלע
וואָס האָט געהערט דעם פרינץ אליין;

א פויערל אין דאָרף, אן אַרעמער,
אן אויסגעלאַכטער און א נאַר,
בני זינע ברידער א פארלאָרענער
ווערט פלוצעם איבער זיי א האַר;

אן אַרעמאָן, א מידער וואַנדערער,
טרעפט אן א בעטלערל אין וועג —
ערשט ס'איז דער בעטלער גאַר אן אַנדערער,
און יענער שענקט אים א פאַרמעג;

א יונג פון שטאָט וויל זיך דערווייטערן,
זוכט אום אין וואַלד און ווייס ניט וואָס —
פאַגענט אים א שיינע ריטערין
און לאַדט אים אַיַן צו זיך אין שלאָס...

אַלץ וואָס לעבט

פלאַמערן די שוואַכע	אַלץ וואָס לעבט וויל לעבן,
אין דער גרויסער וועלט,	אַלץ וואָס לעבט זוכט שוין
ווי אין פעלד די גראַזן	אין א וועלט פול בייזקייט
פאַר דער גרויסער קעלט...	און מיט ווייניק גוטס.

פלאַמערן די שטאַרקע
אין א וועלט פון זינד,
ווי אין וואַלד די ביימער
פאַר א שטורעמווינט...

דאָס געזינד זאלבעאכט

און קומט אָן די נאַכט, מ'דאַרף מאַכן די בעטן, דאָן הייבט אָן די מאַמע דעם טויט אויף זיך בעטן.	א געזינד זאלבעאכט און בעטן נאָר צוויי, — און קומט אָן די נאַכט, וואו שלאָפן דאָן זיי ?
זי מיינט מיט אָן אמת, — און וואָס איז דער וואונדער ? אויך ענג איז אין קבר, דאָך ליגט מען באַזונדער ...	דריי מיטן טאַטן און דריי מיט דער מאַמען, הענטלעך און פיסלעך געפלאַכטן צוזאַמען.

דאָס העמערל

אך, העמערל, העמערל, קלאַפּ,
שלאַג שטאַרקער אַ משוועק נאָך אַ משוועק!
קיין ברויט איז אין שמוב שוין ניטאָ,
נאָר צרות און לייד אָן אַ ברעג.

אך, העמערל, העמערל, קלאַפּ,
דער זייגער, ער שלאַגט שוין באַלד צוועלף.
די אויגן, זיי מאַכן זיך צו.
גיב פּוּח, אַ גאַמעניו, העלף !

אך, העמערל, העמערל, קלאַפּ,
שלאַג שטאַרקער די משוועקעס, שלאַג גיך !
ביז מאַרגן מוז פאַרטיק שוין זיין
דער גבירינמעס מעכטערלס שיד.

אך, העמערל, העמערל, קלאַפּ,
ניט גליטש פון מיין האַנט זיך אַרויס !
מיין איינציקער שפּיזער ביסטו,
פון הונגער אָן דיר גיי איך אויס ...

דער גמרא-ניגון

וואס זשע קלאגסטו בײַ דער גמרא,
קלויזניק בלאסער, קלויזניק ליבער?
און דיין וויינענדיקער ניגון
איז מיין הארצן גייט אריבער,

און מיין אויג איז פניכט געווארן,
מיט א טרער איז עס פארלאפן.
קלויזניק בלאסער, קלויזניק ליבער,
זאג: וואס האט מיט דיר געטראפן?

צי דו בענקסט אהיים נאך דינע
טאמע, מאמע, שוועסטער, ברודער,
וואס אן זיי ביסטו געבליבן
ווי א שיפל אן א רודער?

אדער אפשר גלאט דו שעמסט זיך
עסן ברויט בײַ פרעמדע מישן
און מיט בלוט, מיט הייסע טרערן
שלינגסט אראפ דו יעדן ביסן?

אדער ס'פעלט דיר אויס א „מאנטיק“,
און עס האט דיר שוין געטראפן
ניט איין מאל זיך לייגן הונגעריק
אויף דער הארטער באנק און שלאפן?

הייב זשע העכער אויף דעם ניגון,
שטארקער, העכער דריי די טרעלן;
וועסט דיין בענקעניש פארגעסן
און דער הונגער וועט ניט קוועלן...

מאי קא משמע לן

מאי קא משמע לן דער רעגן?
וואס זשע לאזט ער מיר צו הערן?
זיינע טראפנס אויף די שויבן
קניקלען זיך ווי טריבע טרערן.
און די שטיוול שוין צעריסן,
און עס ווערט אין גאס א בלאטע;
באלד וועט אויך דער ווינטער קומען —
כ'האב קיין ווארעמע קאפאטע ...

מאי קא משמע לן דאס ליכטל?
וואס זשע לאזט עס מיר צו הערן?
ס'קאפעט און עס טריפט איר חלב
און ס' וועט באלד פון איר ניט ווערן.
אזוי צאנק איך דא אין קלייזל
ווי א ליכטל, שוואך און טונקל,
ביז איך וועל אזוי מיר אויסגיין
אין דער שטיל, אין מורח-ווינקל ...

מאי קא משמע לן דער זייגער?
וואס זשע לאזט ער מיר צו הערן
מיט זיין געלן ציפער-בלעמל,
מיט זיין קלינגען מיט זיין שווערן?
ס'איז אן אנגעשטעלטע פלי,
ס'האט קיין לעבן, קיין געפילן,
קומט די שעה, דאן מוז ער שלאגן
אן זיין רצון, אן זיין ווילן ...

מאי קא משמע לן מיין לעבן?
וואס זשע לאזט עס מיר צו הערן?
פוילן, וועלקן אין דער יוגנט,
פאר דער צייט פארעלטערט ווערן.
עסן טעג און שלינגען טרערן,
שלאפן אויפן פויסט דעם הארטן,
טייטן דא די עולם-הזה
און אויף עולם-הבא ווארטן ...

דער נאכט-וועכטער

שפעט. די נאכט איז קאלט און פינצטער
טרויעריק און נאס;
אין די הייזער רוען אלע,
שמיל און שמוס אין גאס.

עלנט שלעפט זיך נאך דער וועכטער
אויף דער גאס ארום;
אין די שמילע הייזער קוקט ער
בענקענדיק און שמוס.

דארט אין ווייך און ווארעם בעטל
שלעפט זיך אזוי גוט;
אוי, ווי וואלטן זינע ביינער
דארט זיך אויסגערוט!

און ער קלאגט זיך פארן הימל:
זע מיין טרויער צו!
איך אליין האב גארנישט, היט איך
פרעמדנס גליק און רו...

א ווינטער־ליד

הוילעט, הוילעט, ביזע ווינטן,
פריי באהערשט די וועלט!
ברעכט די צווייגן, ווארפט די ביימער,
טוט וואס אייך געפעלט!

טרייבט די פייגל פון די וועלדער
און פארלאגט זיי פארט,
די וואס קענען ווייט ניט פליען —
מייט זיי אויפן ארט!

רייסט די לאדן פון די הייזלעך,
שוויבן ברעכט ארויס!
ברענט א ליכטל ערגעץ טונקל,
לעשט מיט צארן אויס!

הוילעט, הוילעט, ביזע ווינטן,
איצט איז אייער צייט.
לאנג וועט דויערן דער ווינטער,
זומער איז נאך ווייט! ...

מלחמה

— א מאמע, כ'וויל א ביסל מילך,
ס'איז טרוקן מיר מיין גומען.
— מיין קינד, א בייזער פאסטעך האט
די אלע קי פארנומען.

— טא גיב מיר, מאמע, פרויט א ביס,
דעם הונגער מיר צו שטילן!
— ניטא, מיין קינד, א וואסער האט
פארטרונקען אלע מילן.

א וואסער ווילד, א וואסער רויט
האט זיי אראפגעטראגן,
און אלע מילנער זיינען איצט
אוועק אין פעלד זיך שלאגן.

— טא וואו זשע איז דער טאטע איצט,
ער זאל אונדז עסן קריגן?
— דער טאטע איז אוועק מיט זיי
א שונא צו באזיגן.

דער טאטע איז אויך איצט אין פעלד...
דו הערסט, מיין קינד, א פרומען?
ער איז אוועק, ער איז ניטא,
ווער ווייס צי וועט ער קומען... .

די וואנט

די אויגן — פול צארן, פארגאסן מיט בלוט,
די הערצער — זיי שלאגן מיט קראפט און מיט מוט,
מיר שטייען בני א הויכער געמויערטער וואנט,
מיט העק און מיט האמערס, און אייזנס אין האנט —
מיר ברעכן די וואנט!

די וואנט איז געמויערט גאר פעסט און גאר דיק,
פארצוימט אונדז די וועגן צום לעבן, צום גליק,
פארשמעלט אונדז די ליכטיקע זון און זי מאכט
פון פריילעכן מאג אונדז א פינצטערע נאכט —
מיר ברעכן די וואנט!

און פאלט פון דער שטיינערנער וואנט ווען אראפ
א שטיין צי א ציגל, טרעפט וועמען אין קאפ, —
די איבריגע בלייבן דאך שטיין גאר אן שרעק
און ארבעטן ווייטער, מען לויפט ניט אוועק —
מיר ברעכן די וואנט!

די ארבעט דארף דויערן, די ארבעט איז שווער.
פארוואמלט זיך, ברידער, קומט אלע אהער!
זאל יעדערער צולייגן פעסטער זיין האנט,
מיר וועלן די הויכע, די פינצטערע וואנט
צעברעכן, צעברעכן! ...

אין אונדזער לאנד

אין אונדזער רושיק לאנד,
אויף וועגן אומבאַשרענקטע,
מיר גייען שטיל אַרום
פאַרטראַכטע און פאַרבענקטע.

— און ווער ס'פאַרשווינגט זיין וויי —
מען וועט זיין וויי דערשפירן;
ס'האַט יעדער אין זיין האַרץ
זיין היים געבראַכט צו פירן.

און אין געיעג און רויש,
אין טומל, אין געווימל —
זעט יעדער אין דער הינד
זיין אייגן שטיקל הימל.

און יעדער וואַלקנדל
וואָס איז דאָ ערשט געבאָרן
דערמאַנט אים אין דער היים
פאַר ווייטע מייל און יאָרן.

און יעדער שיף-סיגנאַל,
באַגלייט מיט בייזן ברומען,
דערמאַנט אים יענע שיף
און יענעם טאַג פון קומען.

נאך דער ארבעט

אויפן טראטוואר — אן ענגשאפט,
אבער ס'איז מיר ליב;
איך פארגעס אין רוש מיין בענקשאפט,
גיי איך און פארגיב.

מיש זיך אויס מיט זיי אין איינעם —
פיר מיך, מחנה, פיר;
כ'זע קיין פרעמדן אין אייך קיינעם —
אלע נאענט מיר.

פון דער ארבעט אלע גייען,
און די מענגע ציט;
גיי איך אין די ענגע רייען
מיט אייך אלע מיט.

בין איך אויך ווי איר א מידער,
בענק איך אויך נאך רו;
ווי צו שוועסטער און צו פרידער
שמייכל איך אייך צו.

די יונגע לערערין

די לערערין — פארויס,
די קינדערלעך נאך איר;
פון שול אין גאס ארויס
צו מאכן א שפאציר.

זי הייסט זיי גיין צו צוויי
און אויסצוילן די מריט;
נאך פלוצן ווילט זיך זיי —
ווי קען מען זיין געהיט?

צעיאגן זיי זיך פריי
ווי פייגעלעך אין פעלד;
די לערערין דערביי
רופט שמיל זיי צו און קוועלט.

זי איז אליין נאך יונג,
פארגעסט זי אויך איר לאסט;
א שפרונג טאן און א זונג
וואלט איר אליין געפאסט.

דערצו דער טאג אליין —
די זון מיט גאר איר גאלד;
אין שול צוריק צו גיין
וואלט זי שוין ניט געוואלט.

נאך קינדער טארן ניט
דערוויסן זיך דעם סוד;
זי פירט זיי מריט ביי מריט
מיט שמרענגקייט און מיט גנאד.

די יידישע שול

ניט הויך איז דער בנין,
מיט ריכקייט ניט פול,
אין אַרעמער געגנט
די יידישע שול.

ווען אַנדערע שולן
שוין זינען פאַרמאַכט,
די יידישע שול ערשט
צום לעבן דערוואַכט.

אַזוי ווי בשתיקה,
ווי מ'וואַלט ניט געטאַרט,
פאַרקלייבט מען זיך לערנען
דאָס יידישע וואָרט.

די אויגן זיי קוקן
פאַרחלומט און קלוג
בני פּרץ-געשיכטן,
בני לידער פון פּרוג.

בני ראַזנפעלד, ביאַליק
שטייגט הויך דאָס געזאַנג,
ווי דורות מיט דורות
זיך מרעפן אין גאַנג.

בני שלום-עליכם
צעוואַקסט זיך די פּרייד.
עס פּרישט און עס מונטערט
די יידישע רייד.

דעם זיידנס ביידל
(צו מענדעלע מוכר-ספרים א יארצייט)

אונדזער ליבער זיידע
מיט די קלוגע אויגן
איז פון דעם יארידל
לאנג שוין אפגעצויגן.

קען מען ניט פארגעסן
איצט נאך אונדזער ליבן:
סטייטש עם איז די קליאטשע
נאך אליין געבליבן.

י.ו.ן ניט נאך די „קליאטשע“ —
אלע זיינע ספרים!
אפגעזאגט ירושה —
זיינען מיר ניט ארעם.

אפטער בני זיין לעבן
פלעגט ער אונדז באגליקן.
אבער זיין ירושה —
לויטער מיט אנטיקן.

אין זיין קליינעם ביידל
ליגט א גרויס פארמעגן.
לאמיר עם ניט לאזן
דרויסן אויפן רעגן!

לאמיר עם באשיצן,
איצט, אין צייט פון שמורעם!
אך, דאס קליינע ביידל
איז דאך אונדזער טורעם...

יעקבס חלום

געגאנגען איז יעקב קיין חרן
צו מאכן זיך דארט א געצעלט,
ביז ער איז פארמאטערט געווארן
און רוען געבליבן אין פעלד.

די זון איז אין מערב פארגאנגען,
ס'איז טונקל געווארן און קיל.
געשוועפט אין דער לופט האבן קלאנגען
פון ערגעץ דער ווייט און דער שמיל.

אין פעלד איז ער איצטער בלויז איינער,
דאך פילט ער — ער איז ניט אליין.
ער זעט אז דער ארט איז בלויז שטיינער,
האט ער זיך געלייגט אויף א שטיין.

געווארפן א בליק פול מיט שלום,
צופרידן מיט שטיינער אין וועג...
און ס'האט אים געחלומט א חלום
וואס גרייכט ביז די אייביקסטע טעג.

אויף דר'ערד איז געשטאנען א לייטער,
דער שפיץ ביו אין הימל אריין.
מלאכים ווי זיינע באגלייטער,
זיי שטינגן דא אויס און דא איין.

און פלוצלונג — א וואונדער! — אין מיטן
האט גאט זיך באוויזן אליין
צו שיצן און טרייסטן און היטן
דעם וואגלער וואס שלאפט אויף א שטיין...

ווען כ'צינד די ליכטלעך אן די אכט

פארלאשן זינגען מיניע שטערן
און פינצטער איז די לאנגע נאכט,
דאך הייבט מיר ליכטיק אן צו ווערן,
ווען כ'צינד די ליכטלעך אן די אכט!

מיין מאכט און שטאלץ איז לאנג אריבער,
דער ווילדער שונא שפאט און לאכט —
עס לעבט דאך אויף דער אלטער גיבור,
ווען איך צינד די ליכטלעך אן די אכט!

עס שטומען אלע מיניע לידער
פון גבורה, העלדנמוט און מאכט, —
דאך קלינגען זיי אין הארץ מיר ווידער,
ווען איך צינד די ליכטלעך אן די אכט!

אן אלטע טרער מיין אויג פארטונקלט
און האט עס שיער נישט בלינד געמאכט, —
דאך זעט ווי העל צוריק עס פינקלט,
ווען כ'צינד די ליכטלעך אן די אכט!

חנוכה

„ברוך אתה“
זינגט דער מאמע
און ער צינדט די ליכט,
און די שטראלן
מילדע פאלן
אויף זיין בלאס געזיכט.

און א פייער,
הייליק מייער,
אין די אויגן לייכט,
און דער מידער
מיט די גלידער
האט זיך אויסגעגלייכט.

און עם דאכט זיך,
און עם טראכט זיך:
ס'איז נאך עפעס דא!
ס'איז געבליבן
וואס צו ליבן —
הייליק איז די שעה.

אלטע קלאנגען,
לאנג פארגאנגען —
ניין! עם קלינגט נאך 'צינד.
זינג מיר, מאמע,
„ברוך אתה“...
און איך בלייב דיין קינד.

אויפן ניל

שווימט דאָס קעסטל אויפן מינך,
אויפן גרויסן ניל,
שווימט דאָס קעסטל רואיק, גלייך,
שווימט דאָס קעסטל שמיל.

און די כוואַליעס רוישן ניט,
רירן זיך נאָר קוים,
ווי זיי וואַלטן ציטערן
אויפהייבן אַ שוים.

און די כוואַליעס גייען שמיל,
גייען זאכט און לינד,
ווי זיי וואַלטן הימן זיך
מאָן אַ לייד דעם קינד.

אַ, די כוואַליעס זיינען דאָך
ניט ווי פרעה שלעכט,
ניט דערטרינקען וועלן זיי
משיחן פון קנעכט.

שווימט דאָס קעסטל אויפן מינך,
אויפן גרויסן ניל,
און די כוואַליעס טראַגן עס
פאַרזיכטיק און שמיל.

נאך גרינס

נאך צווינגעלעך, קינדער, אין וואלד לאזט זיך גיין,
און פריילעך מיט לידער פסדר,
אזוי ווי עס וואלט אויף דער וועלט ניט געווען
קיין רבי, קיין קאנמשיק, קיין חדר.

נאך צווינגעלעך, קינדער, נאך צווינגעלעך גייט
און פוצט אויס די ארעמע שטיבלעך.
דער וואלד איז ניט ווייט, בני דעם שמעמל ער שטייט
און קוקט אזוי ווייך, אזוי ליבלעך.

פארוואונדערט וועט ווערן דער אלטער, דער וואלד:
וואס טוען דא יידישע קינדער?
דערציילט אים: ס'איז שבעות! — דערציילט עס אים באלד,
און זאל אים ניט זיין צו קיין וואונדער.

און זוימט זיך וואס לענגער, און רייסט וואס מער אָן,
ניט האָט פאר די טאָטעס קיין מורא:
היינט מעגט איר אין וואלד זיין, מ'וועט גארניט אייך מאַן —
עס איז דאָך לכבוד דער תורה!

איכה

ס'נעמט מיך דורך דער אלטער טרויער
איז דעם ננינטן אב ביינאכט.
כ'הער, עם פאלט פון שטאט דער טויער
און עם פלאקערט אויף די שלאכט .

ווי צערייצטע חיות לויפן
אין דער שטאט דעם פינדס חיילות,
און אין זייער ווילדן לאכן
ווערט פארטויבט דעם פאלקס יללות.

כ'זע, א העליש רויטער פייער
שלאגט זיך אפ אויף טויזנט מיילן,
און עם טראגן זיך פון פונקען
ביז צום הימל דיקע זיילן ...

ס'נעמט מיך דורך דער אלטער טרויער
איז דעם ננינטן אב ביינאכט.
אויף דער ערד, דעם קאפ געבויגן,
זיין איך אבלידיק פארשמאכט.

און די שול איז פול מיט שאמנס,
מיט געשטאלטן, ווייסע, בלייכע,
צווישן ברידער — ירמיהו
שפרייט די הענט און יאמערט: איכה ...

איך בין זיי מקנא

איך בין זיי מקנא די ברידער
און שוועסטער אויף יענער זייט ים.
איך בין ווי א בלעמל, וואס האט אים
דער ווינט אפגעריסן פון שטאם.

ווי וואלט איך מיט זיי איצט געוואנדערט
אין עלנט, אין שרעק און אין נויט,
און טיילן אין איינעם די טרערן
און טיילן די שרעקן פון טויט.

איך בין זיי מקנא דאס אומגליק.
ווי וואלט איך זיך גליקלעך געשעצט
צו ווערן מיט זיי גלייך געטריבן,
פון שונא געיאגט און געהעצט.

ווי וואלט איך אין וואנדערער-עדה
זיך גערן מיט זיי אויסגעמישט,
אין איינעם צום הימל זיך ווענדן,
אין איינעם די טרערן געווישט.

ווי וואלט איך געארעמט די קינדער
וואס לויפן די עלטערן נאך,
מיט אויגן פארגליווערט פון פחד,
און פילן ווי גרויסע דעם בראך.

ווי וואלט איך דורך פעלד זיי געטראגן,
דורך זומפיקע וועגן און ליים,
און גלעטן די פעקעלעך פלייכע
און טרייסטן: באַלד, באַלד איז די היים.

און פאלט צו דער אַוונט אין מורא
און וואַנדערן ווייטער איז שפעט,
דאָן וואַלט איך מיין ראַק אויסגעצויגן,
די קינדער אים אונטערגעבעט.

און וואַלט זיי מיט קושן דערוואַרעמט
און וואַלט זיי מיט טרערן פאַרוויגט,
ביז וואַנען אַ גילדערנער חלום
וואַלט ענדלעך די קינדער באַגליקט.

ווי וואַלט איך דערנאַכדעם זיך לאָזן
דורך ווינט און דורך שרעק און דורך נאַכט,
צו זוכן אַ ברוּנעס, דערקוויקן
די מידע וואָס ליגן פאַרשמאַכט.

ווי וואַלט איך מיט גרייז-גרויע זקנים,
וואָס זיצן אין קופּקעלעך שטום,
צערעדט זיך פון צייטן פון אלטע
און גלייביק געוואָרן און פרום.

די זקנים די מידע דערוואַכן,
די אויגן זיך עפענען פֿרייט,
און שמייכלען ווי יונגע באַגניסטערט:
משיח, משיח, ער גייט!

איך בין זיי מקנא די ברידער
און שוועסטער אויף יענער זייט ים.
איך בין ווי אַ בלעטל, וואָס האָט אים
דער ווינט אַפּגעריסן פון שטאַם.

ניט מיט שמרענגקייט

ניט מיט שמרענגקייט וועט ער קומען.
ניט מיט בייזע רייד.
ווי דער גערטנער בײַ די פלומען
שטייט און קוקט מיט פרייד;
ווי דער שומר בײַ די ביימער
בענטשט זיי שמילערהייט —
אזוי שמיל וועט ער זיך צייגן,
וואכן איבער אייך:
ווי די פלומען, ביימער, צווייגן
זאלט איר וואקסן גלייך...

דאס נייע ליד

און זאל ווי ווייט
נאך זײַן די צײַט
פון ליבע און פון שלום, —
דאך קומען וועט,
צי פרי צי שפעט,
די צײַט — עס איז קיין חלום!
איך הער דאס ליד
פון ליבע, פרייד,
די מעכטיקסטע געזאנגען —
און יעדער מאן
פון ליד זאגט אן:
די זון איז אויפגעגאנגען!
עס עקט די נאכט,
די וועלט דערוואכט
פול האפענונג, לוסט און שמרעפן.
דו הערסט — אין לופט
א שטימע רופט:
צו מוט און קראפט און לעבן!

נייע קוואלן

די וואס גראַפן קוואַלן
אויף אַ נייער ערד.
זייער ליד טומ שאַלן —
זיי איז פרייד באַשערט.

רידל, האַק און אַניון
זינגען אַ געזאַנג;
וואַסער וועט זיך ווייזן —
מעג געווערן לאַנג.

טרעפט אַ שטיין זיך אונטן —
גרעסער איז דער רייך;
פון די טיפסטע גרונטן
וואַסער, טו אַ פלייך!

וואַסער — ניט געזען נאָך,
מורמלען — ניט געהערט;
וועט עס שלאַגן שענער
פון דער טיף פון ערד.

ביז מען וועט זיך לאַפן
מיט די קוואַלן פריש,
איז אליין דאָס גראַפן
ליב דערווייל און זיס...

אין די ווייטסטע לענדער

אין די ווייטסטע לענדער
זינען מיר צעשפרייט —
יעדער טייל א רינגל
אין דער לאנגער קייט.

בני די אלע טיכן,
ניט פון פבל בלויז,
זענען מיר געזעסן
זוכנדיק א הויז.

איצטער איז אונדז טייער
גאר די גאנצע וועלט.
ס'שטייט בני ווייטסטע ברעגן
אונדזערס א געצעלט.

וואסער ליד מיר הערן —
איז באקאנט דער טאן.
וואו א טיך עם ריזלט —
ווייט א בענקשטאפט אן.

וואו א פאן עם פלאטערט —
גריסט זי אונדז באקאנט,
וואסער שיף עם זעגלט —
צו א פרודערס לאנד.

אינה א ל ט :

אברהם רייזען — בילדער — זיימן 3, 99
 בראַר פּי ע — זיימן 4-6

געקליבענע דערציילונגען. זיימן 7-98

זיימן		זיימן	
56	פארשפעטיקט	7	דעם זיידנס זייגער
61	אַרעמע מצה	14	די צוויי ברידערלעך
68	ראַטשילד און ראַקעפעלער	23	די נייע לאַמע
73	דער ערשטער קאַנצערט	29	דער קראַנקער פינגער
79	די ראַלע	37	די פאַבריק
83	גאַלדעס פּרינד	43	דער בוים
88	די צווייטע מומער רחל	52	פאַרשטעלטע מיליאָנערן
	96 זיימן		נקמה

געקליבענע לידער. זיימן 99-126

זיימן		זיימן	
112	נאָך דער אַרבעט	99	פאַרגעבונג
113	די יונגע לערערין	100	דאָס געבעט
114	די יידישע שול	101	איך בין געגאַנגען
115	דעם זיידנס פיידל	102	אין פעלד
116	יעקבס חלום	103	גליקן
117	ווען כ'צינד	103	אַליץ וואָס לעבט
118	חנוכה	104	אַ געזינד זאַלבע אַכט
119	אויפן ניל	104	דאָס העמערל
120	נאָך גרינס	105	דער גמרא-ניגון
121	איכה	106	מאי קאָ משמע לן
122	איך בין זיי מקנא	107	דער נאַכטוועכטער
124	ניט מיט שטרענגקייט	108	אַ ווינטערליד
124	דאָס נייע ליד	109	מלחמה
125	נייע קוואַלן	110	די וואַנט
126	אין די ווייטסטע לענדער	111	אין אונדזער לאַנד

